

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

**DEPREM SONRASI TOPLU KONUTLARIN SOSYAL
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN İNDERE TOPLU
KONUTLARI**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT

İstanbul, 2025

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

**DEPREM SONRASI TOPLU KONUTLARIN SOSYAL
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN İNDERE TOPLU
KONUTLARI**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT

Öğrenci No
2220012014

ORCID ID
0009-0003-1222-5274

Danışman
Prof. Dr. Şen YÜKSEL

İstanbul, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Deprem Sonrası Toplu Konutların Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi: Adıyaman İndere Toplu Konutları**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 04/06/2025

Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04/06/2025

Enstitümüz *Mimarlık* Anabilim Dalı *Mimarlık* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2220012014 numaralı **Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT** “*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*Deprem Sonrası Toplu Konutların Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi: Adıyaman İndere Toplu Konutları*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 27/05/2025 tarih ve 2025/23 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında “**OYBİRLİĞİ**” ile “**KABUL**” kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şe*** YÜ***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Gö*** TA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Mü*** Eb*** ER*** Dİ***
(İstanbul Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT
Danışmanı : Prof. Dr. Şen YÜKSEL
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2025
Alanı : Mimarlık
Anahtar Kelimeler : Sürdürülebilirlik, Sosyal Sürdürülebilirlik, Toplu Konut Tasarımı, TOKİ Toplu Konutları, Kentsel Yaşam.

ÖZ

DEPREM SONRASI TOPLU KONUTLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ADİYAMAN İNDERE TOPLU KONUTLARI

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından Adıyaman İndere bölgesinde inşa edilen TOKİ toplu konutlarının sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesini amaçlamıştır. Afet sonrası üretilen konutların yalnızca fiziksel barınma ihtiyacını karşılaması yeterli görülmemekte; sosyal bütünleşme, kültürel uyum, topluluk ilişkileri ve yaşam kalitesi gibi sürdürülebilirlik unsurlarını da kapsamı gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada, sürdürülebilirlik kavramı çevresel, ekonomik, kültürel ve özellikle sosyal boyutlarıyla ele alınmıştır. Araştırma kapsamında nitel ve nicel veri toplama yöntemleri birlikte kullanılmış; anketler ve derinlemesine görüşmeler aracılığıyla kullanıcı memnuniyeti, sosyal etkileşim, aidiyet duygusu ve güvenlik algısı gibi değişkenler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, TOKİ konutlarının sosyal sürdürülebilirlik ilkelerini sınırlı düzeyde karşıladığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak, afet sonrası konut üretiminde yalnızca yapısal güvenlik değil, toplumsal iyileşmeyi destekleyecek, uzun vadeli sürdürülebilir yaşam alanlarının tasarlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Çalışma, benzer projelere yönelik yol gösterici öneriler geliştirmeyi hedeflemiştir.

Name and Surname : Özge ÖZÇAKMAKÇI BOZKURT
Supervisor : Prof. Dr. Şen YÜKSEL
Degree and Date : Master's (Thesis), 2025
Major : Architecture
Keywords : Sustainability, Social Sustainability, Mass Housing
Design, TOKI Mass Housing, Urban Life.

ABSTRACT

EVALUATION OF POST-EARTHQUAKE MASS HOUSING IN THE CONTEXT OF SOCIAL SUSTAINABILITY: THE CASE OF ADIYAMAN İNDERE MASS HOUSING

This study examined the mass housing project constructed by TOKİ in the Adıyaman İndere region following the Kahramanmaraş-centered earthquakes of February 6, 2023, within the framework of social sustainability. In post-disaster reconstruction processes, it is not sufficient to merely address physical shelter needs; spatial interventions must also support social cohesion, cultural continuity, community interaction, and quality of life. Accordingly, the concept of sustainability was analyzed through its environmental, economic, cultural, and particularly social dimensions. The research employed both qualitative and quantitative methods. Data were collected through surveys and in-depth interviews with residents, focusing on user satisfaction, social interaction, sense of belonging, cultural integration, and perceptions of safety. The findings indicated that the examined housing project met social sustainability criteria only to a limited extent. The study revealed that spatial design decisions directly influence social well-being and user satisfaction. As a result, it was concluded that post-disaster housing production should prioritize not only structural adequacy but also the creation of long-term, resilient, and socially sustainable living environments. The study offers guiding recommendations for future housing projects aiming to promote social recovery and sustainable urban resilience.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vi
SÖZLÜK.....	vii
GİRİŞ	1

1. DEPREM SONRASI TOPLU KONUT KAVRAMI

1.1. Afet Kavramı ve Afetler	3
1.2. Deprem Kavramı	6
1.2.1. Dünyadan Deprem Örnekleri	9
1.2.2. Türkiye’den Deprem Örnekleri.....	13
1.2.3. 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi	18
1.3. Konut Kavramı	22
1.4. Sosyal Konut Kavramı	27
1.5. Toplu Konut Kavramı	30
1.5.1. Toplu Konut İlkeleri.....	34
1.5.2. Yüksek Yoğunlukta Toplu Konut Kavramı	37
1.5.3. Toplu Konutlarda Mimari	39
1.5.4. Toplu Konutlarda Mimari Ölçütleri	42
1.6. Toplu Konutlarda Mekansal Analiz	44
1.7. Toplu Konutlarda Mekan Kullanımını Etkileyen Kavramlar	46
1.8. Deprem Öncesi ve Sonrası Konut Kavramı	50
1.9. Dünya’da ve Türkiye’de Deprem Sonrası Toplu Konut Örnekleri	55
1.10. Konutlarda Geçmişten Bugüne Adıyaman.....	57

2. YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDE SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	62
2.2. Sürdürülebilir Mimarlık Kavramı.....	63
2.3. Sürdürülebilir Toplu Konut Kavramı	66
2.4. Sosyal Sürdürülebilirlik	68
2.4.1. Sosyal Sürdürülebilirlik Tanımları.....	68
2.4.2. Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri	71
2.5. Deprem Sonrası Yeniden Yapılanmanın Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi.....	73
3. ALAN ÇALIŞMASI - ADIYAMAN İNDERE DEPREM KONUTLARI	
3.1. Çalışmanın Yöntemi	77
3.1.1. Veri Toplama Araçları	77
3.1.2. Örneklem.....	78
3.1.3. Veri Toplama Süreci	78
3.1.4. Veri Analizi	79
3.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	79
3.2. Çalışma Alanının Genel Özellikleri.....	80
3.2.1. Coğrafi Konum ve Fiziksel Özellikler	80
3.2.2. İklim Özellikleri	81
3.2.3. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler	82
3.2.4. Demografik Yapı.....	82
3.2.5. Ulaşım ve Erişilebilirlik	84
3.2.6. Sosyal ve Ekonomik Yapı.....	86
3.2.7. Yapılaşma Özellikleri.....	87
3.3. Adıyaman İndere Deprem Konutları Projesinin İncelenmesi	88
3.3.1. Arazi Kullanım Tipleri.....	89
3.3.2. Konut Tipleri.....	93
3.3.3. Konutların Formu ve Yerleşimi	102
3.3.4. Esnek Kullanım İlkeleri	106
3.3.5. Çevre ve Mekan İlişkisi	107
3.3.6. Kültür Mekan İlişkisi	110

3.3.7. Yöreye Uygunluk	113
3.3.8. Konut-Kullanıcı İlişkisi ve İhtiyaçların Karşılanması	114
3.4. Adıyaman İndere Deprem Konutları Projesinin Değerlendirilmesi.....	116
3.4.1. Yeniden Yapılanma Süreci Açısından Değerlendirme	116
3.4.2. Kentsel Bütünleşme Açısından Değerlendirme	118
3.4.3. Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirme	120
3.5. Adıyaman İndere Deprem Konutları Kullanıcıların Memnuniyetlerine	
Yönelik Saha Araştırması Bulguları.....	122
3.6. Toki Toplu Konut Kullanıcıların Memnuniyetlerine Göre	
Değerlendirilmesi.....	123
SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	130
EKLER	
Ek-1 : Araştırmada Kullanılan Anket Formları	140

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Dünyadan Deprem Örnekleri.....	12
Tablo 2. Türkiye’den Deprem Örnekleri	17
Tablo 3. Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri.....	73
Tablo 4. Adıyaman İli İklim İstatistikleri	81
Tablo 5. Adıyaman İli Yıllara Göre Nüfus Sayısı.....	83
Tablo 6. Adıyaman İli Göç Bilgileri	84
Tablo 7. Konut Kullanıcılarının Memnuniyet Ortalama Puanı (Grafiği)	127
Tablo 8. Konut Kullanıcılarının Memnuniyet Düzeyleri (Likert Ölçeği).....	127

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen İller	18
Şekil 2. Adıyaman İlk Yerleşim Yeri	58
Şekil 3. Adıyaman Deprem Öncesi Saat Kulesi Meydanı	60
Şekil 4. Adıyaman Deprem Sonrası Saat Kulesi Meydanı	60
Şekil 5. Çalışma Alanının Coğrafi Konumu	80
Şekil 6. Adıyaman İli (2003-2019) Karayolları Çalışmaları	85
Şekil 7. Proje Alanı Ulaşım Ağı	86
Şekil 8. Proje Alanı Vaziyet Planı	87
Şekil 9. Proje Arazisi	89
Şekil 10. Proje Arazisi Mekansal Organizasyonu	90
Şekil 11. Örnek Blok Planı (1BK + ZK + 4K)	94
Şekil 12. Örnek Kat Planı (1. Kat)	94
Şekil 13. Örnek Salon Görseli	95
Şekil 14. Örnek Yatak Odası Görseli	96
Şekil 15. Örnek Mutfak Görseli	97
Şekil 16. Örnek Banyo/WC Görseli	98
Şekil 17. Örnek Antre Görseli	99
Şekil 18. Örnek Giriş Holü ve Kat Holü Görselleri	100
Şekil 19. Konutların Yerleşimi	103
Şekil 20. Örnek Blok Görseli	104
Şekil 21. Ortak Kullanım Alanları	105
Şekil 22. Araç Park Alanları	109
Şekil 23. Anket Çalışması Verileri	126

KISALTMALAR

TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler

SÖZLÜK

Aidiyet Duygusu: Bireyin içinde bulunduğu çevreye kendini ait hissetmesi, mekânla bağ kurması ve bu alanı kişisel yaşamının bir parçası olarak benimsemesidir. Fiziksel çevreyle kurulan bu duygusal ilişki, toplumsal kimliğin oluşumunu da destekler.

Afet Sonrası Yapılaşma: Doğal afetler sonucu zarar gören yerleşim alanlarında, barınma ihtiyacını hızlıca karşılamak amacıyla geliştirilen, genellikle devlet destekli planlı konut üretim sürecidir.

Kültürel Uyum: Bireyin bulunduğu yerleşim alanında kendi geleneksel yaşam biçimini sürdürebilmesi ve içinde bulunduğu toplumla kültürel düzeyde uyum sağlayabilmesidir.

Sosyal Donatılar: Yerleşim alanlarında halkın ortak kullanımına sunulan, yaşam kalitesini artırmaya yönelik sosyal hizmet alanlarıdır. Bunlara örnek olarak parklar, eğitim kurumları, sağlık birimleri ve spor alanları gösterilebilir.

Sosyal Sürdürülebilirlik: Toplumun sosyal yapısını, kültürel değerlerini ve toplumsal bütünlüğünü uzun vadede koruyarak, bireyler arası etkileşim ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan sürdürülebilirlik boyutudur.

Toplu Konut: Kamu kurumları ya da özel sektör tarafından planlı bir biçimde, çok sayıda konuttan oluşacak şekilde tasarlanarak bir arada inşa edilen, genellikle düşük ve orta gelir gruplarına yönelik yaşam alanlarıdır.

TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı): Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren, dar ve orta gelir grubuna yönelik sosyal konut üretimi ile görevli kamu kurumudur.

Yerel Mimari: Bölgenin coğrafî, iklimsel ve kültürel koşulları doğrultusunda gelişmiş, geleneksel yapı teknikleri ve estetik anlayışıyla şekillenen mimari tarzı ifade eder. Bu mimari anlayış, toplumsal hafızanın mekânsal temsiline katkı sağlar.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca doğal afetler, toplumların yaşamını derinden etkilemiş ve özellikle depremler, yarattıkları fiziksel yıkımın yanı sıra sosyal, ekonomik ve psikolojik sonuçlarıyla toplumsal yapıyı köklü biçimde değiştirmiştir (Özaydın, 2017, s. 7-8). Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla dünyanın en aktif deprem kuşaklarından biri üzerinde yer almakta (Karademir vd., 2019, s. 249), ülke topraklarının %98'i deprem bölgeleri içerisinde bulunmakta ve nüfusun %95'i deprem tehdidi altında yaşamaktadır (Sev ve Özgen, 2003, s. 131; Giyik vd., 2022, s. 182; Aksoy Işık, 2025, s. 59; Güzel, 2024, s. 644). Bu gerçeklik, ülkemizde deprem sonrası yeniden yapılanma süreçlerinin ve özellikle konut üretiminin büyük önem taşıdığını göstermektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen ve 11 ili etkileyen depremler, Türkiye'nin yakın tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir yıkıma neden olmuş, 50.783 can kaybına ve 872.059 konutun hasar görmesine yol açmıştır (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 106; Bay ve Kılınç, 2024, s. 1233; Güzel, 2024, s. 646). Bu büyük afet sonrasında, özellikle Adıyaman gibi ağır hasar gören kentlerde, depremzedelerin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla kapsamlı toplu konut projeleri hayata geçirilmiştir.

Bu tez çalışmasının amacı, deprem sonrası toplu konutların sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi ve Adıyaman İndere Toplu Konutları örneği üzerinden incelenmesidir. Çalışma, toplu konut üretiminde sürdürülebilirlik kavramının, özellikle sosyal sürdürülebilirlik boyutunun önemini vurgulamayı ve deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde kullanıcı memnuniyetini artıracak tasarım yaklaşımlarını belirlemeyi hedeflemektedir. Araştırma, deprem sonrası üretilen toplu konutların kullanıcıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığını, mekânsal organizasyonun yaşam kalitesine etkilerini ve sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin kullanıcı memnuniyetine yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tez kapsamında, sürdürülebilirlik kavramının çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları incelenmiş, özellikle sosyal sürdürülebilirlik üzerinde durulmuştur. Deprem sonrası toplu konut kavramı, afet sonrası yeniden yapılanma süreci ve Adıyaman'ın konut dokusunun tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Çalışmanın odak noktasını, 6 Şubat

2023 depremi sonrasında Adıyaman İndere bölgesinde inşa edilen 16.433 konutluk TOKİ projesi oluşturmaktadır. Bu proje, arazi kullanım tipleri, konut tipleri, konutların formu ve yerleşimi, esnek kullanım ilkeleri, çevre-mekan ilişkisi, kültür-mekan ilişkisi, yöreye uygunluk ve konut-kullanıcı ilişkisi bağlamlarında incelenmiştir.

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Literatür taraması ile sürdürülebilirlik, toplu konut ve sosyal sürdürülebilirlik kavramlarına ilişkin teorik çerçeve oluşturulmuştur. Alan çalışmasında ise Adıyaman İndere Toplu Konutları'nda yaşayan depremzedelere yönelik anket ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması, konut kullanıcılarının demografik özellikleri, konut memnuniyeti, sosyal etkileşim, aidiyet duygusu, güvenlik algısı ve yaşam kalitesi gibi parametreleri ölçmeyi amaçlamıştır. Derinlemesine görüşmeler ise kullanıcıların konut ve çevresiyle kurdukları ilişkiyi, kültürel uyumu ve sosyal sürdürülebilirlik algılarını anlamaya yöneliktir. Ayrıca, toplu konut alanının fiziksel özellikleri yerinde gözlem ve fotoğraflama yöntemleriyle belgelenmiş, projenin teknik çizimleri ve planları incelenmiştir. Elde edilen veriler, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri doğrultusunda analiz edilerek, projenin güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiştir.

Bu çalışma, deprem sonrası toplu konut üretiminde sosyal sürdürülebilirliğin önemini vurgulayarak, gelecekte üretilecek benzer projelere yönelik öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir. Araştırma sonuçları, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde, fiziksel ihtiyaçların karşılanması yanı sıra, sosyal ve kültürel ihtiyaçların da göz önünde bulundurulmasının, kullanıcı memnuniyeti ve toplumsal iyileşme açısından kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, tez çalışması, deprem sonrası konut üretiminde sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin dikkate alınmasının, afet sonrası toplumsal direncin artırılmasına ve daha yaşanabilir yerleşimlerin oluşturulmasına katkı sağlayacağını savunmaktadır.

1. DEPREM SONRASI TOPLU KONUT KAVRAMI

1.1. Afet Kavramı ve Afetler

Afet kavramı, çok boyutlu yapısı ve farklı bilim alanlarını ilgilendirmesi nedeniyle tek bir tanımla açıklanması güç bir olgudur. İnsan hayatını derinden etkilemesi sebebiyle literatürde çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Bu tanımlamaların ortak noktası, afetlerin toplumsal yaşamı kesintiye uğratan ve önemli kayıplara neden olan olaylar olmasıdır. Afetler, "toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar" şeklinde tanımlanmaktadır (Güzel, 2024, s. 639). Birleşmiş Milletler ise afeti, insanlar ve insanların yaşadığı yerleşimlerin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel kayıplara uğramasına neden olan, normal yaşamı ve insan aktivitelerini durduran veya kesintiye uğratan olaylar olarak ifade etmektedir. Ayrıca toplumların kendi kaynaklarıyla üstesinden gelemeyeceği yaygın ve yıkıcı olaylar olarak da nitelendirmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 59).

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre afet, olağanüstü büyüklükte ve aniden ortaya çıkan ekolojik bir olaydır. Bu tanımlamada afetin, mevcut kaynakların ve geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı, önemli idari ve teknik aksamalara neden olan acil bir durum olduğu vurgulanmaktadır (Güzel, 2024, s. 639). Türkiye'de 26.08.2013 tarihli ve 28855 sayılı Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği'nde afet, "toplumun tamamı ya da belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar" olarak tanımlanmıştır (Soylu, 2017, s. 6).

AFAD terimler sözlüğünde ise afet benzer şekilde tanımlanırken, ilave olarak afetin "bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuç" olduğu vurgulanmaktadır (Giyik vd., 2022, s. 179). Bu tanım, afetin sonuç odaklı değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Afet, "İtfaiye veya polis gibi tek bir birimin başa çıkamayacağı, büyük insan kaybına ve ekonomik kayba neden olan ve dolayısıyla kriz durumu gerektiren kasırga, hortum, fırtına, sel, tsunami, deprem, volkanik patlama, heyelan, kar fırtınası

veya kuraklık gibi facialar veya sebebi ne olursa olsun, bağımsız olarak meydana gelen herhangi bir yangın, sel veya patlama” olarak tanımlanmaktadır (Soylu, 2017, s. 5). Afetler, insanlar ve yerleşim yerlerinde kayıplara neden olarak ya da toplum faaliyetlerini bozarak ve kesintiye uğratarak, yerleşimlerin ekonomik ve toplumsal yapısını etkileyen olaylar olarak nitelenmektedir (Soylu, 2017, s. 6).

Bir tanıma göre afet, yerel imkanları yetersiz bırakan, küresel seviyede acil yardım gerektiren, önceden kestirilemeyen ve çoğunlukla birdenbire gelişen, sonucunda büyük zararlara, yıkımlara ve insanların çeşitli acılar çekmesine sebep olan durum veya vakadır (Giyik vd., 2022, s. 178). Başka bir ifadeyle afet, insanlar ve insan ürünü eserler üzerinde maddi ve manevi zararlara neden olan, gündelik yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurma veya kesintiye uğratma şeklinde toplumları etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olayları ifade etmektedir (Giyik vd., 2022, s. 179). Genel anlamda afet, "insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve etkilenen topluluğun kendi imkân ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olayların sonuçları" olarak tanımlanmaktadır (Özaydın, 2017, s. 7).

Bir olayın afet olarak değerlendirilebilmesi için sonuçlarına bakmak gerekmektedir. Toplumun ya da canlıların yaşamadığı bir bölgede meydana gelen ve can kaybına neden olmayan bir deprem afet olarak değerlendirilmemektedir (Soylu, 2017, s. 6). Örneğin, yerleşim alanları dışında bir bölgede meydana gelen bir deprem, herhangi bir can kaybına yol açmayacağı için afet olarak kabul edilmemektedir. Tehlike unsuru barındırması ve bundan zarar görebilme özelliği bulunması durumunda afet olarak tanımlanabilmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 59). Her doğa olayı doğal afet olarak nitelendirilememektedir; bir doğa olayının doğal afet olarak kabul edilebilmesi için doğa faktörünün önem taşıması ve maddi, manevi kayıplara yol açması gerekmektedir (Güzel, 2024, s. 639). Bu bağlamda, afet tanımı bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Bir olayın afet sonucunu doğurabilmesi için, yalnızca oluşması değil ayrıca insanlarda büyük ölçüde fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda kayıplar, zararlar yaratması gerekmektedir.

Afetler genel olarak doğal ve beşeri (insan kaynaklı) olmak üzere iki ana kategoride incelenmektedir. Doğal afetler, önlenmesi mümkün olmayan, doğal sebeplerin neden olduğu, insanları olumsuz etkileyen maddi ve manevi yıkımlara neden olan olaylardır. Deprem, heyelan, sel gibi olaylar doğal afetlere örnek gösterilebilir. Beşeri afetler ise doğa faktörünün değil insan faktörünün öne çıktığı olaylardır. Savaşlar, küresel ısınma, nükleer sızıntılar ve bunların yol açtığı afetler insan kaynaklı beşeri afetler olarak tanımlanmaktadır (Güzel, 2024, s. 639).

Yeryüzünde 31 çeşit doğal afet belirlenmiş olup, bunların 28 tanesi meteorolojik afetlerden oluşmaktadır. Sel, fırtına, hortum, kuraklık, heyelan, tsunami, kasırgalar, orman yangınları, hava kirliliği vb. önemli meteorolojik ve jeolojik-jeomorfolojik karakterli doğal afetlerdir (Bay ve Kılınç, 2024, s. 1232). Doğal afetler, önceden tahmin edilemeyen, gerçekleştiğinde tüm canlılar ve meydana geldiği bölgede tehlike yaratan ve doğanın insiyatifinde bulunan olaylardır. Türkiye'yi etkileyen afetlerin başında depremler, seller, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, çığ ve yangınlar gelmektedir (Tutar, 2023, s. 170). Ülkemizde meydana gelen afetlerde yaşanan can kayıplarının yüzde 90'ı depremlerden, yüzde 10'u ise heyelan, sel ve taşkınlardan kaynaklanmaktadır. Bu istatistikler, Türkiye'nin deprem kuşağında yer alması ve jeolojik yapısı nedeniyle doğal afetlere karşı oldukça savunmasız olduğunu göstermektedir (Tutar, 2023, s. 171).

Bir afetin büyüklüğünü ve tahribatını etkileyen faktörler; olayın fiziksel büyüklüğü ve mahiyeti gereği etkilediği alan, yerleşim yerlerinin afet bölgesine olan mesafesi, etkilenen yerin ekonomik durumu ve gelişmişlik düzeyi, nüfus yapısı, riskli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz sanayileşme, olay öncesi toplumun krizlere hazırlık durumu, çevresel tahribat ve yanlış arazi kullanımı, bilgisizlik ve eğitim eksikliği olarak sıralanmaktadır. Bu faktörler, aynı büyüklükteki bir afetin farklı bölgelerde farklı sonuçlar doğurmasının nedenlerini açıklamaktadır. Gelişmiş ülkelerde afet yönetimi ve hazırlık çalışmalarının daha ileri düzeyde olması, benzer büyüklükteki afetlerin daha az can kaybına neden olmasını sağlamaktadır (Soylu, 2017, s. 7).

Afetlerin sebebi her ne kadar doğadan ve bazen de insan faktörünün etkisinden kaynaklansa da sonuçları açısından insanlara, topluluklara ve toplumlara çeşitli şekillerde verdikleri zarar itibarıyla sosyal bir olgudur. Bazı afet tanımlamalarında

nasıl olduğundan ve kaynağından ziyade yarattıkları etki itibariyle toplumsallığına vurgu yapılmaktadır. Örneğin; "bireylerin ve grupların, içinde yaşadıkları toplumsal bağlamda bir bozulma veya normal beklenti kalıplarından radikal bir sapma" tespitinden hareketle afetin nasıl ve niçin meydana geldiğinden ziyade insan üzerindeki etkilerine, sonucuna ve toplumsallığına odaklanılmıştır (Özaydın, 2017, s. 7-8). Bu yaklaşım, afetlerin sadece fiziksel bir olay değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

Afet olgusunun tek bir tanımının olmadığı, sonrasında meydana getirdiği zarar ve kayıpların çok çeşitli olduğu ve bu kayıplar nedeniyle o yerdeki yaşamın eskiye dönmesini oldukça zorlaştırdığı bilinmektedir. Afet sonrasındaki kayıplar ve hasarlar değişik alanlarda birçok zarara yol açmaktadır. İnsanların üretim araçlarında, yaptıkları ticarete veya geçimlerini sağladıkları işlerindeki hasar ve kayıplar ekonomik; yapılarında, konutlarında ve çevrelerindeki fiziki hasar ve kayıplar fiziki veya coğrafik; sosyal yapıda ve ilişkilerinde yaşanan bozulmalar ve kayıplar sosyolojik; davranışlarında ve ruhsal yapılarında meydana gelen hasar ve kayıplar psikolojik olarak zarara yol açmaktadır (Özaydın, 2017, s. 8). Bu sınıflandırma, afetlerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutlarının da olduğunu göstermektedir.

1.2. Deprem Kavramı

Deprem, yer kabuğunda meydana gelen kırılmalar sonucunda açığa çıkan enerjinin titreşimler halinde yayılarak çevreyi sarsması olarak tanımlanmaktadır. Bu doğal afet, insanlık tarihi boyunca karşılaşılan en yıkıcı felaketlerden biri olarak kabul edilmektedir. Depremlerin ne zaman, nerede ve hangi şiddette gerçekleşeceğini önceden kesin olarak belirlenememesi, bu doğa olayının yıkıcı etkilerini artırmaktadır (Güzel, 2024, s. 638).

Literatürde deprem kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bir tanıma göre deprem, "yeraltındaki kırılmalar ve çatlamlar nedeniyle oluşan hareketlerin yeryüzünü sarsması" olarak ifade edilmektedir (Soylu, 2017, s. 14). Başka bir tanımlamada ise deprem, "yer içinde fay olarak adlandırılan kırıklar üzerinde biriken biçim değiştirme enerjisinin aniden boşalması sonucunda meydana gelen hareketin

neden olduğu karmaşık dalgalanma" şeklinde açıklanmaktadır (Soylu, 2017, s. 14). Özeydın (2017, s. 9) ise depremi "tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayı" olarak tanımlamaktadır.

Depremler, kabuk tabakasının kırılması veya üst mantoda biriken enerjinin yerin zayıf noktalarından yüzeye çıkması sonucunda oluşmaktadır. Bu doğal afet çoğunlukla, litosferik levhaların birleştiği, birbirinden uzaklaştığı ya da yan yana hareket ettiği sınırlarda meydana gelmektedir (Karademir vd., 2019, s. 249). Depremler, oluşum mekanizmalarına göre tektonik, volkanik ve çökme olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırılmaktadır. Dünya genelinde meydana gelen depremlerin yaklaşık %90'ı tektonik kökenlidir ve bu depremler, yerküreyi çevreleyen levhaların hareketleri sonucunda litosfer içinde biriken enerjinin boşalmasıyla oluşmaktadır (Soylu, 2017, s. 14-15).

Depremlerin değeriendirilmesinde ve ölçülmesinde çeşitli parametreler kullanılmaktadır. İlk olarak Mercali şiddet ölçeği geliştirilmiş, bu ölçekte depremin şiddet değeri zeminin jeolojik yapısına ve bina özelliklerine göre değışkenlik göstermiştir. Daha sonra, bu faktörlerden bağımsız olarak, deprem odağından açığa çıkan enerji miktarını temel alan yeni bir ölçüm yöntemi geliştirilmiştir. 1935 yılında C.F. Richter tarafından ortaya konulan ve kendi adıyla anılan Richter ölçeği, depremin büyüklüğünü (magnitüdünü) ifade etmek için kullanılmaktadır (Karademir vd., 2019, s. 249).

Dünya genelinde her yıl yaklaşık 3.000.000 adet 1.0 ile 3.0 büyüklüğünde deprem meydana gelmektedir. Bu depremler genellikle insanlar tarafından hissedilmemekte ve yalnızca sismograf cihazları tarafından kaydedilmektedir. Yıllık ortalama 50.000 kez gerçekleşen 3.1-4.0 büyüklüğündeki depremler ise insanlar tarafından hissedilmekte ve sınırlı düzeyde hasara neden olabilmektedir. Buna karşılık, 6.1 ile 7.9 arasındaki büyüklüklere sahip depremler, daha az sıklıkta meydana gelmelerine rağmen, gerçekleştikleri bölgelerde ciddi hasarlara yol açan şiddetli depremler olarak nitelendirilmektedir (Karademir vd., 2019, s. 249).

Depremler, bulundukları coğrafi bölgenin sismik aktivite düzeyine bağlı olarak, insan hayatı ve yapıları çevre üzerinde yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Depreme maruz kalan bireylerin çoğunlukla konutlarında hayatlarını kaybetmeleri, yapıların nerede ve nasıl inşa edilmesi gerektiği konusunda toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlamaktadır. Geçmişte deprem riski yüksek bölgelerde yaşayan kişilerin konut tercihlerinde daha hassas davrandıkları gözlemlenirken, günümüzde iletişim ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesiyle bu hassasiyetin toplumun geneline yayıldığı görülmektedir (Güneş vd., 2025, s. 234).

Depremlerin yapılar üzerindeki etkileri, kuvvetli yer hareketinin özellikleri, frekans içerikleri, yerel zemin koşulları ve yapısal karakteristiklere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen depremler sonrasında bu faktörlerin ve aralarındaki etkileşimlerin incelenmesi, deprem ve inşaat mühendisliği disiplinleri açısından büyük önem taşımaktadır. Yerel zemin koşulları, diğer büyük depremlerde olduğu gibi Kahramanmaraş merkezli depremlerde de binaların sismik performansını ve hasar seviyelerini doğrudan etkilemiştir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 416).

Depremler, meydana geldikleri bölgelerde fiziksel ve ekonomik zararların yanı sıra, o yerdeki toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını yansıtan mekânları ve bu mekânların oluşturduğu fiziksel çevreyi de büyük ölçüde değiştirmekte veya ortadan kaldırmaktadır (Özaydın, 2017, s. 9-10). Bu nedenle, depremi sadece fiziksel veya doğal bir olay olarak değil, mekân ve toplumsal ilişkiler bağlamında da değerlendirmek gerekmektedir. Deprem, fiziksel bir yer kabuğu hareketi olmasının ötesinde, toplumsal düzeni sarsması nedeniyle sosyolojik bir öneme sahiptir. Depremler, insanların alışageldikleri yaşam düzenlerini altüst etmekte, mevcut sosyal yapının bozulmasına ve sosyal çözümlerin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, toplumda yeniden düzenleme ihtiyacını doğurmaktadır (Özaydın, 2017, s. 10).

Doğal afetlerin insan yaşamı üzerindeki yıkıcı etkileri, kent nüfusunun artması ve kentsel yaşamın gelişmesiyle birlikte daha da belirgin hale gelmektedir (Güzel, 2024, s. 638). Depremler, önlenemeyen doğal afetler/tehlikeler kategorisinde değerlendirilmekte ve yerkabuğundaki kırılmalardan kaynaklanan titreşimlerin

dalgalar halinde yayılarak çevreyi sarsması şeklinde gerçekleşmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 58).

Türkiye, dünyanın önemli deprem kuşaklarından birinin üzerinde yer almaktadır. Ülke topraklarının %98'i deprem bölgeleri içerisinde bulunmakta, nüfusun %95'i deprem tehdidi altında yaşamakta, büyük sanayi merkezlerinin %98'i ve barajların %93'ü deprem etki alanı içerisinde konumlanmaktadır. Son 25 yıl içerisinde Türkiye'de meydana gelen depremler sonucunda 70.176 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 170.000'den fazla bina yıkılmıştır (Bay ve Kılınç, 2024, s. 1233). Türkiye'de gerçekleşen depremler genellikle sığ odaklıdır. Ülkedeki depremlerin odak derinlikleri çoğunlukla 0-30 km arasında değişmektedir. Sığ derinlikli depremlerin odak derinliğinin az olması ve enerjinin genişleme imkânı bulamaması nedeniyle, bu tür depremler daha dar bir alanda etkili olmakta ancak şiddetleri daha yıkıcı olabilmektedir (Soylu, 2017, s. 16).

1.2.1. Dünyadan Deprem Örnekleri

Dünyada her yıl 1.0 ila 3.0 arasında yaklaşık olarak 3.000.000 deprem meydana gelmektedir. Fakat bu depremler genellikle hissedilmez ve sadece sismografla kaydedilmektedir. Yine her yıl 50.000 defa gerçekleşen 3.1-4.0 büyüklüğündeki depremler, insanlar tarafından hissedilmekte ve az da olsa zarara neden olmaktadır. Büyüklükleri 6.1 ila 7.9 arasında gerçekleşen depremler ise diğer depremlere göre yılda çok daha az gerçekleşmelerine rağmen, şiddetli depremlerdir ve gerçekleştiği alanlara ciddi zararlar vermektedir (Karademir vd., 2019, s. 249).

Tarih boyunca meydana gelen birçok büyük deprem, yerleşim yerlerinde ciddi hasarlara ve can kayıplarına neden olmuştur. Kayıtlara geçen en eski büyük depremlerden biri, M.Ö. 1500 civarında Girit'te meydana gelen ve Minoan uygarlığının çöküşüne katkıda bulunduğu düşünülen depremdir (Ambraseys, 2009, s. 124). Antik dönemde gerçekleşen bir diğer önemli deprem ise M.S. 365 yılında Doğu Akdeniz'de meydana gelen ve özellikle Girit ve Kuzey Afrika kıyılarını etkileyen depremdir. Bu deprem sonucunda oluşan tsunami, İskenderiye'nin büyük bölümünü sular altında bırakmıştır (Guidoboni vd., 2007, s. 87).

Modern dönemde de dünya genelinde birçok yıkıcı deprem yaşanmıştır. 20. yüzyılın başlarında meydana gelen en önemli depremlerden biri, 18 Nisan 1906 tarihinde San Francisco'da gerçekleşen 7.8 büyüklüğündeki depremdir. San Andreas Fayı üzerinde meydana gelen bu deprem, şehirde büyük bir yıkıma neden olmuş, yaklaşık 3.000 kişinin hayatını kaybetmesine ve şehrin büyük bölümünün yanmasına yol açmıştır. Bu deprem sonrasında, deprem mühendisliği alanında önemli gelişmeler kaydedilmiş ve depreme dayanıklı yapı tasarımı konusunda yeni standartlar geliştirilmiştir (Bolt, 2006, s. 142).

Kayıtlara geçen en büyük deprem, 22 Mayıs 1960 tarihinde Şili'nin Valdivia şehrinde meydana gelen 9.5 büyüklüğündeki depremdir. Bu deprem, Pasifik Okyanusu çevresindeki birçok ülkeyi etkileyen büyük bir tsunamiye neden olmuştur. Deprem ve tsunami sonucunda yaklaşık 1.655 kişi hayatını kaybetmiş, 3.000 kişi yaralanmış ve 2 milyon kişi evsiz kalmıştır. Tsunami dalgaları, Şili kıyılarında 25 metreye kadar yükselmiş ve Japonya, Filipinler, Avustralya ve Hawaii gibi uzak bölgelerde bile hasara neden olmuştur (Cisternas vd., 2005, s. 405).

28 Temmuz 1976 tarihinde Çin'in Tangshan şehrinde meydana gelen 7.8 büyüklüğündeki deprem, 20. yüzyılın en ölümcül depremlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Resmi rakamlara göre 242.000 kişinin hayatını kaybettiği bu depremde, bazı kaynaklara göre ölü sayısının 655.000'e kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir. Deprem, sanayi şehri Tangshan'ı neredeyse tamamen yok etmiş ve Çin'in deprem hazırlık ve müdahale stratejilerini gözden geçirmesine neden olmuştur (Chen vd., 1988, s. 53).

17 Ocak 1995 tarihinde Japonya'nın Kobe şehrinde meydana gelen 6.9 büyüklüğündeki deprem, modern bir şehrin depreme karşı ne kadar savunmasız olabileceğini göstermiştir. Depremde yaklaşık 6.434 kişi hayatını kaybetmiş, 43.792 kişi yaralanmış ve 300.000'den fazla kişi evsiz kalmıştır. Deprem, Japonya'nın ekonomik açıdan en önemli limanlarından birini kullanılamaz hale getirmiş ve ülke ekonomisine büyük zarar vermiştir. Bu deprem sonrasında, Japonya'nın deprem yönetmeliklerinde önemli değişiklikler yapılmış ve depreme dayanıklı yapı teknolojileri geliştirilmiştir (Kawata, 2001, s. 280).

26 Aralık 2004 tarihinde Endonezya'nın Sumatra adası açıklarında meydana gelen 9.1-9.3 büyüklüğündeki deprem, modern tarihin en ölümcül doğal afetlerinden birine neden olmuştur. Deprem sonucunda oluşan tsunami, Hint Okyanusu çevresindeki 14 ülkede yaklaşık 230.000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Tsunami dalgaları, Endonezya'nın Aceh bölgesinde 30 metreye kadar yükselmiş ve kıyı şeridini tamamen değiştirmiştir. Bu felaket sonrasında, küresel tsunami erken uyarı sistemleri geliştirilmiş ve afet yönetimi konusunda uluslararası işbirliği artırılmıştır (Lay vd., 2005, s. 1130).

12 Ocak 2010 tarihinde Haiti'nin başkenti Port-au-Prince yakınlarında meydana gelen 7.0 büyüklüğündeki deprem, ülkenin zayıf altyapısı ve yetersiz yapı standartları nedeniyle büyük bir yıkıma neden olmuştur. Resmi rakamlara göre depremde 222.570 kişi hayatını kaybetmiş, 300.000 kişi yaralanmış ve 1.3 milyon kişi evsiz kalmıştır. Deprem, Haiti'nin zaten kırılgan olan ekonomisini daha da kötüleştirmiş ve ülkenin yeniden inşası için uluslararası yardım çağrısında bulunulmuştur. Bu deprem, gelişmekte olan ülkelerde depreme dayanıklı yapılaşmanın önemini bir kez daha vurgulamıştır (DesRoches vd., 2011, s. S3).

11 Mart 2011 tarihinde Japonya'nın kuzeydoğu kıyısı açıklarında meydana gelen 9.0-9.1 büyüklüğündeki deprem, ülke tarihinin en büyük depremi olarak kayıtlara geçmiştir. Deprem sonucunda oluşan tsunami, kıyı bölgelerinde 40 metreye kadar yükselmiş ve Fukushima Daiichi Nükleer Santrali'nde ciddi bir kazaya neden olmuştur. Deprem ve tsunami sonucunda yaklaşık 19.747 kişi hayatını kaybetmiş, 6.242 kişi yaralanmış ve 2.556 kişi kaybolmuştur. Bu felaket, nükleer enerji güvenliği konusunda küresel bir tartışma başlatmış ve birçok ülkenin nükleer enerji politikalarını gözden geçirmesine neden olmuştur (Mimura vd., 2011, s. 805).

25 Nisan 2015 tarihinde Nepal'in başkenti Katmandu yakınlarında meydana gelen 7.8 büyüklüğündeki deprem, ülkede büyük bir yıkıma neden olmuştur. Depremde yaklaşık 8.857 kişi hayatını kaybetmiş, 22.309 kişi yaralanmış ve 3.5 milyon kişi evsiz kalmıştır. Deprem, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan birçok tarihi yapıyı da tahrip etmiştir. Nepal'in dağlık coğrafyası ve yetersiz altyapısı, kurtarma çalışmalarını zorlaştırmış ve uluslararası yardım ekiplerinin bölgeye ulaşması zaman almıştır (Goda vd., 2015, s. 10).

Tablo 1. Dünyadan Deprem Örnekleri

Deprem	Tarih	Büyüklik (Richter)	Can Kaybı	Bina Hasarı	Önemli Etkiler
Minoan (Girit)	M.Ö. 1500 civarı	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Yaygın yıkım	Minoan uygarlığının çöküşüne katkıda bulunduğu düşünülüyor
Doğu Akdeniz	M.S. 365	Bilinmiyor	Bilinmiyor	İskenderiye'nin büyük bölümü sular altında kaldı	Tsunami etkisiyle Kuzey Afrika kıyıları zarar gördü
San Francisco	18 Nisan 1906	7.8	3.000	Şehrin büyük bölümü	Şehrin büyük bölümünün yanması, deprem mühendisliğinde önemli gelişmeler
Şili (Valdivia)	22 Mayıs 1960	9.5	1.655 (2.000 kayıp)	2 milyon kişi evsiz kaldı	Kayıtlara geçen en büyük deprem, Pasifik çevresinde tsunami
Çin (Tangshan)	28 Temmuz 1976	7.8	242.000-655.000	Şehir neredeyse tamamen yıkıldı	20. yüzyılın en ölümcül depremlerinden biri
Japonya (Kobe)	17 Ocak 1995	6.9	6.434	300.000'den fazla kişi evsiz kaldı	Japonya'nın önemli limanlarından biri kullanılamaz hale geldi
Endonezya (Sumatra)	26 Aralık 2004	9.1-9.3	230.000	Kıyı şeridi tamamen değişti	Modern tarihin en ölümcül doğal afetlerinden biri, tsunami 14 ülkeyi etkiledi
Haiti	12 Ocak 2010	7.0	222.570	1.3 milyon kişi evsiz kaldı	Ülkenin zaten kırılgan olan ekonomisi daha da kötüleşti
Japonya (Tohoku)	11 Mart 2011	9.0-9.1	19.747 (2.556 kayıp)	Fukushima Nükleer Santrali'nde ciddi kaza	Ülke tarihinin en büyük depremi, nükleer enerji güvenliği tartışmaları
Nepal (Katmandu)	25 Nisan 2015	7.8	8.857	3.5 milyon kişi evsiz kaldı	UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki birçok tarihi yapı tahrip oldu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.2. Türkiye’den Deprem Örnekleri

Türkiye, Akdeniz ve Alp-Himalaya deprem kuşağında yer alan, dünyanın en aktif deprem bölgelerinden birinde konumlanmış bir ülkedir (Karademir vd., 2019, s. 249). Coğrafi konumu ve tektonik özellikleri nedeniyle ülke topraklarının %92-99'u, nüfusunun ise %92-98'i deprem riski altında bulunmaktadır (Sev ve Özgen, 2003, s. 131; Giyik vd., 2022, s. 182; Aksoy Işık, 2025, s. 59; Güzel, 2024, s. 644). Bu durum, Türkiye'de gerçekleştirilecek her türlü yapının tasarımında deprem etkisinin dikkatle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ülke nüfusunun yaklaşık %42'si birincil deprem kuşağı hattında bulunan yerleşim alanlarında yaşamını sürdürmektedir. Ayrıca, barajların ve büyük sanayi merkezlerinin %93'ü deprem bölgelerinde konumlanmıştır (Aksoy Işık, 2025, s. 59; Güzel, 2024, s. 644). Deprem riski açısından Türkiye beş bölgeye ayrılmıştır. I. ve II. derece deprem bölgeleri şiddetli depremlerin yaşanabileceği en tehlikeli alanları oluştururken, III. ve IV. derece deprem bölgelerinde daha düşük şiddette depremler meydana gelebilmektedir. V. derece deprem bölgeleri ise ülkede görece tehlikesiz kabul edilen alanlardır (Karademir vd., 2019, s. 249-250).

Türkiye'de doğal afetler arasında depremler %66'lık bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Son 70 yılda çeşitli tehlikelerden hasar gören konut sayısı yaklaşık 600.000'dir. Bu sayının %66'sı depremlerden, %15'i su baskınlarından, %10'u yer kaymalarından, %7'si kaya düşmelerinden ve %2'si meteorolojik olaylar ile çığ düşmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu oranlar, can ve mal kaybı açısından en önemli doğal afetin deprem olduğunu açıkça göstermektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 59).

Ülkemizde yapıların depreme karşı dayanıklılığının artırılmasına yönelik çalışmalar, 1939 yılında meydana gelen ve 7.8 büyüklüğündeki Erzincan depremi sonrasında başlamıştır. Bu kapsamda, yapıların depreme karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla 1940 yılında ilk yönetmelik yayımlanmıştır. Deprem yönetmelikleri zaman içerisinde birkaç kez revize edilmiş ve son olarak 2018 yılında yayımlanıp 2019 yılında yürürlüğe giren Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği (TBDY-2018) ile güncel halini almıştır (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 416).

Türkiye, tarihsel süreçte çok sayıda yıkıcı deprem yaşamıştır. 1900-2023 yılları arasında can kaybına veya hasara neden olan yaklaşık 250 büyük deprem meydana

gelmiş, bu depremlerde 138.594 kişi hayatını kaybetmiştir (Tutar, 2023, s. 171). Yalnızca 1912-2023 yılları arasında gerçekleşen 7.0 ve üzeri büyüklükteki depremlerde toplam 130.877 kişi hayatını kaybetmiş ve 1.107.676 bina hasar görmüştür (Güneş vd., 2025, s. 239). Bu depremler içinde yıkıcılığı ve can kaybının en fazla olduğu deprem, 1999 yılında meydana gelen 7.8 şiddetindeki Gölcük (Kocaeli) depremidir. Bunu sırasıyla 1999 yılında 7.5 şiddetinde gerçekleşen Düzce depremi, aynı şiddette olan 1976 Muradiye (Van) depremi ve 1970 yılındaki 7.2 şiddetindeki Gediz (Kütahya) depremi takip etmektedir. Gölcük (Kocaeli) depreminin hem şiddetinin yüksek olması hem de sanayi bölgesinde meydana gelmesi nedeniyle nüfus ve yapı yoğunluğunun fazla olmasından dolayı can ve mal kaybı da büyük olmuştur (Özaydın, 2017, s. 32-33).

17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Marmara depremi, Türkiye'nin depremle mücadele tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Richter ölçeğine göre 7.4 büyüklüğünde kaydedilen bu deprem, Kocaeli, Sakarya, Yalova, İstanbul, Bolu, Bursa ve Eskişehir illerini etkilemiş, ancak en ağır can ve mal kaybı Kocaeli, Sakarya ve Yalova'da yaşanmıştır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 5-6). Marmara depremi, ülke nüfusunun yaklaşık dörtte birini etkilemiş ve Türkiye inşaat sektörü için büyük bir yıkım oluşturmuştur. Depremde yaklaşık 66 bin konut ve 11 bin işyeri ağır hasar, 67 bin konut ve 10 bin işyeri orta hasar, 80 bin konut ve 9 bin 700 işyeri hafif hasar görmüş, toplamda 3,5 milyon konut etkilenmiştir. Bu felakette 17.479 kişi hayatını kaybetmiş, 43.953 kişi yaralanmıştır (Tutar, 2023, s. 171).

Marmara depremi, Türkiye'nin makroekonomik ve yapısal dinamiklerinin oldukça zayıf olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Deprem sonrasında yaşanan fiziki kayıplar nedeniyle sanayi üretimi ve ekonomik aktivite daralmıştır. Deprem bölgesi olarak tanımlanan Kocaeli, Sakarya ve Yalova'nın ekonomisi 1999 yılında %8,6 oranında küçülmüştür. Aynı yıl İstanbul'un GSYH'si %4,6, deprem dışı bölgenin GSYH'si ise %4,5 oranında daralmıştır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 6). Depremin ekonomik maliyeti, Dünya Bankası ve TÜSİAD gibi farklı kuruluşlar tarafından 12 milyar dolar ile 20 milyar dolar arasında tahmin edilmiştir. Bu rakam, 1999 yılı milli gelirinin %5 ila %8'ine tekabül etmektedir. Dönemin hükümeti, depremin yol açtığı maliyetleri karşılamak için vergi artışlarına gitmiş ve Özel İletişim Vergisi adında yeni bir vergi kalemi uygulamaya koymuştur (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 6).

Marmara depremi sonrasında, afet konusunda yasal ve idari birçok düzenleme hayata geçirilmeye başlanmıştır (Güzel, 2024, s. 646). Depremden sonraki bir yıl içinde 38 kanun ve kanun hükmünde kararname, 28 kararname, 6 yönetmelik, 17 tebliğ ve 9 genelge olmak üzere yasal anlamda önemli adımlar atılmıştır (Görgülü, 2023, s. 28). Bu depremle birlikte, depreme dayanıklı yapıların oluşturulması konusunda merkezi ve yerel yönetimlerde, konut üreticilerinde, konut tüketicilerinde ve diğer paydaşlarda farkındalık oluşmuştur. Ancak o dönemde medyanın günümüzdeki kadar güçlü iletişim olanaklarına sahip olmaması nedeniyle, zamanla bu farkındalık azalmış ve toplum üzerindeki etkisi uzun süreli olmamıştır (Güneş vd., 2025, s. 240).

Marmara depremi sonrasında Kocaeli İli ve İzmit ilçesinde, kentin sosyo-mekansal dokusu ve silüetinde dönüştürücü etkisi olan konut alanları inşa edilmiştir (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 2). Ayrıca, Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları hız kazanmış, deprem sonrasında dönüşüm uygulamalarının temel unsurlarını güvenlik endişesi ve afet riskleri oluşturmaya başlamıştır. Kentlerde dönüştürülmesi kararlaştırılan mekanlar; konum, rant potansiyeli, konut talebi ve mülkiyet nitelikleri gibi faktörler değerlendirilerek farklı eylem biçimleriyle dönüştürülmeye başlanmıştır (Evin, 2021, s. 297).

Marmara depreminden 12 yıl sonra, 23 Ekim 2011 tarihinde Van'da 7.2 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremi 9 Kasım 2011 tarihinde yine Van'da gerçekleşen bir deprem izlemiştir. Bu depremler sonucunda 644 kişi hayatını kaybetmiş, kent büyük hasar görmüştür (Giyik vd., 2022, s. 185). AFAD uzmanlarının açıklamalarına göre, yerleşim bölgesindeki 147.622 konuttan 31.870 konut ağır hasarlı, 18.181 konut orta hasarlı olarak tespit edilmiştir. Bölgedeki 18.735 iş yerinin 8.849'u hasarlı olarak raporlanmıştır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 7).

Van depremi, diğer illerde mal ve can kaybına yol açmaması nedeniyle bölgenin yeniden inşası yönetilebilir olmuş, ancak yeni konutların iskan belgelerinin alınması yaklaşık 3 yıl sürmüştür. TÜİK yapı kullanma izin istatistiklerine göre, depremden önce 2010 yılında Van'da 1.411 konut için yapı kullanma izin belgesi alınmışken, deprem sonrası yeniden inşa edilen binalar için izin belgeleri depremden sonraki 3 yıl içinde, özellikle 2013 ve 2014 yıllarında alınmıştır. Bu dönemde deprem

kaynaklı konut temini amacıyla yaklaşık 20 bin konuta iskan belgesi verilmiştir (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 7).

Van depremi sonrası yeniden inşaat süreci, bölge ekonomisinde ani yükseliş ve düşüş etkisi yaratmıştır. 2011 yılında Türkiye ekonomisi yıllık yaklaşık %11 büyürken, Van'ın ekonomik büyümesi %7 civarında kalmıştır. İzleyen yıl hızla başlayan inşaat faaliyetlerinin etkisiyle Van'ın reel milli geliri %29 artmış, bir sonraki yıl ise %10,3 oranında daralmıştır. Ekonominin trend büyümesini yakalaması yaklaşık 5 yıllık bir süreyi almıştır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 7). Van depremi sonrasında depremzedelerin konut ihtiyacını karşılamak üzere kalıcı deprem konutları inşa edilmiştir. Bu konutlar sadece depremzedelerin değil, aynı zamanda kentin memur kesiminin de yaşam alanı haline gelmiştir (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 1). Van depremi sonrasında devlet, 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ile kriz odaklı afet sonrası müdahaleci yaklaşım yerine, risk odaklı bir yaklaşımla yapı stokunun yenilenmesi amacıyla 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'u çıkarmıştır (Görgülü, 2023, s. 17). Bu kanunla, afet riski taşıyan alanlar ile riskli yapıların üzerinde yer aldığı arsa ve arazilerde, fennin ve sanatın kurallarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturma, iyileştirme, tasfiye ve yenilemeye ilişkin yöntem ve ilkeler belirlenmiştir (Evin, 2021, s. 308-309).

2011 Van Depremi'nden sonra, 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir'de 6.9 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremde 117 kişi hayatını kaybetmiş, 1.034 kişi yaralanmış, 17 bina sarsıntı sırasında çökmüş, 1.863 hasarlı bina oluşmuştur (İzmir Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, 2023). Deprem büyüklüğü açısından İzmir Depremi'nden daha büyük depremler yaşanmış olmasına rağmen, binaların çöktüğü anların çeşitli haberleşme ve iletişim araçları vasıtasıyla hızla yayılması ve günlerce bu konunun uzmanlarla, depremzedelerle birlikte ele alınması, depremi yaşamayan bireylerde dahi farkındalık düzeyini belirli bir seviyeye çıkarmıştır. Bu süreçte, yapıların inşasında yapılan hatalar ve çıkarılan dersler daha bilinir hale gelmiş, bireylerde hassasiyetle birlikte gelişen farkındalık seviyesi ve psikolojik bir direnç gözlemlenmiştir (Güneş vd., 2025, s. 240-241).

Tablo 2. Türkiye’den Deprem Örnekleri

Deprem	Tarih	Büyükölük (Richter)	Can Kaybı	Bina Hasarı	Önemli Etkiler
Erzincan	1939	7.8	Belirtilmemiş	Yaygın yıkım	İlk deprem yönetmeliğinin 1940'ta yayımlanmasına neden oldu
Gediz (Kütahya)	1970	7.2	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Türkiye'nin en yıkıcı depremlerinden biri
Muradiye (Van)	1976	7.5	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Yüksek şiddeti ile bilinen önemli bir deprem
Marmara (Gölcük/Kocaeli)	17 Ağustos 1999	7.4	17.479	66.000 konut ağır hasar, 67.000 konut orta hasar, 80.000 konut hafif hasar	Türkiye'nin depremle mücadele tarihinde dönüm noktası, 3,5 milyon konut etkilendi
Düzce	1999	7.5	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Marmara depreminden kısa süre sonra gerçekleşti
Van	23 Ekim 2011	7.2	644	31.870 konut ağır hasar, 18.181 konut orta hasar	147.622 konuttan 50.051'i hasar gördü, 18.735 iş yerinden 8.849'u hasarlı
İzmir	30 Ekim 2020	6.9	117	17 bina çöktü, 1.863 hasarlı bina	1.034 kişi yaralandı
Kahramanmaraş (Pazarcık)	6 Şubat 2023	7.7	50.783 (toplam)	35.335 bina tamamen yıkıldı, 17.491 acil yıkılması gereken bina	11 ili etkileyen, Türkiye'nin yakın tarihindeki en büyük afetlerden biri
Kahramanmaraş (Elbistan)	6 Şubat 2023	7.6	Yukarıdaki rakama dahil	179.786 bina ağır, 40.228 bina orta, 431.421 bina az hasarlı	Toplam 872.059 konut hasar gördü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı en büyük afetlerden biri olarak kayıtlara geçen 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri bir sonraki başlıkta detaylıca ele alınmıştır.

1.2.3. 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin yakın tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir afet yaşanmıştır. Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi merkezli saat 04:17'de Mw 7.7 büyüklüğünde ve aynı gün saat 13:24'te Elbistan ilçesi merkezli Mw 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem meydana gelmiştir. Bu depremler, Doğu Anadolu Fay Zonu (DAFZ) üzerinde gerçekleşmiş ve ardından çok sayıda artçı sarsıntı kaydedilmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 105; Pala ve Başsürücü, 2024, s. 416). Depremler; Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Osmaniye, Kilis ve Elazığ olmak üzere toplam 11 ili şiddetli bir şekilde etkilemiş ve Türkiye'nin birçok ilinde hissedilmiştir. Bu geniş coğrafi alanda yaklaşık 14 milyon nüfus depremden doğrudan etkilenmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 105; Tutar, 2023, s. 172; Aydın Özüdoğru, 2023, s. 2).

Şekil 1. 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen İller

Kaynak: https://altinbasakumtal.meb.k12.tr/icerikler/6-subat-kahramanmaras-depremi_13718524.html

Resmi kayıtlara göre, bu depremler sonucunda 50.783 kişi hayatını kaybetmiş, 107.204 kişi yaralanmıştır. Gayri resmi tahminlere göre ise can kaybının yaklaşık 60.000 civarında olduğu düşünülmektedir. Depremde 35.335 bina tamamen yıkılmış, 17.491 binanın acil yıkılması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca 179.786 binanın ağır,

40.228 binanın orta ve 431.421 binanın az hasarlı olduğu belirlenmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 106; Bay ve Kılınç, 2024, s. 1233; Güzel, 2024, s. 646). Deprem bölgesinde yer alan bina stokunun yaklaşık %40'ının deprem nedeniyle az, orta ve ağır derecede hasar gördüğü veya yıkıldığı tahmin edilmektedir. Toplamda 872.059 konutun hasar gördüğü, bunların içinde 650.000 bağımsız birimin yıkık veya acil yıkılması gerektiği, 170.000 birimin orta hasarlı olduğu ve 1,4 milyon birimin de az hasarlı olduğu belirtilmektedir (Aydın Özudoğru, 2023, s. 2; Tutar, 2023, s. 176).

Depremi en çok etkilediği iller arasında Adıyaman, Hatay, Malatya ve Kahramanmaraş ön plana çıkmaktadır. Bu illerde binaların yaklaşık dörtte biri ile üçte biri arasında yıkık veya acil yıktırılması gereken durumda olduğu tahmin edilmektedir. Bu bölgelerdeki hasarsız binaların toplam stok içindeki payı ise %30'dan azdır. Bu tablo, toplam 4,3 milyon nüfusa sahip bu dört şehrin neredeyse yeniden inşa edilmesi gerektiğini göstermektedir (Aydın Özudoğru, 2023, s. 10). İl bazında hasar dağılımı incelendiğinde, Hatay'da 329.010, Kahramanmaraş'ta 143.350, Malatya'da 131.910, Adıyaman'da 84.401, Gaziantep'te 62.120, Diyarbakır'da 26.480, Osmaniye'de 25.850, Adana'da 22.759, Şanlıurfa'da 22.464, Elazığ'da 18.674 ve Kilis'te 5.041 konut zarar görmüştür (Tutar, 2023, s. 176).

Adıyaman, 6 Şubat depremlerinden en çok etkilenen illerden biridir. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yürütülen hasar tespit çalışmaları sonucunda Adıyaman ili için acil yıkılacak, yıkık veya ağır hasarlı konut sayısı 56.256, orta hasarlı konut sayısı ise 18.715 olarak tespit edilmiştir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 416). Adıyaman'da deprem nedeniyle hasar gören tahmini bağımsız birim sayısı 257.964 olarak belirlenmiştir. Bunların 70.683'ü hasarsız (%23), 80.244'ü az hasarlı (%32), 19.440'ı orta hasarlı (%6) ve 87.597'si yıkık veya acil yıktırılması gereken (%39) durumdadır. Adıyaman'ın jeolojik yapısı incelendiğinde, Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde yer alan Palu-Sincik (145 km), Çelikhan-Erkenek (45 km) ve Gölbaşı-Türkoğlu (90 km) gibi segmentleri içermekte olduğu ve bu durumun bölgeyi sismik aktiviteye karşı özellikle hassas hale getirdiği vurgulanmaktadır (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 418).

Depremi ardından İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında aynı gün 4. Seviye alarm ilan edilmiştir. Bu alarm seviyesi,

uluslararası düzeyde yardım ve desteklere ihtiyaç duyulan en yüksek seviyeyi ifade etmektedir. Ayrıca 8 Şubat 2023 tarihinde 3 ay süreyle Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiştir. Bu kapsamda acil ve hayati ihtiyaç malzemelerinin karşılanması, tehlike riski olan binaların yıkılması ve yıkılma riski olan binaların bulunduğu alanlara girişin sınırlandırılması gibi işlemlerin ivedilikle gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 106-107). Deprem sonrası müdahale sürecinde ilk olarak enkaz altında kalan insanların kurtarılması hedeflenmiş, daha sonra yaralı veya sağlıklı biçimde kurtarılmış bireylerin gıda ve barınma ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Deprem bölgesinde başta AFAD olmak üzere sağlık bakanlığı personelleri, güvenlik güçleri, itfaiye, sivil savunma, milli eğitim personelleri, sivil toplum kuruluşları ve birçok gönüllü vatandaş olmak üzere toplam 238.404 kişi görev yapmıştır (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 107). Afet bölgesinde 358.037 çadırın kurulumu gerçekleştirilmiş ve 162 yerde konteyner kent kurulumları devam etmiştir. Afetten etkilenenler için barınma amacıyla çadır, konteyner, yurtlar, oteller, kamu misafirhaneleri ve tesislerinde 1.915.687 kişiye hizmet verilmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 107-108).

Depremden etkilenen bölgelerde yeni konut yapımına yönelik çalışmalar hızla başlatılmıştır. TOKİ'nin açıklamalarına göre, deprem bölgesinde bir yıl içinde Kahramanmaraş'ta 43.194, Adana'da 9.456, Malatya'da 31.019, Adıyaman'da 6.204, Diyarbakır'da 9.610, Gaziantep'te 24.148, Hatay'da 73.971, Kilis'te 1.974, Elazığ'da 6.962, Osmaniye'de 6.131, Şanlıurfa'da 10.410 konut olmak üzere toplamda 223.079 konut inşa edileceği belirtilmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 108). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Emlak Konut GYO tarafından, Adıyaman'da 21.921 konutun inşasına başlandığı ve 4 bin konutta da proje çalışmalarının sürdüğü, ayrıca 37.129 köy evinin yapımına başlandığı, 32.871 konutun ise proje çalışmalarının devam ettiği bildirilmiştir. Deprem bölgesinde toplam 143.271 köy evinin ahırlarıyla birlikte yapılacağı belirtilmiştir. Yapılan ve yapılacak olan binaların bölgelerin kültürel ve mimari yapısına uygun olarak çok katlı olmayacak şekilde ihtiyaca yönelik planlandığı vurgulanmıştır (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 108-109).

Deprem sonrası başlatılan geçici barınma ile birlikte kalıcı konutların da yer seçimi ve proje çalışmalarına başlanmış, Toplu Konut İdaresi, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü ve Emlak Konut GYO yapım işlerinde görevlendirilmiştir. Bölgede köy

evleri ile birlikte yaklaşık 650 bin konutun üretilmesi planlanmış, depremden 15 gün sonra Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Adana, Kilis ve Şanlıurfa'da fay hatları gözetilerek ve her türlü zemin etütleri yapılarak 4.304 konutun ihalesi gerçekleştirilmiş ve kalıcı konutların yapımına başlanmıştır (Tutar, 2023, s. 176). Konut alanlarının seçiminde en az 500 metre fay hattından uzaklaşarak, zemin yapısının sağlam, taşıma gücünün yüksek olduğu, genellikle kayalık ve kireçtaşı olan bölgelerin seçilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca yeni yapılacak konutların zemin artı 4 ve 5 katı geçmeyecek şekilde inşa edilmesine karar verilmiştir (Tutar, 2023, s. 176).

Depremın yol açtığı devasa yıkım ile Türkiye'nin inşaat kapasitesi ve kalkınma ihtiyaçları değerlendirildiğinde, bölgenin yeniden yapılandırılmasının en az 5 yıl süreceği öngörülmektedir. Yeniden inşa edilmesi gereken bina stoku bölgenin ve Türkiye'nin yıllık inşaat kapasitesinin üzerindedir. Deprem kaynaklı yıkılan veya yıkılması gereken 650 bin bağımsız birim, depremin etkilediği 11 ilin tamamında 2022 yılında alınan yapı kullanma izin belgesine göre konut sayısının yaklaşık 7 katıdır. Bu rakam tüm Türkiye genelinde 2022 yılında verilen yapı kullanma izninin de üzerindedir (Aydın Özudoğru, 2023, s. 2).

Deprem, etkilediği bölgelerde sadece fiziksel bir yıkıma neden olmamış, aynı zamanda önemli sosyal ve psikolojik etkiler de yaratmıştır. Depremler sonrası birçok kurum ve kuruluş tarafından depremden etkilenen illerde normalleşme süreci kapsamında yeniden yapılanma başlamıştır. Bu kapsamda psiko-sosyal destek, çeşitli eğitim faaliyetleri, sanatsal ve kültürel aktiviteler, spor müsabakaları, turistik etkinlikler gibi çeşitli faaliyetlerde bulunulmuş ve bu faaliyetler devam ettirilmektedir (Bay ve Kılınç, 2024, s. 1233). Anadolu coğrafyasında meydana gelen birçok deprem felaketi arasında en büyük yıkımın yaşandığı 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, bireylerin hem fiziksel hem de psikososyal dayanıklılığını sınamıştır. Kriz yönetiminde üstesinden gelinmesi zor bir sürece girilmiş, hem yapısal çevrenin yeniden inşası hem de bireylerin psikososyal durumlarının toparlanması için çalışmalar yapılması zorunlu olmuştur (Güneş vd., 2025, s. 233).

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri, Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı en büyük afetlerden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Depremin etkilediği geniş coğrafya, yüksek can kaybı ve yıkım, ülke genelinde deprem gerçeğinin önemsenmesi

ve konut üretiminde veya tercihinde daha bilinçli olunması gerektiği konusunda derin bir etki oluşturmıştır (Güneş vd., 2025, s. 241). Depremi ardından başlatılan yeniden yapılanma süreci, deprem bölgesinin fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan yeniden inşasını hedeflemektedir. Bu süreçte, deprem güvenliği ön planda tutularak, fay hatlarından uzak, sağlam zemin yapısına sahip alanlarda, bölgenin kültürel ve mimari yapısına uygun, düşük katlı konutların inşa edilmesi planlanmaktadır. Ancak, yeniden yapılanma sürecinin uzun yıllar alacağı ve ülkenin ekonomik kaynaklarının önemli bir kısmının bu sürece aktarılacağı öngörülmektedir. 6 Şubat depremleri, Türkiye'nin deprem gerçeğiyle bir kez daha yüzleşmesine neden olmuş ve depreme dayanıklı yapılaşmanın, etkin afet yönetiminin ve toplumsal bilinçlenmenin önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

1.3. Konut Kavramı

Konut kavramı, insanlığın varoluşundan günümüze kadar uzanan, toplumsal gelişim sürecinde sürekli dönüşüm geçiren temel bir olgudur. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılan yapılar, konut kavramının temelini oluşturmuştur. İlk çağlarda insanlar ağaç kovuğu, mağara gibi doğal barınakları kullanmış, uygarlığın gelişmesiyle birlikte konut kavramı da zamanla değişim geçirmiştir. Barınak kavramından konut kavramına geçiş sürecinde, bireysel ilkel yaşamdan devletli toplum yapısına ulaşılırken birçok tarihsel aşamadan geçilmiş; doğal barınak ve malzemelerden, insan üretimi yapı malzemesinin kullanımına doğru sürekli bir gelişme çizgisi gözlenmiştir (Hançer, 2019, s. 1). Tarihsel süreç içerisinde insanların konuttan beklentileri artmış ve çeşitlenmiş, kentlerin oluşumu ve kentleşmenin etkisiyle konut tiplerinde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır.

Konut kavramı için literatürde çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bir tanıma göre konut, "insanların yaşam içerisinde barınma, sağlık ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları ev, apartman dairesi, villa gibi fiziksel görünüşleri ve ihtiyaca cevap verme durumları birbirlerinden farklı olan mekânsal alanlardır" (Soylu, 2017, s. 36-37). TMMOB bir raporunda konutu daha kapsamlı bir perspektifle ele almıştır: "Konut, tarihsel gelişimi içinde doğa koşullarına, toplumun gelenek ve göreneklerine,

siyasal yapının özelliklerine, üretim ilişkileri ve biçimine, nüfus yapısı ve özelliklerine, kentleşme tipine ve birçok başka sebebe bağlı olarak, dinamik bir ilişkiler toplamı şeklinde meydana gelmiştir" (Soylu, 2017, s. 37). TÜİK ise konutu daha teknik bir yaklaşımla "bir hanehalkının yaşayabilmesi için inşa edilmiş, düzenlenmiş veya dönüştürülmüş; binanın tamamını kapsayan veya binanın ayrı bir bölümünde bulunan, oda veya oda grubundan ve uzantılarından (koridor, giriş gibi) oluşan bir ev veya apartman dairesi" olarak tanımlamaktadır (Soylu, 2017, s. 37).

Konut, yalnızca fiziksel bir yapı olmaktan öte, çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Rapoport (1980), konutu yerleşmenin mekânsal ve sosyal sistemlerin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamış ve farklı eylemlerin yer aldığı bir düzen, bir sistem olarak nitelendirmiştir (Keskin, 2018, s. 3). Konut kavramı, fiziksel bir öge olmanın yanında, değişik kültürleri ifade eden, çevre bileşeni olan, ekonomik değerleri, teknik ve estetik değerleri yansıtan bir sosyal oluşumdur. Konuta ilişkin yapılan tanımlar, bireyin sadece kendisi ile ilintili olmayan etkileşimleri içeren karşılıklı bir yapıya işaret etmektedir. Bireyin doğal ve kültürel çevre ile girdiği bu yakın ilişkide karşılaştığı kişiler, paylaştığı duygu ve düşünceler, bireyleri ortak bir değerler bütününde birleştirmektedir. Bu durum, bireyin çevresi tarafından kabul görme ve bir topluluğa ait olma ihtiyacını karşılamaktadır (Kardeş, 2022, s. 4-5).

Konut, bireylerin temel ihtiyaçlarını giderirken eşanlı olarak çevreyle girdiği etkileşimle sosyal sistemin içinde varlığını gösteren canlı bir yapı olma özelliği de taşımaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde beş düzeyde de kendini gösteren konut, insanın tüm yaşam deneyimlerini, fizyolojik ihtiyaçlarda barınma, güvenlik, ait olma, saygınlık ve kendini gerçekleştirme, memnuniyet düzeyi gibi tüm düzeylerde etkisini gösterecek bir etmendir (Kardeş, 2022, s. 5-6). Konut, temel anlamda insanın varoluşundan günümüze "yaşama" eylemini içerisinde barındırma mekanıdır. İnsanların içinde ihtiyaçlarını karşıladığı, yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü maddesel olgudur. Yaşanılan hayatın mahremiyet, güven, konfor, refah gibi sosyal, psikolojik yönlerine şekil veren inşaadır (Keskin, 2018, s. 3).

Konut ve ev kavramları arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır. Ev, en basit düzeyde işlevsel bir yapı ile insanın doğal koşullardan kendini korumaya aldığı, güvenli bir alan oluşturduğu yerdir (Özaydın, 2017, s. 109). Ancak ev kavramı, mekân

kavramı gibi fiziksel yönleri olmasıyla beraber insanların yaşam biçimlerini, tarihselliğini, geleneklerini ve değerlerini de içinde barındırdığından aynı zamanda psikolojik, ekonomik, sosyal gibi birçok boyutu olan bir alandır. Aydın'a (2024, s. 12) göre, konut olgusu ev kavramını kapsamakta, ancak her konut ev olarak nitelendirilememektedir. Konut, barınma gereksiniminin mekânsal bir karşılığını sunarken, ev kavramı daha derin anlamlar içermektedir.

Ev ya da konut kavramı bazen tek başına değil, bulunduğu mahalle, semt ya da daha genel anlamda mekânla anlam kazanan ve bu mekândaki insanlarla kurulan komşuluk ya da arkadaşlık ilişkileriyle özdeşleşen bir bütün gibi düşünülen yaşam alanı olarak da görülmektedir. Çünkü kimi zaman insanlar sadece konutlarını "ev" olarak görmek dışında mahallesini, semtini ve orada yaşayan insanlarla ilişkilerini içine alan mekânı da "ev"i gibi görmektedir (Özaydın, 2017, s. 110). Gür'ün tanımıyla "Tarihsel olarak konut; iletişim, etkileşim, mekan, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman-mekan taksonomilerini yansıtırken, öte yandan kullanıcısının özüyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve anlatma eğilimini, böylece tasarım, donatım ve biçimi ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtır" (Yetkin, 2009, s. 12).

Konut, tarih boyunca kentlerin şekillenmesinde temel yapı taşı olarak işlev görmüştür. Konut üretimindeki değişim ve dönüşümler, kent kültürü ve kimliği ile sosyolojik yapının karşılıklı etkileşimi içinde değişen ve birbirini dönüştüren bir yapıdadır. Konut yapılarının üretim biçimi ve tipolojisi, toplumsal, ekonomik ve siyasi dinamiklerden doğrudan etkilenmektedir (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 759). Konut meselesi, barınma anlamı odağında yaklaşıldığında, kamu otoritesinin anayasal bir görev olarak sadece kentsel altyapı ve kamu hizmetleri sunması zorunluluğu yeterli olmamaktadır. Bununla birlikte toplumsal hayatın intizamı için yeter miktarda konut tedarik etmesi bir zorunluluk olarak durmaktadır (Soylu, 2017, s. 38-39). Bu bağlamda konut, sosyal bir politika aracı olarak da değerlendirilmektedir.

Günümüzde konut sadece bir mekânsal kurgunun bütünü olmayan, inşaat ve yapı alanlarında faaliyet göstermeksizin ekonomi, finans ve bankacılık alanlarına da konu olmaktadır. Konuta kimlik kazandırma, aidiyet, mekan kurgusu gibi konuların

ikinci planda kaldığı, finansal ve ekonomik olarak taşınamaz varlıklar halinde bir menkul değer haline gelmiştir (Keskin, 2018, s. 4). Aydın'a (2024, s. 13) göre konut, insanların en çok yatırım yaptıkları finansal bir mülkiyet unsuru, dahası finansal bir yetkinliktir. Öte yandan konut, fiyatı sebebi ile insanların nadiren sahip olabildiği ve hemen peşin olarak satılamayan bir mülk olmasından dolayı önem arz etmektedir. Konut birimi, barınma işlevinin yanında, bireyin yaşadığı yer, gündelik hayatındaki sığınağı, sosyo-ekonomik yapıdaki statüsü, kendisinin simgesi ve birçok psikolojik ve sosyal özellikleri olan insanların, yaşadıkları çevreyle olan duygusal ilişkilerinin olduğu yerdir (Tutkun, 2018, s. 49). Aynı zamanda konut, bir yatırım aracı olarak görülmekte, üretilen ve tüketilen bir meta olmakta, kentsel çevrenin oluşumuna katkıda bulunmakta ve toplumsal ilişkilere, sosyal ve kültürel oluşumlara araç olmaktadır.

Konut, insanların sadece barınma gereksinimini karşılamakla kalmayıp, çeşitli kişisel ihtiyaçlarını karşıladığı mekandır. İhtiyaçlar bir plan veya program dahilinde konutun gelişimini biçimlendirir. Gelir düzeyi, kültür seviyesi, teknolojik etmenler ve kullanım alışkanlıkları gibi öncüllerin değerlendirilmesi ile sağlanır. Konut içerisine yüklenen fonksiyonlar ile "oda" tanımlaması ve sınıflandırma yapılabilir (Keskin, 2018, s. 4). Konutlar, insanlar için yalnızca bir barınak olmaktan çok daha fazla anlamı olan bir kavramdır. Konutların, kullanıcısının konforuna olan katkısının oldukça fazla olmasından dolayı tasarlanırken konut kullanıcısının da isteklerine, görüşlerine ve fikirlerine başvurulmalıdır. Konut kullanıcılarının istekleri dikkate alındığı zaman daha yaşanabilir, kullanışlı ve fonksiyonel mekânlar ortaya çıkmış olur (Arar, 2023, s. 1).

Konutların kullanıcılarının ihtiyaç ve beklentilerine cevap verememesi sonucunda karşılaşılan kullanıcı memnuniyetsizliği, kullanım maliyetine yansımakta ve böylece ülke ekonomisini zarara uğratmaktadır. Bu yüzden toplu konut uygulamalarında dikkate alınması gereken en önemli ölçütlerden biri de kullanıcı memnuniyeti açısından değerlendirilmesidir (Arar, 2023, s. 1). Konutlardaki memnuniyet düzeyi; binanın yönlenmesi, konumu ve kullanılacak yapının ekonomik olmasının yanında malzeme kalitesiyle de ilgilidir. Malzeme ve yapımda kalitenin önemsenmediği konutlarda kalite eksikliği konut sorununun bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde konutun yalnızca iç mekan olarak değil, çevresi ile birlikte düşünüldüğü yaklaşımlar benimsenmektedir. Konutlar toplu konut siteleri olarak planlanmakta ve konut çevresinde oturanların sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak tesisler tasarlanmaktadır. Buna göre konut dışı alanların insanların konut içinde yapamadıkları biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlara cevap vermesi gerektiği konusunda görüşler ortaya çıkmıştır (Yetkin, 2009, s. 13). Çağdaş bir ifade ile konut olgusu, temel düzeyde de olsa sağlık ve güvenlik ölçümlerine uygun, iş yerine rahat şekilde ulaşılan bir mesafede konumlanan; alt yapı (su, kanalizasyon, elektrik) ve üst yapı (toplu taşıma, alışveriş, kültürel faaliyetler) faktörlerine uygun bir oturma biçimi şeklinde açıklanmaktadır (Aydın, 2024, s. 14). Bu tanım, modern konut anlayışının sadece barınma işlevini değil, aynı zamanda yaşam kalitesini de gözettiğini göstermektedir.

Barınma konusu yüzyıllardır en temel ihtiyaçlardan birisi olmuştur. Geçmişten bu yana söz konusu ihtiyacı karşılamak için farklı çözümler geliştirilmiştir. Konut problemi ve beraberinde getirdiği barınma sorunu, dünya genelinde özellikle sanayi devriminden bu yana geçen son birkaç yüzyılda belirgin bir sorun halini almıştır. Sanayileşme ile birlikte kentlere süratle göç yaşanmış, göç dalgası ile gelen nüfusun barınma ihtiyacını giderecek konut stoğu ise yetersiz seviyede kalmıştır (Aydın, 2024, s. 13). Konut, insanlık tarihi boyunca önemli bir sorun olarak gündemde kalmıştır. Konut, insanların dünyaya geldiği ilk zamanlardan itibaren gözlerini açtığı, karakterinin oluşma sürecinde temelin atıldığı, sosyal ilişkilerin, kuralların ve değerlerin öğrenilip geliştirildiği fiziksel bir alandır. Tarihsel süreç içerisinde konut, bulunduğu yere göre farklı özelliklere sahip olmuş, yapıldığı zamanın her türlü kanıtlarını üzerinde bulundurmuş, iktisadi, sosyolojik, antropolojik, coğrafi ve benzeri her türlü unsurla beraber şekillenmiştir (Aydın, 2024, s. 12).

Konut kavramı, insanlığın varoluşundan günümüze kadar uzanan, çevre ile uygunluk sağlayan, bulunduğu çevre ve toplum yapısı ile bütünleşen, günlük yaşam deneyimlerini şekillendiren bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikleri nedeniyle özel kimlik taşıyan, korunmuş alana sahip ve kişisel değer taşıyan mekanlar olarak ifade edilen konut, insanın ontolojik varlığı ve kimliği, sosyo-ekonomik düzeyi, kültürü ve günlük yaşam rutini gibi insanın yaşam yolculuğuna ilişkin pek çok bilginin edinildiği önemli bir kavramdır (Kardeş, 2022, s. 4). Konut, bir ya da birkaç ev

halkının yaşaması için yapılmış, insan yaşamının gerekli kıldığı uyuma, yemek pişirme, soğuktan ve sıcaktan korunma, yıkanma, tuvalet gibi temel ihtiyaçlar konusunda kolaylıklar sunan bir barınak olarak tanımlanabilir. Ancak günümüzde konut, bir barınağın ötesinde insanın hayatı boyunca dünyaya baktığı bir pencere, sahiplendiği, kendini yansıttığı bir yuva olarak da ifade edilmektedir (Yetkin, 2009, s. 12). Kısacası konut, sadece barınma ihtiyaçlarının giderildiği mekan değil, psiko-sosyal etkileri göz önünde tutarak, günümüzde insanın ihtiyacına cevap verecek asgari konut ölçüsüne sahip barınma birimleridir (Yetkin, 2009, s. 13). Bu bağlamda konut kavramı, fiziksel, sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

1.4. Sosyal Konut Kavramı

Sosyal konut kavramı, toplumun ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerinin barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik geliştirilmiş bir konut modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, konutların çoklu biçimde inşa edilmesi bakımından toplu konut kavramıyla benzerlik gösterse de, temel çıkış noktası ve hedef kitlesi açısından farklılıklar içermektedir.

Peköz Sev ve Özgen (1999, s. 29) sosyal konutu, "yoksul ve dar gelirli halk topluluklarının barınma ihtiyaçlarını karşılayabilecek biçimde standartlaştırılmış, en düşük boyut ve nitelikte sıhhi ve ucuz konut" olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Kömürlü (2006), sosyal konutları "yoksul veya dar gelirli ailelerin barınma gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde standartlaştırılmış, en az boyut ve nitelikte, sağlığa elverişli, ucuz halk konutları" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlardan hareketle, sosyal konutların öncelikli amacının ekonomik düzeyi düşük olan geniş kitlelerin barınma sorunlarına çözüm üretmek olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal konutlar, yapısal olarak incelendiğinde, devlet kredisi ve bireylerin kendi parasal katkılarıyla oluşturulan konut toplulukları olarak değerlendirilmektedir. Bu konutlar, sosyal toplu konut sınıflandırması içerisinde yer almakta ve belirli standartlar çerçevesinde inşa edilmektedir (Kardeş, 2022, s. 12-14).

King (2006, s. 31), sosyal konutları "kamu fonlarının aktif olarak kullanıldığı; fiyatların ya da kiraların belirlenmesinde kar motifinin baskın olmadığı; miktarının,

kalitesinin ve sunum biçiminin belirlenmesinde siyasi karar mekanizmalarının önemli etkiye sahip olduğu konutlar" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, sosyal konutların finansman ve yönetim boyutunu vurgulaması açısından önemlidir.

Geray (2007) ise sosyal konutu "gelirleri içinde insanca yaşanabilir bir konutta barınma olanağı bulamayan, ekonomik açıdan yoksun hanehalklarının barınma gereksinmelerinin, kiralık ya da mülk bir konutlarla karşılaması" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, sosyal konutların hem kiralık hem de mülk edinme yoluyla sunulabileceğini vurgulaması bakımından dikkat çekicidir.

Sosyal konut projelerinin planlanması ve uygulanması sürecinde, hedef kitlenin ekonomik durumu belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu projeler, alt, orta ve üst düzey ekonomik gelire sahip bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda farklı şekillerde kurgulanabilmektedir. Bireylerin ekonomik durumları kadar, yaşam biçimleri ve beklentileri de projelerin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Sosyal konut tercihlerini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Kardeş'e (2022, s. 24) göre bu faktörler arasında nüfus artışı, aile yapısındaki değişimler, kentleşme süreci, sosyal ve kültürel gelişmeler, gelir seviyesi ile barınma maliyeti arasındaki ilişki, sosyal talep, konutların yenilenmesi ve ıslah ihtiyacı yer almaktadır. Bu faktörler, sosyal konut projelerinin planlanmasında ve uygulanmasında dikkate alınması gereken önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada sosyal konut uygulamaları incelendiğinde, ilk büyük uygulamanın Londra'nın "Bethnal Green" bölgesinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu uygulama, yaklaşık 6000 kişinin kötü koşullar altında yaşadığı barınakların yerine yapılmıştır (Greenhalgh ve Moss, 2009, s. 18). Sosyal konut alanında ilk yasal düzenleme ise 1889 yılında Belçika'da yapılmış, bunu sırasıyla İngiltere (1890) ve Fransa'daki (1894) düzenlemeler izlemiştir. Günümüzde sosyal konut uygulamalarının en yaygın olduğu ülkelerden biri olan Hollanda ise, ilk kez 1901'de sosyal konut üretimine başlamıştır (Reinprecht, 2007, s. 33-35).

Sosyal konut kavramı, sadece fiziksel bir barınma alanı sağlamanın ötesinde, toplumsal bir işleve de sahiptir. Bu konutlar, ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin yaşam kalitesini artırmayı, onlara güvenli ve sağlıklı bir yaşam alanı sunmayı

hedeflemektedir. Aynı zamanda, kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin bir parçası olarak da değerlendirilebilmektedir.

Akalın (2016, s. 109), sosyal konutların barınma sorunsalına salt fiziksel bir çözüm olmanın yanı sıra sosyal barışı sağlamak ve gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek gibi sosyo-ekonomik etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakımdan sosyal konutlar, devletin yoksul halkı koruyup gözetmek görevini konut piyasası üzerinden yerine getirebildiği bir araç olarak da değerlendirilmektedir.

Sosyal konutların tasarımında, hedef kitlenin ihtiyaçları ve ekonomik durumları göz önünde bulundurularak, maliyet etkin çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu konutlar genellikle standartlaştırılmış boyut ve niteliklere sahip olmakla birlikte, sağlıklı ve güvenli bir yaşam alanı sunma amacını taşımaktadır.

Gelişmiş ülkelerde sosyal konut uygulamalarında ortak yönler bulunmakla beraber, her bir ülkede aynı şekilde geçerli olan standart bir sosyal konut uygulaması ve politikası söz konusu olmayabilmektedir. Ayrıca, sosyal konutların hedef kitlesi de ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde toplumun yalnızca en yoksul kesimi bu konutlardan yararlanabilirken, bazı ülkelerde düşük ücretli kesimler, bazı ülkelerde ise orta gelir düzeyine sahip kesimler sosyal konutlardan yararlanabilmektedir (Whitehead ve Scanlon, 2007, s. 5-6).

Devletler sosyal konut üretiminde farklı yöntemler kullanabilmektedir. Devlet bizzat kendisi sosyal konutları üretebileceği gibi, sübvansiyonlar ve girdi destekleri ile de bu amacına ulaşabilmektedir. Kooperatif ve diğer konut firmalarına yönelik vergi teşvikleri ve kredi kolaylıkları sosyal konut arzını arttırmaya yönelik bazı finansman yöntemlerindendir. Ayrıca, devlet; yoksul ve dar gelirli kişilere yönelik kira yardımları, gelir destekleri, vergi indirimleri, kira kontrolleri ve kredi destekleri sağlayarak bu kişiler için erişilebilir konut sayısını arttırabilmektedir (Akalın, 2016, s. 110).

Sanayi devrimini yaşamış batılı ülkelerde, kentlerdeki yoksulların konut ihtiyacı, devletin sübvansiyonla ederek piyasadaki kira fiyatlarının altında belirlediği sosyal konutlar aracılığı ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda mülkiyeti devlete, belediyelere veya karsız organizasyonlara ait olan konutlar (council house, social house, subsidized house) uygun şartlar altında yoksul ve dar gelirli kişilerin

istifadesine sunulmaktadır (Whitehead ve Scanlon, 2007, s. 8-12). Bu bakımdan Avrupa ülkelerinde sosyal kirali konutlarla sosyal konutlar eş anlamda kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal konut anlayışı dar gelirli kesime yönelik düşük faizli, uzun vadeli konut kredisi uygulanan toplu konutlar biçiminde daha çok mülk edindirmeye yönelik olarak gerçekleşmektedir (Akalin, 2016, s. 110).

Sonuç olarak, sosyal konut kavramı, ekonomik düzeyi düşük olan geniş kitlelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilen, devlet desteği ve bireysel katkılarla oluşturulan, belirli standartlara sahip konut topluluklarını ifade etmektedir. Bu konutlar, toplumsal eşitliği sağlama ve yaşam kalitesini artırma açısından önemli bir işleve sahiptir.

1.5. Toplu Konut Kavramı

Toplu konut kavramı, 19. yüzyılda endüstrileşme sürecinin başlamasıyla birlikte kentlerde yaşanan yoğun göç dalgalarının yarattığı barınma sorunlarına çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Kentlerde hızla artan nüfusun barınma ihtiyacının karşılanması ve savaş sonrası yıkılan kentlerin yeniden inşa edilmesi gerekliliği, modern mimarinin temel problemlerinden birini oluşturmuştur. Bu dönemde, hızlı, ekonomik ve yeni üretim metotlarından faydalanan kitlesel konut üretimi modelleri geliştirilmiştir. 19. yüzyılda plansız ve sağlıksız bir şekilde üretilen konutlardan farklı olarak, belirli bir imar düzeni içerisinde; ışık, havalandırma ve sıhhi sistemler gibi temel insani ve mekânsal ihtiyaçları karşılayan konut çözümleri üretilmeye başlanmıştır (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 755). Türkiye'de ise 1950'li yıllardan itibaren yaşanan hızlı kentleşme süreci, konut sorununu beraberinde getirmiştir. Mevcut konut üretimi artan ihtiyacı karşılayamamış, konut alma gücü olmayan alt gelir grubu gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmaya yönelmiştir. Gecekondulaşmayı ve kaçak yapılaşmayı önlemek ve artan konut açığını kapatmak için diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de toplu konut üretimi bir çözüm olarak benimsenmiştir (Hançer, 2019, s. 2).

Bilgin'e göre, 1960 yılından sonraki planlı dönemde görülmeye başlayan konut kooperatifleri, toplu konut üretiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde toplu konut üretimi için 750-1000 arası konut adedinde yapılan inşaatlar "toplu konut" olarak kabul edilmiştir (Soylu, 2017, s. 51). Toplu konut üretiminin tarihi süreçteki

değişimi incelendiğinde, başlangıçta alt gelir düzeyinin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla üretilen toplu konutlar, zamanla toplumun her kesimi için üretilen konut tiplerine dönüşmüştür. Günümüzde özellikle büyük şehirlerde, şehrin yoğun dokusu içerisinde, kendi bünyesinde birçok gereksinimi karşılayan donatıları barındıran, yüksek yoğunluklu toplu konut örnekleri ile karşılaşilmektedir (Hançer, 2019, s. 2).

Toplu konut kavramı, farklı kaynaklarda çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Toplu konut; önceden planlanmış belirli bir yerleşim bölgesinde, sosyal ve fiziksel altyapısıyla birlikte gerçekleştirilen, çok sayıda konut birimini içeren, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayan ve gerekli sosyal tesisleri de bünyesinde barındıran, kamu veya özel kuruluşlarca gerçekleştirilen büyük ölçekli konut üretim biçimidir (Tutkun, 2018, s. 49; Keskin, 2018, s. 12; Aydın, 2024, s. 18). 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'nda (1984) toplu konut kavramı, "Konut ihtiyacının karşılanması, konut inşaatını yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, memleket şart ve malzemelerine uygun endüstriyel inşaat teknikleri ile araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve Devletin yapacağı desteklemeler için Toplu Konut Fonunun meydana getirilmesi ve kullanılması" şeklinde tanımlanmaktadır (Soylu, 2017, s. 62).

T.C. Resmi Gazetesinin 19.01.1982 gün ve 17579 sayılı nüshasında yer alan tanıma göre ise toplu konut, "İmar planı onanmış ve inşaatı hazır duruma getirilmiş yerlerde en az iki yüz hektar, yeni açılacak ve yüzölçümü on beş hektar olan yerleşme alanlarında inşa edilecek, hektar başına en az elli konut hesabı ile bulunulacak konut üniteleri ve bunların ortak kullanma tesis ve planları ile işyerlerinin tümünü ifade eden yapı grubudur" (Keskin, 2018, s. 12). 2487 sayılı ilk Toplu Konut Kanunu'na göre ise toplu konut, "Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce imar planı tasdiklenmiş ve inşaatı hazır hale getirilmiş yerlerde en az 200, yeni açılacak ve yüzölçümü en az 15 hektar olan yerleşim yerlerinde inşa edilecek 750-1000 meskenin ve bunların ortak kullanılan tesis ve alanlarıyla, işyerlerinin bütünüdür" şeklinde tanımlanmaktadır (Yetkin, 2009, s. 13).

Toplu konutlar, yapıların tek tek tasarımından ziyade büyük konut siteleri halinde, toplumsal ve ekonomik yararlar sağlayacak biçimde tasarlanan büyük ölçekli girişimlerdir. Bu girişimlerin en belirgin özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- i. Ekonomik Avantajlar: Büyük ölçekli olmaları sebebiyle ucuz arsa temini, konut kredisinde kolaylık ve toplu alım avantajlarıyla maliyetlerin düşürülmesi sağlanmaktadır (Tutkun, 2018, s. 49).
- ii. Teknolojik Gelişime Katkı: Yapım sürecinin endüstrileşmesine ve gelişen teknolojinin denenmesine ortam sağlamaktadır (Tutkun, 2018, s. 49).
- iii. Sosyal Tesisler ve Altyapı: Sosyal tesisleri, işyerleri ve konut çeşitliliği ile bir bütünlük gösteren yeni şehir parçaları görünümündedir (Peköz Sev ve Özgen, 1999, s. 29).
- iv. Hızlı Üretim: Düşük maliyet ve hızlı üretim yapım ilkelerini benimseyen toplu konutlar, niceliksel olarak çok sayıda konut üreten büyük ölçekli projelerdir (Tutkun, 2018, s. 49).
- v. Kentsel İmaj: Kentte yapılacakları alanlarda yeni konut bölgeleri oluşturmakta, altyapı ve sosyal tesisler ile birlikte kente yeni bir imaj kazandırmaktadır (Tutkun, 2018, s. 49).

Toplu konutların temel amaçları ise şu şekilde özetlenebilir:

- i. Konut Açığını Kapatmak: Artan nüfus ve kentleşme sonucu oluşan konut ihtiyacını karşılamak (Keskin, 2018, s. 13).
- ii. Ekonomik Konut Sağlamak: Özellikle dar ve orta gelirli vatandaşlara uygun fiyatlı konut sunmak (Aydın, 2024, s. 18).
- iii. Nitelikli Yaşam Çevreleri Oluşturmak: Sadece barınma ihtiyacını karşılamak değil, aynı zamanda niteliksel açıdan yeterli, yaşanabilir konut çevreleri yaratmak (Keskin, 2018, s. 13).
- iv. Sosyal Dayanışmayı Güçlendirmek: Toplumsal dayanışmayı güçlendirme, insanları bütünleştirme ve bir araya getirme (Kardeş, 2022, s. 13).
- v. Afet Sonrası Konut İhtiyacını Karşılamak: Deprem gibi doğal afetler sonrasında ortaya çıkan acil konut ihtiyacını karşılamak (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 1).

Toplu konut uygulamaları, hedef kitle ve amaçlarına göre farklılık göstermektedir. Bunlar arasında:

- i. Sosyal Konut Niteliğindeki Toplu Konutlar: Dar ve orta gelirli vatandaşlara yönelik, devlet destekli üretilen konutlardır.
- ii. Afet Konutları: Afet nedeniyle yapılan toplu konut girişimleri, yıkılan veya oturulamaz hale gelen konutlar nedeniyle ortaya çıkan konut açığının, kamu eliyle öncelikli ve acil olarak giderilmesini amaçlamaktadır (Özaydın, 2017, s. 14).
- iii. Kalıcı Konutlar: Zemin etütleri iyi yapılmış, deprem açısından sağlam bir bölgede inşa edilen, fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel açıdan sağlıklı yaşam çevreleri yaratan konutlardır (Özaydın, 2017, s. 17).
- iv. Lüks Toplu Konutlar: Üst gelir grubuna yönelik, özel sektör tarafından üretilen konutlardır (Evin, 2021, s. 306).

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra farklı toplu konut uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bu uygulamalar arasında konut kooperatifleri ile konfederasyonları, TOKİ'nin toplu konut üretimi, belediyeler ve TOKİ ortaklığına dayalı toplu konut alanlarının gelişimi, özel sektörün ve Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın yapmış olduğu toplu/lüks konutlar gibi uygulamalar yer almaktadır (Evin, 2021, s. 306). Türkiye'de toplu konut üretimini gerçekleştirmek üzere çalışmalar yapan kuruluşların başında Türkiye Emlak Bankası gelmektedir. Banka, toplu konut üretimini ilk olarak 1945'te Adana'da başlatmış ve günümüze kadar binlerce ailenin konut gereksinimine cevap vermiştir (Sev ve Özgen, 2003, s. 130). 2002 yılından itibaren özellikle fiili konut inşasında, şehirlerin yenilenmesinde, afet konutlarının üretiminde ve özellikle de piyasa şartlarında konut alamayanların az peşinat ve uzun vadeler içinde kira öder gibi konut sahibi olmalarında TOKİ'nin önemi büyüktür. TOKİ tarafından 20 yıl içinde 1.200.000 konut üretilmiştir (Tutar, 2023, s. 175).

Toplu konut uygulamalarında, niceliksel açığı kapatma amacının ön planda tutulması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir:

- i. Niteliksel Değerlerin Göz Ardı Edilmesi: Avrupa ülkelerinde savaştan sonra konut açığını kapatmaya yönelik üretilen toplu konut tasarımlarında olduğu gibi, hızlı ve ucuz üretim kaygısıyla estetik, kalite ve nitelik unsurlarının göz ardı edilmesi söz konusu olabilmektedir (Hançer, 2019, s. 1-2).

ii. Kullanıcı İhtiyaçlarının Karşılanamaması: Toplu konutların, kullanıcı isteklerine yanıt verme konusunda yetersiz kalabilmesi, memnuniyetsizliklere yol açabilmektedir (Arar, 2023, s. 24-25).

iii. Kentsel Uyum Sorunları: Toplu konut alanlarının, kentsel ölçekte bölgenin çevresel özellikleriyle uyumsuz olabilmesi ve niteliksiz benzer yapı örneklerinin ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir (Hançer, 2019, s. 2).

iv. Malzeme Kalitesi Sorunları: Daha fazla insana daha fazla konut sağlayabilmek için düşük standartlı malzemelerin kullanılması, erken bozulmalar ve performans düşüklükleri gibi sorunlara yol açabilmektedir (Arar, 2023, s. 25).

v. Tip Proje Sorunları: Özellikle afet sonrası inşa edilen kalıcı deprem konutlarında görüldüğü üzere, ülkenin hangi bölgesinde inşa edilirse edilsin tip mekân organizasyonuna ve tip konut planına sahip olmaları, yerel ihtiyaçları ve koşulları göz ardı edebilmektedir (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 2).

Sonuç olarak, toplu konut kavramı, artan nüfus, kentleşme, göç ve afet gibi nedenlerle ortaya çıkan konut ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiş önemli bir çözüm modelidir. Sadece barınma ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, sosyal ve fiziksel altyapısıyla birlikte planlanan, ekonomik ve teknolojik avantajlar sağlayan bu model, zaman içinde toplumun farklı kesimlerine hitap eden çeşitli uygulamalarla gelişmiştir. Konut artık dört duvardan oluşan basit bir barınak değil, çevresiyle bütünleşmiş, günlük ihtiyaçların karşılanabildiği ve yaşama elverişli mekânlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Yetkin, 2009, s. 14). Bu bağlamda toplu konut uygulamalarının, niceliksel ihtiyaçları karşılamanın yanında, niteliksel değerleri de göz önünde bulundurarak, kullanıcı memnuniyetini ve kentsel uyumu sağlayacak şekilde planlanması ve tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

1.5.1. Toplu Konut İlkeleri

Toplu konut üretimi, kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerini optimum düzeyde karşılarken, aynı zamanda ekonomik ve hızlı bir şekilde konut üretimini amaçlayan kapsamlı bir süreçtir. Bu süreçte, planlama aşamasında belirli ilkelere bağlı kalınması,

hem maliyet etkinliği sağlamakta hem de kullanıcıların sağlıklı ve huzurlu yaşam alanlarına kavuşmasını m¼mk¼n kılmaktadır. Bu bağlamda, toplu konut ilkeleri, s¼rd¼r¼lebilir ve yaşanabilir yerleşim alanları oluşturmak i¼in kritik ¼neme sahiptir. Toplu konut projelerinin tasarım ve uygulama aşamasında dikkate alınması gereken ana ilkeler d¼rt temel başlık altında incelenebilmektedir:

i. Yer Se¼imi İlkesi

Toplu konut projelerinde ilk ve en ¼nemli adım, uygun yer se¼imidir. Mimari tasarım ¼alıřmalarının başlangıcında, fiziksel ¼evre verilerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Arsanın b¼y¼kl¼đ¼, konumu, topoğrafik yapısı, zemin durumu, iklim ¼zellikleri, y¼nelimi, b¼lgedeki hâkim r¼zgârlar, ulaşım imkânları, ¼evredeki yol ve trafik durumu gibi fakt¼rler, toplu konut tasarımını doğrudan etkilemektedir. Bunun yanında, ¼evrenin doğal g¼zellikleri, manzara potansiyeli, mevcut mimari dokusu, altyapı olanakları (su, elektrik, kanalizasyon) ve imar durumu da g¼z ¼n¼nde bulundurulmalıdır (Yetkin, 2009, s. 27). Yeni yerleşim alanlarının belirlenmesinde afet riskine maruz olmayan b¼lgelerin se¼ilmesi, afetzedelerin sosyal, ekonomik ve k¼lt¼rel yapılarının b¼y¼k ¼l¼de korunması ve yerleşimin imar mevzuatına uygun, m¼lkiyet sorunu olmayan hukuksal bir ¼er¼evrede ger¼ekleřtirilmesi temel ilkeler olarak kabul edilmektedir. Bu s¼re¼, AFAD Başkanlığının koordinasyonunda y¼r¼rl¼kteki yasal d¼zenlemeler ve belirlenen kriterlere g¼re y¼r¼t¼lmektedir (Giyik vd., 2022, s. 183-184).

ii. Dış Mekân Planlama İlkelere

Sağlıklı ve yaşanabilir bir ¼evre oluşturmak i¼in konut ve ¼evresi bir b¼t¼n olarak ele alınmalıdır. Konut i¼i tasarıma g¼sterilen ¼zen, konut dışı tasarıma da g¼sterilmelidir. Konut dışı mekânlar, konut i¼indeki yaşamın doğal bir uzantısı niteliğinde olmalı ve kullanıcıların sosyal etkileşimini desteklemelidir (Yetkin, 2009, s. 32). İdeal bir toplu konut yerleşiminde, kullanıcıların birbirleriyle ortak kullanabileceği, paylaşabileceği ve etkileşim i¼inde olabilecekleri alanlar bulunmalıdır. Bu doğrultuda, n¼fus b¼y¼kl¼đ¼ne g¼re planlanması gereken donatım alanları şunlardır:

- Eğitim alanları (okullar)
- Ticaret alanları (alışveriş merkezleri)

- İdari alanlar
- Sosyal ve kültürel tesis alanları
- Çocuk oyun alanları
- Yeşil alanlar
- Spor ve dinlenme alanları
- Sağlık alanları (Yetkin, 2009, s. 32)

Sayan (2000)'a göre, özellikle kalıcı konutlarda kimlikli bir kentsel çevre oluşturulması için tasarımda mimari bütünlüğün yanı sıra görsel çeşitliliğin sağlanması, insan ögesini ve ölçeğini gözeterek açık-kapalı mekân sürekliliğini sağlayan ortak alanların oluşturulması ve kullanıcıların farklı düzeylerde sosyal yaşama katılmasına olanak veren açık alan düzenlemeleri ve sosyal donatıların planlanması gerekmektedir. Bu alanların konutlarla aynı zamanlama içinde gerçekleştirilmesi, bütünsel bir çevre yaratılması açısından önemlidir. Ayrıca, kentsel tasarım donatıları ve kent mobilyaları için standartların oluşturulması ve çevreye duyarlı, bakım-işletme kolaylığı olan ekonomik çözümler üretilmesi de önem taşımaktadır (Özaydın, 2017, s. 17-18).

iii. İç Mekân Planlama İlkeleri

Konut kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap veren mekânların tasarlanabilmesi için, öncelikle kullanıcı eylemlerinin incelenmesi ve mekânın boyutlarının bu eylemlere göre belirlenmesi gerekmektedir. Konut mekânlarının işlevselliği, kullanım amacına uygun olarak tasarlanmasıyla doğrudan ilişkilidir (Yetkin, 2009, s. 34-35).

Konut içi mekânlar genel olarak üç ana kategoride sınıflandırılabilir:

- Ortak Alanlar: Yaşama mekânı, yemek yeme mekânı, balkon gibi alanları kapsamaktadır.
- Bireysel Alanlar: Ebeveyn yatak odası, çocuk yatak odası gibi özel alanları içermektedir.
- Teknik Alanlar: Mutfak, banyo, lavabo-tuvalet, depo-kiler gibi servis alanlarını kapsamaktadır.

Bunların yanında, giriş ve koridorlar gibi sirkülasyon alanları da konut içi mekân organizasyonunda önemli rol oynamaktadır (Yetkin, 2009, s. 35). Kalıcı konutlarda kullanıcıların beklentilerine uygun konut tipleri ve büyüklükleri saptanarak tasarımın yapılması önemli bir ilkedir (Özaydın, 2017, s. 17-18).

iv. Yapım Sistemi

Toplu konut projelerinde yapım sistemi seçimi, projenin ekonomik, zamansal ve kalite boyutlarını doğrudan etkilemektedir. Seçilen yapım sistemi, beraberinde getirdiği olanaklar ve kısıtlamalar ile birlikte değerlendirilmelidir. Örneğin, betonarme karkas sistemle inşa edilen toplu konutlarda, mekân içerisinde yapım sisteminden kaynaklanan çıkıntılar oluşabilmekte ve bu durum, mekân içi donatıların yerleştirilmesinde zorluklar yaratabilmektedir (Yetkin, 2009, s. 43). Bu nedenle, endüstrileşmiş yapım sistemleri, mekân içerisinde gereksiz çıkıntılara neden olmadığından ve daha kısa sürede seri üretim imkânı sağladığından, toplu konut uygulamalarında tercih edilmektedir. Teknoloji ve uygun malzeme kullanımı sayesinde, toplu konut üretimlerinde kısa sürede daha çok konut üretilebilmekte, nitelikli iş gücü talebi azalmakta ve homojen bir inşaat kalitesi elde edilebilmektedir (Yetkin, 2009, s. 43). Teknoloji faktörü, toplu konut üretim sürecinde mimari planlama kararlarını yönlendiren en önemli unsurlardan biridir. Alınan mimari kararlar teknoloji türünü belirlemekte ve seçilen teknoloji üretim sürecinin tamamlayıcısı olarak işlev görmektedir (Sev ve Özgen, 2003, s. 130).

1.5.2. Yüksek Yoğunlukta Toplu Konut Kavramı

Yüksek yoğunlukta toplu konut uygulamaları, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan kentlerin yeniden inşa edilmesi sürecinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde "savaş sonrası konut" olarak da adlandırılan yüksek katlı ve yoğunluklu toplu konut yerleşkeleri, hızlı konut ihtiyacını karşılamak amacıyla üretilmiştir. Ancak yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu yapılaşma biçimi; aşırı yoğunluk, kimliksizlik ve aidiyetsizlik gibi sorunlarla eleştirilmeye başlanmıştır. Bu yeni konut çevrelerinde ortaya çıkan yabancılaşma, aidiyet duygusu eksikliği ve kimliksizliğin temel nedeni, ortalama tüketici gereksinimlerinin teknokrat bir kimlikle

tanımlanması ve bunlara uygun düşen optimum kurgusunun bitmiş bir ürün olarak sunulmasıdır (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 755).

Yüksek yoğunlukta toplu konut üretiminin artmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Sosyo-ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan toplu konut artışının arkasında, kentsel arazilerin değer kazanması ve bu arazilerden maksimum rant elde etme amacı bulunmaktadır. Bununla birlikte, yeni planlama yaklaşımlarının geliştirilmesi, yüksek dayanıma sahip yapı malzemelerinin keşfedilmesi ve yenilikçi taşıyıcı sistem tiplerinin ve yapım teknolojilerinin ilerlemesi, çok katlı yapılaşmayı destekleyen önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Sev ve Özgen, 2003, s. 130).

Türkiye özelinde incelendiğinde, üretilen çok katlı toplu konutların büyük bir bölümünün tünel kalıplı yapım yöntemiyle inşa edildiği ve taşıyıcı sistemin bu yapım tekniğinin gerektirdiği şekilde perde duvarlı sistem olarak tasarlandığı görülmektedir. Bu taşıyıcı sistem ve tünel kalıp teknolojisinin bir arada kullanılması, hızlı ve kolay üretim imkanı sağlamaktadır. Ayrıca, yüksek dayanımlı beton kullanımı sayesinde duvar kalınlıklarının minimuma indirilebilmesi ve deprem karşısında etkin bir performans göstermesi gibi önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak bu yapım sisteminin beraberinde getirdiği bazı planlama kısıtlamaları da bulunmaktadır (Sev ve Özgen, 2003, s. 130).

Konut yerleşimlerinde yoğunluk kavramı, yaşam kalitesini doğrudan etkileyen önemli bir parametredir. Yerleşim alanlarında blokların dışında kalan alanlar, kullanıcıların fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değerlendirilmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması için yollar, yeşil alanlar, otoparklar ve sosyal tesisler gibi çeşitli donatılar planlanmaktadır. Nüfus yoğunluğu, bir yerleşimdeki toplam nüfusun toplam uygulama alanına bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Tutkun, 2018, s. 39-40). Konut alanlarının tasarımında ve yaşam kalitesinin belirlenmesinde kritik bir faktör olan yoğunluk için evrensel olarak kabul edilmiş ideal bir oran bulunmamaktadır. Yoğunluk algısı, toplumların kültürel ve sosyal yaşam biçimlerine göre değişkenlik gösterebilen öznel bir parametredir. Bir bölgede belirli bir yoğunluk oranı yüksek olarak değerlendirilirken, başka bir bölgede aynı oran normal veya düşük olarak algılanabilmektedir. Bu durum, yoğunluk

kavramının göreceli ve kültürel bağlamda ele alınması gerektiğini göstermektedir (Tutkun, 2018, s. 39-40).

Yüksek yoğunlukta toplu konut alanlarında yaşayan bireylerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması, bu yerleşimlerin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Yüksek yoğunluklu konut çevrelerinde sıklıkla karşılaşılan yabancılaşma, aidiyet duygusunun eksikliği ve kimliksizlik sorunları, bu yerleşimlerin sosyal sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Vural ve Sağiroğlu Demirci, 2022, s. 755). Bu bağlamda, yüksek yoğunlukta toplu konut alanlarının planlanmasında ve tasarımında, fiziksel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra, sosyal ve psikolojik ihtiyaçların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Konut bloklarının dışında kalan alanların, kullanıcıların sosyal etkileşimini destekleyecek ve aidiyet duygusunu güçlendirecek şekilde tasarlanması, bu yerleşimlerin yaşam kalitesini artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

1.5.3. Toplu Konutlarda Mimari

Toplu konutlarda mimari yaklaşımlar, dönemin sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve teknik koşulları tarafından şekillendirilmektedir. Türkiye özelinde bakıldığında, Cumhuriyetin ilanı, modernleşme hareketi, II. Dünya Savaşı dönemindeki ekonomik durgunluk, köyden kente plansız göç, kat mülkiyeti kanunu, kooperatifleşme, kontrolsüz yap-sat uygulamaları, gecekondulaşma, hazır beton üretimi ve prefabrikasyon gibi faktörler, toplu konutların mimarisini etkilemiştir (Vural ve Sağiroğlu Demirci, 2022, s. 751). Modern toplu konut üretim süreci, Türkiye'de Ankara ile başlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla Ankara, yeni imar hareketinin merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde yüksek katlı ve modernist mimari üsluptaki yapılar, modernlik ve çağdaşlık sembolü olarak görülmüştür. Cumhuriyet ile birlikte yaşanan siyasal ve toplumsal değişimlerin etkileri konut üretimine de yansımıştır (Vural ve Sağiroğlu Demirci, 2022, s. 759).

Anadolu'daki konut tipolojilerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, yerel koşulların mimari çalışmalara önemli ölçüde yansıdığı görülmektedir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, konut sorununun çözümüne yönelik mimari yaklaşımlar, dönemin modernleşme hareketleriyle paralel ilerlemiştir. Bu dönemde, geleneksel

konut dokusundan modern konut tipolojilerine geçiş süreci başlamıştır. Geleneksel Anadolu konutlarının sahip olduğu yerel kimlik ve karakteristik özellikler, yerini giderek standartlaşan ve modernist çizgiler taşıyan konut tipolojilerine bırakmaya başlamıştır. Bu değişim, sadece fiziksel bir dönüşümü değil, aynı zamanda toplumsal yaşam biçimlerindeki değişimi de yansıtmaktadır (Tuğaç, 2021, s. 263-265).

1930-1950 dönemi, mimarlık faaliyetlerinin ve yapı üretiminin yoğun ve nitelikli olduğu bir zaman dilimi olmuştur. Ancak savaştan çıkan ülkede imar hareketleri ancak devlet eliyle gerçekleştirilebilmiştir. Bu nedenle apartman tipi yüksek katlı konutlardan ziyade, kamu binaları, lojmanlar, çok katlı toplu konut örnekleri ve özel teşebbüsle yapılan villa tipi konutlar ön plana çıkmıştır. Bu yapılar aracılığıyla hem konut ihtiyacına çözüm aranmış hem de topluma yeni bir yaşam ve kültür biçimi sunulmuştur (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 760). Türkiye'de ağdaş konut üretiminin geleişim süreci incelendiğinde, 1950'lerden itibaren hızlanan kentleşme hareketlerinin konut mimarisini doğrudan etkilediği görülmektedir. Bu dönemde, artan nüfus ve kentleşme baskısıyla birlikte konut ihtiyacı artmış, buna bağlı olarak konut üretim politikaları da şekillenmiştir. Özellikle 1950-1980 arası dönemde, gecekondulaşma ve yap-sat uygulamaları konut üretiminde ne çıkan modeller olmuştur. Kentlere gle gelen nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak için geliştirilen bu çözümler, plansız kentleşmenin de nn açmıştır (Koca, 2015, s. 22-25).

Toplu konut mimarisinde önemli bir dönüm noktası, 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olmuştur. Bu kanunla birlikte yap-sat konut retilimi yaygınlaşmış ve hızlı yapılaşma süreci, geleneksel konut dokusunun korunamamasına neden olmuştur. Bozdoğan'ın da belirttiği gibi, yüksek apartman bloklarının yaygınlaştığı bu dönemde, konut mimarisinde monotonluk ve kimlik kaybı hakim olmuştur (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 761). İzmir rneğinde grldği üzere, 1980'lerden sonra Türkiye'de kapalı konut siteleri yeni bir konut üretim modeli olarak ortaya çıkmıştır. Kentin tarihsel geleişim sürecinden etkilenen bu yeni konut tipolojisi, Emlak Bankası toplu konut uygulamaları gibi büyük ölçekli projelerle desteklenmiştir. Ekonomik olanaklar ve değişen mimari eğilimler paralelinde gelişen kapalı konut siteleri, özellikle büyük kentlerde yaygınlaşmıştır. Bu konut tipolojisi, kentsel mekânda yeni bir yaşam biçimini temsil etmekte ve sosyal ayrışmanın mekânsal bir yansıması olarak da değerlendirilmektedir. Kapalı konut

sitelerinin mimari özellikleri, güvenlik, konfor ve prestij gibi kavramlar etrafında şekillenmiş, bu da konut mimarisinde yeni bir anlayışın gelişmesine katkıda bulunmuştur (Altun, 2012, s. 110-115).

Aynı dönemde ortaya çıkan bir diğer konut üretim pratiği ise kooperatifler olmuştur. Genellikle işçi ve memurların bir araya gelerek oluşturdukları kooperatif grupları, sosyal güvenlik kurumları ve Emlak Kredi Bankası'ndan sağlanan kredilerle konutlarını inşa ettirmişlerdir. Tekeli'ye göre kooperatif konutları, yap-sat konutlarının aksine, üyelerin içinden geldiği toplumsal katmandaki değer ve beğenilere göre tasarlanmıştır. Bu konutlarda tasarım sürecinde söz hakkı kooperatif üyelerine ait olmuştur. Sınırlı imkanlarla inşa edilmiş olmalarına rağmen, plan tipi, mekan organizasyonu ve donatılar bakımından orta tabakanın standartlarını yakalamayı hedefleyen nitelikli modern konut örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 761).

Türkiye'de toplu konut mimarisinin gelişiminde Türkiye Emlak Bankası'nın rolü oldukça önemlidir. 1926'dan 2001'e kadar olan süreçte banka, konut projelerinde yeni deneysel konut tipleri geliştirmiş ve Türkiye'deki konut mimarisinin şekillenmesinde önemli bir aktör olmuştur. Emlak Bankası'nın konut projeleri, dönemin mimari anlayışını yansıtan ve aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlara cevap vermeyi amaçlayan örnekler olarak Türkiye'deki toplu konut mimarisinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bankanın farklı dönemlerde geliştirdiği konut projeleri, Türkiye'nin modernleşme sürecinin mimari yansımalarını taşımaktadır. Özellikle 1950'lerden sonra bankanın finanse ettiği toplu konut projeleri, modern mimari anlayışın yaygınlaşmasına ve standart konut tipolojilerinin geliştirilmesine öncülük etmiştir. Bu projeler, sadece fiziksel mekân üretimi olarak değil, aynı zamanda modern yaşam biçiminin yaygınlaşmasına katkıda bulunan sosyal ve kültürel müdahaleler olarak da değerlendirilmektedir (Çinçin, 2023, s. 87-92).

2000'li yıllardan sonra, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Türkiye'deki toplu konut üretiminde başat aktör haline gelmiştir. TOKİ'nin uygulamaları, Türkiye genelinde standart bir konut tipolojisinin yaygınlaşmasına neden olmuş, bu durum yerel mimari karakterlerin ve kültürel özelliklerin göz ardı edilmesi yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Bununla birlikte, TOKİ uygulamaları, konut sorununun

çözümüne yönelik geniş ölçekli bir müdahale olarak değerlendirilmektedir. TOKİ'nin ürettiği konutlar, mimari niteliklerinden ziyade, sayısal hedeflere ulaşma kaygısıyla eleştirilmektedir. Ancak, özellikle dar gelirli kesimler için uygun fiyatlı konut üretimi konusunda önemli bir işlev görmektedir. TOKİ, konut üretiminin yanı sıra, kentsel dönüşüm projelerinde de aktif rol alarak, Türkiye'nin konut politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir konuma sahip olmuştur. Bu durum, toplu konut mimarisinin geleceğini de etkilemekte ve mimari çeşitlilik, yerel kimlik ve sürdürülebilirlik gibi konuların tartışılmasını gerektirmektedir (Tuğaç, 2021, s. 268-270).

1.5.4. Toplu Konutlarda Mimari Ölçütleri

Toplu konutlarda mimari tasarım, kullanıcı ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılayabilmek ve ekonomik olarak uygulanabilir çözümler sunabilmek amacıyla bilimsel temellere dayalı ölçütlerin ve ekonomik göstergelerin yer aldığı kapsamlı bir bilgi sistemine dayanmaktadır (Peköz Sev ve Özgen, 1999, s. 31). Bu sistemin oluşturulmasında strüktürel değerlendirmeler, iç mekan planlama ilkeleri ve kentsel tasarım ölçeği gibi farklı boyutlar bir arada düşünülmektedir.

Toplu konutların mimari tasarımında strüktürel değerlendirme ölçütleri önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle deprem bölgelerinde inşa edilen toplu konutlarda, bina geometrisi depreme dayanıklılık açısından kritik bir öneme sahiptir. Depreme karşı güvenli bir yapı için taşıyıcı sistem, bina geometrisi, konut birimlerinin kat planı içindeki konumları, bina akslarına göre simetri durumu, merdiven ve sirkülasyon çekirdeği düzeni gibi faktörler büyük önem taşımaktadır. Bu koşullara uyulmadığında deprem etkilerine karşı güvenli olmayan durumlar ortaya çıkabilmektedir (Sev ve Özgen, 2003, s. 131).

İç mekan planlama ilkeleri kapsamında konut içi mekanların tasarımı ve boyutlandırılması, toplu konut uygulamalarının başarısında belirleyici bir faktördür. Konut içi mekanlar ortak alanlar, bireysel alanlar ve teknik alanlar olarak sınıflandırılabilir. Yaşama mekanı (salon) merkezi bir konumda olmalı, evin girişiyle doğrudan ilişkili olmalı ve komşu dairenin yatak odası veya çocuk odasına bitişik olarak tasarlanmamalıdır (Yetkin, 2009, s. 36).

Yemek yeme mekanının mutfakla doğrudan ilişkili olması ve aralarındaki mesafenin en fazla 3,50 metre olması önerilmektedir. Bu mekanın yeterli ışık ve havalandırma olanağına sahip olması ve manzaraya yönlendirilmesi kullanıcı konforu açısından önemlidir. Balkon ve terasların ise en az bir bölümünün yağmur ve güneşe karşı korunmuş olması ve oturma alanlarının komşunun görüş alanı dışında düzenlenmesi gerekmektedir (Yetkin, 2009, s. 37).

Bireysel alanlar kapsamında yatak odalarının doğu ve güneydoğu yönlerine bakması tercih edilmektedir. Hangi yöne bakarsa baksın, yatak odalarının günde en az 2 saat güneş ışığı alacak şekilde düzenlenmesi ve batı yönüne bakan odalarda güneş kontrolünün sağlanması gerekmektedir. Yatak odasının eni en az 2.40 metre ve alanı 8.00 metrekareden az olmamalı; yatak nişinin ise eni en az 1.50 metre, alanı ise 3.00 metrekareden az olmamalıdır (Yetkin, 2009, s. 38-39). Çocuk yatak odaları, çocuklar tarafından belirli saatlerde kullanıldığından doğudan batıya her yönde tasarlanabilmekte, ancak giriş koridordan sağlanmalı ve diğer yatak odalarının içinden geçilerek ulaşılmamalıdır. Ayrıca, çocuk odaları ebeveynlerin kontrol edebileceği konumlarda düzenlenmelidir (Yetkin, 2009, s. 39).

Teknik alanlar açısından mutfağın konut girişine yakın olması, erzakların kolay taşınabilmesi ve ev hanımının kapıya hızlıca ulaşabilmesi açısından önemlidir. Mutfaklar gereğinden fazla büyük olmamalı, yemek yeme alanı dışında 8 metrekarelik bir alan en çok tercih edilen büyüklüktür. Mutfağın eni en az 1.50 metre, alanı ise 6.00 metrekareden az olmamalıdır (Yetkin, 2009, s. 40). Banyo, yatak odalarına ulaşımı sağlayan koridordan erişilebilir olmalı ve girişinin yaşama mekanı ve giriş holünden görülmesi engellenmelidir. Tesisat birliği açısından mutfak ve ıslak hacimler ortak bir duvara sahip olmalıdır. Banyonun eni en az 1.30 metre, alanı ise 3.00 metrekareden az olmamalıdır (Yetkin, 2009, s. 41). Kiler ile mutfak arasında doğrudan bir ilişki kurulmalı ve kilerler tercihen konutun kuzey yönünde düzenlenerek devamlı aynı düşük ısı koşullarının sağlanması amaçlanmalıdır (Yetkin, 2009, s. 41).

Sirkülasyon alanları kapsamında giriş mekanı (antre), konutun gece ve gündüz bölümleri arasında bir dağılım alanı olarak işlev görmelidir. Mutfak ve yaşama mekanı ile doğrudan bağlantılı olmalı, böylece misafir kabulü ve yiyeceklerin taşınması

kolaylaşmalıdır. Uzun koridorlardan hem alan kaybına neden olması hem de yeterince aydınlık olmaması nedeniyle kaçınılmalıdır (Yetkin, 2009, s. 42).

Toplu konutların mimari ölçütlerinde 1950'li yıllarla birlikte önemli değişimler yaşanmıştır. Sanayileşme ve teknolojik yenilikler, nüfus artışı ve köyden kente göç oranındaki hızlı artış, konut tasarımını doğrudan etkilemiştir. Tünel kalıp sistem, hazır beton üretimi ve prefabrikasyon inşaat gibi kitlesel üretimi mümkün kılan teknolojilerin yaygınlaşması, yüksek katlı konut üretiminde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Ancak artan konut talebi, arsa arzındaki yetersizlik ve farklı ekonomik sınıflar için üretim yapılmaya başlanması, konut standartlarında (alan ve malzeme kullanımı, tasarım niteliği vb.) önceki dönemlere göre bir düşüşe neden olmuştur (Vural ve Sağiroğlu Demirci, 2022, s. 761-762).

2008 yılında TOKİ ve MATPUM (ODTÜ-Mimarlık Fakültesi Araştırma Tasarım Planlama Uygulama Merkezi) işbirliğiyle gerçekleştirilen bir çalışmada, toplu konut uygulamalarının kalitesini artırmak için kapsamlı standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlar kentsel tasarım ve yapı tasarımı olmak üzere iki ana ölçekte ele alınmıştır. Kentsel tasarım ölçeğinde; kimlik, sürdürülebilirlik, doğal ekoloji, nüfus yoğunluğu, arazi değerlendirmesi, peyzaj kullanımı, açık alanlar, yaya merkezli yollar, atık yönetimi, spor alanları, doğal enerji kullanımı ve evrensel tasarım gibi konularda standartlar belirlenmiştir. Yapı tasarımı ölçeğinde ise; bina girişleri, ortak alanlarda dolaşım, konut özellikleri, yalıtım, tesisat ve güvenlik gibi konularda kriterler oluşturulmuştur (Tutkun, 2018, s. 24-25).

1.6. Toplu Konutlarda Mekansal Analiz

Mekansal analiz, toplu konutların tasarım sürecinde ve kullanım değerlendirmesinde kritik öneme sahiptir. Mekan, etimolojik olarak Arapça "kevn" (olmak) kökünden türeyen ve sadece "oturulan yer" değil, aynı zamanda "bulunulan çevre, ortam ve yaşanan dünya" anlamlarını içeren bir kavramdır. İnsanın yaşamının tamamını mekanlarda geçirdiği düşünüldüğünde, mekan ve insan arasındaki ilişkinin önemi açıkça görülmektedir (Keskin, 2018, s. 36).

Konut içerisinde en çok zaman geçirilen alan olan yaşama mekanı, çeşitli eylemlerin gerçekleştirildiği işlevsel bir alandır. Bu mekan; uyuma, dinlenme, çalışma

ve yemek yeme gibi farklı yaşam eylemlerini bireysel veya aile ölçeğinde gerçekleştirmeye olanak tanımaktadır. Yaşama mekanının işlevselliği, kullanıcıların ihtiyaçlarına göre şekillenebilme özelliği ile ölçülmektedir. Mekanın çeşitlenmesi, konutta yaşayanların karakter yapısına, sosyo-kültürel durumuna ve yaşam tarzına göre farklılık göstermektedir. Ana yaşama mekanı, konut içinde yaşayan bireylerin sosyal gereksinimlerini karşılamak için düzenlenmiş bir alandır. Aile bireylerinin birlikte oturduğu, sohbet ettiği, müzik dinlediği ve televizyon izlediği bu mekan, aynı zamanda konut dışı sosyal ilişkilerin sürdürüldüğü bir alan olarak da işlev görmektedir (Keskin, 2018, s. 38).

Yaşama mekanının tasarlanmasında belirli ilkelere bağlı kalınması gerekmektedir. Bu süreçte tek eylemler (oturma, uzanma, yürüme) ve eylem alanlarının (oturma grubu, müzik dinleme, televizyon izleme, çalışma, yemek yeme, oyun oynama) belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Kullanıcı gereksinimleri dikkate alınarak, alan kaybı olmadan ve sirkülasyon alanları göz önünde bulundurularak tasarım yapılmalıdır. Yaşama mekanının konut girişi ile doğrudan ilişkili olması, misafirlerin özel alanlardan geçmeden doğrudan bu mekana ulaşabilmesi önemlidir. Bitişik düzenlenen konutlarda, yaşama mekanı ile yatak odalarının bitişik tasarlanması ve küçük konutlar dışında gece bölümüne yaşama mekanından geçiş olmaması gerekmektedir. Mekanın konumlandırılmasında güney yönü tercih edilmelidir (Keskin, 2018, s. 39-43).

Toplu konut alanları sadece konutlardan oluşmamakta, aynı zamanda donatım alanları da içermektedir. Donatım alanları, kişilerin yaşam alanlarında gereksinimlerini karşılayan ve konfor sunan alanlardır. Eğitim, sağlık, kültür ve yönetim gibi kategorilerde gruplandırılan bu alanlar, insanları bir araya getirmesi, psiko-sosyal ve fiziksel gereksinimleri karşılaması açısından büyük önem taşımaktadır. Toplu konutlarda mekansal analiz, konut alanlarının fiziksel ve sosyal çevre özelliklerinin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Özellikle afet sonrası inşa edilen konutların, afetzedelerin mekansal gereksinimlerini karşılamada ve yaşam kültürlerine uyum sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Türkiye'de afet sonrası inşa edilen kalıcı deprem konutları genellikle tip projelere sahiptir ve bu durum, farklı bölgelerdeki özgün ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalabilmektedir (Kardeş, 2022, s. 14; Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 2).

Türkiye'de yüksek katlı konutların tarihsel gelişimi incelendiğinde, 1930-40'lı yıllarda modernist akımın etkisiyle fonksiyonalist bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Bu dönemde basit geometrik formlar, beyaz renk kullanımı ve esnek mekan bölüntüleri ön plana çıkmıştır. Kalorifer kullanımının yaygınlaşmasıyla plan şemalarında koridora sıralanan veya merkezi hole açılan odalar tercih edilmiş, geleneksel sofa kullanımı azalmıştır. 1950'li yıllarda standartlaşan apartman planlarında evin merkezi "hol" olarak adlandırılan orta mekan olmuştur. Yatak odaları ve banyo gibi mahremiyet gerektiren alanlar kısa bir koridorla bu hole bağlanmıştır. Ayrıca geleneksel konutta bulunmayan "misafir odası" modernleşmenin getirdiği bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. 1960'lardan itibaren ve özellikle Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, yap-sat tarzı konut yapıları yaygınlaşmıştır. Bu yapılar herhangi bir tasarım anlayışına bağlı olmaksızın, müteahhitlerin ve kullanıcıların gelir-talep dengesi doğrultusunda şekillenmiştir (Vural ve Sağiroğlu Demirci, 2022, s. 762-763).

Toplu konutlarda mekan standartlarının geliştirilmesi, konutların yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Farklı gelir gruplarına yönelik konutların nicelik ve nitelik açısından standartlarının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bir konutun hangi mekanlara sahip olması gerektiğini belirlemek için, eylem-mekan ilişkisini ortaya koyan analizlerin yapılması ve konut iç mekanlarının birbirleriyle olan ilişkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Peköz Sev ve Özgen, 1999, s. 30).

1.7. Toplu Konutlarda Mekan Kullanımını Etkileyen Kavramlar

Toplu konutlarda mekan kullanımını etkileyen kavramlar, kullanıcıların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Konut yakın çevresi, "yerleşme düzeninde, yapılar arasında kalan ve konut mahremiyeti ile kamusal aktiviteler arasında sınır oluşturan alanlar" şeklinde tanımlanmaktadır (Tutkun, 2018, s. 18). Bu çevre, sadece fiziksel bir oluşum olmayıp, aynı zamanda kişinin öznel dünyası ile sosyal ve fiziksel bağlantısının kurulduğu bir yaşam bölgesi olarak değerlendirilmektedir. Konut çevresi kavramsal açıdan hem konuta hem de komşuluk ilişkilerine, yani sosyalleşme ve toplumsal çevreye işaret etmektedir (Kardeş, 2022, s. 18-19). Konut yakın çevresi, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak, yaşantının

devamı niteliğindedir. Bu nedenle, fiziksel bir oluşum olmaktan öte, insanların psikolojik rahatlığını sağlayan ve zihinsel faaliyetleri üzerinde olumlu etkiler yaratan bir alan olarak görülmektedir.

Konut yakın çevresinin düzenlenme amaçları; konutun değerini artıran sağlıklı bir çevrenin oluşturulması, tasarlanan konut çevresinde belirli bir kalite seviyesinin sağlanması, kullanımlara göre farklılaşmış alanların düzenlenmesi ve tasarlanan çevrenin kentle uyumunun gerçekleştirilmesi olarak sıralanmaktadır (Tutkun, 2018, s. 19). Konut topluluğu ortamında yaşayan insanların konut yakın çevresindeki ihtiyaçları ise; kentin stresli ortamından geçici olarak uzaklaşabilme, doğayı deneyimleme imkanı, mahremiyet sağlama, emniyet ve güvenlik hissi, ilişki kurma ve aidiyet duygusu geliştirme, sosyalleşme ve statü edinme ile fiziksel egzersiz yapabilmek olanakları şeklinde özetlenmektedir (Tutkun, 2018, s. 19).

Konut çevresi, ulaşım sistemini, açık ve yeşil alanları, otoparkları, çocuk oyun alanlarını, ortak etkinlik mekanlarını ve komşuluk ilişkilerini kapsayan işlevsel yönünün yanında, bireyin öznel ve sosyal gelişimini destekleyen mekanları da içermektedir. Sosyal etkileşim sürecinde, konut bahçesi ve dış mekan kullanımları bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle tasarım sürecinde, kullanıcıların demografik özellikleri, kişisel iletişim özellikleri, komşuluk ve sosyal ilişkilerini belirleyen kültürel yapı ve fiziksel çevre özelliklerinin değerlendirilmesi, yer bağlılığının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Kardeş, 2022, s. 19). Konut yakın çevreleri, özel mülkiyetler ile halka açık alanlar arasında geçiş görevi üstlenmekte ve konuttan başlayarak dışa açılan aktivite alanları bütününde, kaynağını konuttan alan ve kentsele doğru gelişen mekanlar dizisinin ikinci sırasında yer almaktadır (Kardeş, 2022, s. 19).

Yaşam kalitesi ilkeleri, konut yakın çevresi mekan tasarımlarına doğrudan yansımaktadır. Nitelikli bir şekilde planlanan konut çevreleri, yaşam kalitesini artırırken kullanıcılar için de tercih edilen bir mekan haline gelmekte ve konut alanlarındaki memnuniyeti de orantılı bir şekilde yükseltmektedir. Konut yakın çevrelerinde kalite değerlendirmesi yapabilmek için, hem fiziksel hem de sosyal boyutun dikkate alınması gerekmektedir (Tutkun, 2018, s. 18-19). "Konut Memnuniyeti" veya "Yaşam Alanı Memnuniyeti", toplu konutlarda mekan kullanımını

etkileyen önemli kavramlardan biri olup, hane halkının mevcut yaşadığı evin koşullarına karşı geliştirdiği ve deneyimlediği memnuniyet derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, konut birimlerinin kalitesini değerlendirme bağlamında ekonomik olmayan ve kişisel derecelendirme yoluyla kaliteyi ölçebilen bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 1).

Yapılan araştırmalar, hane halklarının yaşadıkları konut alanlarının koşullarını, dönemlerindeki konut alan koşullarına göre değerlendirdiklerini ve eğer mevcut yaşadıkları konut alanları ilgili dönemin yaşam standartlarını karşılıyorsa, yüksek bir memnuniyet derecesi geliştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Konut memnuniyetinin belirleyici değişkenleri arasında hane halkı profili, hane halkı büyüklüğü, hane halkının eğitim durumu ve hanenin ekonomik yapısı gibi faktörler bulunmakta olup, bu değişkenler, bazı hane halklarının diğerlerine kıyasla neden daha yüksek memnuniyet derecesine sahip olduklarını açıklamada önemli rol oynamaktadır (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 1).

Toplu konut kullanıcılarının farklı yaş gruplarına, eğitim düzeylerine, mesleklere, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kullanıcı memnuniyetini sağlamak için bu grupların özellikleri ve isteklerinin belirlenerek, kullanıcıyı uyum sağlamaya zorlamayan konutlar şeklinde tasarımlar yapılması gerekmektedir. Ancak mevcut toplu konutlar, çoğunlukla az sayıda plan tipinden oluşan, kısa sürede inşa edilebilen ve uzun sürede amorti edilebilen, inşa edildikleri yöreye özgü özellikleri taşımayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, hedeflenen başarıya henüz ulaşamamış ve kullanıcı memnuniyetini büyük ölçüde sağlayamamış durumdadırlar (Arar, 2023, s. 33).

Kullanıcı gereksinimleri kavramı, kişilerin ve toplulukların faaliyetlerinin en verimli şekilde yerine getirilmesi için gerekli şartlar olarak tanımlanırken, kullanıcı isteği kavramı ise kullanıcının konforuna yönelik yapısal çevreden beklentileri şeklinde açıklanabilmektedir (Aydın, 2024, s. 15). Fiziksel kullanıcı gereksinimleri, genellikle insanın hayatını sürdürebilmesi için temel olan barınma, korunma ve beslenme gibi ihtiyaçları kapsayan ve bunları gerçekleştirirken uygun fiziksel şartların sağlanarak kullanıcı konforunun oluşturulabilmesi durumunu ifade etmektedir. Bu gereksinimler mekânsal ihtiyaçlar, sağlık ihtiyaçları, fiziksel çevre şartları (ısısal,

görsel, işitsel) ve güvenlik ihtiyaçları şeklinde sınıflandırılabilir. Psiko-sosyal gereksinimler ise, bir durumun psikolojik açıdan herhangi bir rahatsızlık hissedilmeden yerine getirilebilmesi için gerekli asgari şartları ifade etmekte olup, kullanıcıların kültürel değerlerine bağlı olarak farklılaşan bireysel istek ve ihtiyaçlarını kapsayan özelliklerdir. Bu gereksinimler mahremiyet ihtiyaçları, davranışsal gereksinimler, estetik gereksinimler ve toplumsal gereksinimler olarak sınıflandırılmaktadır (Aydın, 2024, s. 16).

Kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması, kullanıcıların bulundukları beşeri çevreye aidiyetini, sorumluluk bilincini ve ilgisini artıran önemli bir konudur. Kullanıcıların hem fiziksel hem de psikolojik olarak konuttan en asgari düzeydeki beklentilerinin karşılanması, kişilerin mutluluğunu etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Kişiden kişiye, kültürden kültüre değişiklik gösteren kullanıcı gereksinimlerinin tasarımcılar tarafından karşılanması, tasarlanan konutların beğenilirliğini ve işlevselliğini artırmaktadır (Aydın, 2024, s. 17).

Diğer sektörlerde olduğu gibi konut sektöründe de kullanıcılar konut seçerken çeşitli faktörlere dikkat etmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda kullanıcıların konut seçiminde en fazla dikkat ettiği faktörler; konutun kalitesi, konutun fiyatı, konut çevresindeki sosyal donatılar ve park alanları, konuta erişilebilirlik ve kolay ulaşım, komşuluk ilişkileri, konut ve çevresindeki güvenlik kontrolü ile konutun iklimsel kontrolü olarak sıralanabilmektedir (Arar, 2023, s. 34). Konutlarda kullanıcı memnuniyeti, konutun fiziksel özellikleri, fonksiyonları ve hizmetleri hakkındaki kullanıcıların görüşlerini ve beklentilerini yansıtmaktadır. Konutun tasarımı, kullanıcıların ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygunluk, estetik ve ergonomi açısından önem taşımakta olup, iç mekân konforu, sıcaklık, nem, aydınlatma ve havalandırma gibi faktörlerin kullanıcıların rahat ve sağlıklı yaşama koşullarını sağlaması gerekmektedir. Konutun yerleşim alanının çevresel kalitesi, kullanıcıların doğal çevreyi kullanmasını ve bundan keyif almasını sağlarken, sosyal aktiviteler ve hizmetler için ayrılan alanlar, konut kullanıcılarının sosyal çevrelerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak hizmet sunmalıdır (Arar, 2023, s. 33).

Türkiye'de konut mekanlarının kullanımı tarihsel süreç içerisinde önemli değişimler geçirmiştir. 1965'te Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıkması ile yap-sat konut

üretimine geçilmesiyle birlikte, konutlarda öne çıkan mimari öge tamamıyla "salon salamanje" olarak adlandırılan misafir odaları olmuştur. Konutun gösteriş alanı olarak görülen salon, niteliksizleşen konut üretiminin vitrin yüzü haline gelmiştir. Geniş ve gösterişli bu salonların dışında kalan diğer hacimlerin standartları ise oldukça düşük kalmış; havalandırma ve aydınlanma problemleri, yetersiz alan kullanımı, apartman boşluğuna bakan odalar gibi eksiklikler sebebiyle önceki dönem konutlarının niteliklerinin altında ürünler verilmeye başlanmıştır. Dönemin plan şemalarında; oturma odası olarak tanımlanabilecek günlük yaşamın geçtiği alan ile misafir salonlarının birbiriyle ilişkili ancak ayrı odalar şeklinde planlandığı, cephelerde ise modernizm arayışının hala oldukça baskın olduğu görülmektedir (Vural ve Sağıroğlu Demirci, 2022, s. 763).

Toplu konut üretiminde sıklıkla tercih edilen plan ve cephe tipleri, uygulama sahalarının farklılıklarına rağmen değişiklik göstermemektedir. Farklı şehirlerdeki konutların benzer cephe ve mekan dizilimlerine sahip olması, kullanıcıların beklentilerini karşılama noktasında konutların yetersiz kalmasına neden olmaktadır (Aydın, 2024, s. 2). Kullanıcı gereksinimleri, konutun kullanıcı gereksinimlerini karşılamasıyla doğrudan bağlantılı olup, konutların kullanıcıların estetik taleplerine ve ihtiyaçlarına cevap vermesi, konuttaki memnuniyet seviyesinin artmasını sağlamaktadır. Ancak toplu konut üretiminde standardizasyon eğilimi, farklı kullanıcı profillerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır (Aydın, 2024, s. 2).

1.8. Deprem Öncesi ve Sonrası Konut Kavramı

Depremler, konut politikalarını doğrudan etkileyen önemli afetlerdendir. Afetten etkilenen konutların tüm zayıf ve yetersiz yönleri depremlerle birlikte daha belirgin şekilde ortaya çıkmakta, yapısal zayıflıkların yaygınlığı depremin yıkıcı etkisini artırmaktadır (Soylu, 2017, s. 22). Türkiye'de göçlere hazırlıksız yakalanan şehirlerin plansız ve sağlıklı büyümesi, barınmanın tarihsel sürecinde gecekondular olarak nitelendirilebilecek afetlere karşı dirençsiz yapıları ortaya çıkarmıştır. Bu konutlar, bir afet anında dayanıksız hale gelerek içinde yaşayan binlerce vatandaşın mal ve can güvenliğini tehlikeye atmakta, şehirlerin de sağlıklı gelişmesine neden olmaktadır (Tutar, 2023, s. 170). İlk dönemlerde masum bir konut edinme amacı

taşıyan ve mühendislik hizmeti almamış gecekondular ve kaçak yapılar, sonraki yıllarda afetlere karşı dirençsiz yapılar haline dönüşmüştür. Son yıllarda meydana gelen depremlerde yıkılan veya ağır hasar gören konutların neredeyse tamamı ya uygun olmayan alanlara inşa edilmiş ya da mimari ve malzeme açısından teknik standartlara uygun olmayan projelerdir (Tutar, 2023, s. 169).

2023 Kahramanmaraş Depremlerine kadar konut kiralamak, barınma ya da yatırım amacıyla satın almak isteyen bireyler için yapının güvenliği, zemin yapısı, Deprem Yönetmeliği'ne uygunluk, kat sayısı gibi faktörler öncelik taşımazken; manzara, güneş alma, bulunduğu kat, konumsal avantajlar ve ulaşım imkanlarına yakınlık gibi deprem gerçeğinden uzak faktörler daha önemli görülmekteydi (Güneş vd., 2025, s. 241). Yaşanan tüm depremler, farklı yönlerde bireylerdeki farkındalık düzeyine katkı sağlamış ve bu durum konut seçimine yansımıştır. Toplum, depreme genellikle maruz kalınan yerin konut olduğunu tecrübe ettiğinden, iskân ettikleri konutu bir kez daha gözden geçirme gereği duymaktadır (Güneş vd., 2025, s. 241). Konut tercihi konusunda makro ölçekte konutun yer aldığı çevrenin deprem tehlikesinin olup olmamasına, fay hattına yakınlık, zemin yapısı, zemin sıvılaşması riski gibi faktörlere önem verilirken; mikro ölçekte ise yapı bazında depreme karşı güvenli olması, Deprem Yönetmeliğine uygun inşa edilmiş, yapılar arası uygun mesafe bırakılmış, zemin durumuna uygun yapılaşmış ve kat yüksekliği verilmiş olması bireylerin konutu tercihinde kendisini daha güvende hissetmesine ve psikolojik açıdan sağlanan psikososyal desteklerle birlikte daha hızlı eski düzenlerine dönmelerine imkân tanımaktadır (Güneş vd., 2025, s. 242).

Afet sonrası barınma, konutlarında hasar ve kayıp meydana gelen insanlara geçici veya kalıcı olarak barınak ya da barınma alanı sağlamak amacıyla yapılan her türlü müdahaleyi kapsamaktadır. Barınma süreci ana hatlarıyla acil yardım aşaması, rehabilitasyon/iyileştirme aşaması ve yeniden yapım aşaması olmak üzere üç evreden oluşmaktadır (Özaydın, 2017, s. 13). Afet sonrası barınma işlevini yerine getirmek amacıyla yapılan geçici ve kalıcı konutlar "afet konutları" olarak adlandırılmaktadır. Geçici konutlar, kalıcı konutların yapımı süresince afetten etkilenen insanları barındırma işlevini yerine getiren ve kalıcı konutlar tamamlandıktan sonra olası bir afette tekrar kullanılmak üzere kaldırılabilen yapılar iken; kalıcı konutlar "afet nedeniyle konutları yıkılan veya ağır hasar gören afetzedelerden hak sahibi olanlar için

devlet veya özel kuruluşlar tarafından yaptırılan daimi iskân konutu" olarak tanımlanmaktadır (Özaydın, 2017, s. 15).

Deprem sonrası yeniden inşa süreci, iyileştirme aşamasından sonra gelişen ve afetzedelere en kısa zamanda nitelikli konutlar sağlanmasını amaçlayan aşama olarak tanımlanmaktadır. Afet sonrası kalıcı konut üretiminin en önemli özelliği, afet sonrası yıkılan konutların yerine, yenilerinin normal yapıma oranla daha kısa süre içinde üretilmesi zorunluluğudur (Soylu, 2017, s. 25). Afetler, yıkılmış yerleşim yerleri için olağandışı ve istenmeyen bir yenilenme sebebi olup, savaşlar ve doğal afetler şehirlerin yeniden inşa edilmesi için zorunlulukları beraberinde getirmektedir. Bu zorunluluk, sadece afetlerden doğrudan etkilenen bölgeler için değil, afet riski taşıyan ve afet bölgesine yakın olan yerler için de birtakım önlemlerin alınması ve iyileştirmelerin yapılması gerektiğine işaret etmektedir (Soylu, 2017, s. 25). Fiziksel yeniden yapılanma kapsamında yeniden mekânsal planlama çalışmaları, kentsel çevre planlaması, kentsel dönüşüm, altyapı tesisleri güçlendirme ve/veya yenileme çalışmaları, tamir ve güçlendirme çalışmaları, kalıcı konutların inşası, diğer sosyal hizmet tesisleri ve ticari hayatın geliştirilmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır (Soylu, 2017, s. 26).

Türkiye'de afete uğramış alanlarda farklı kredilendirme ve finans araçları kullanılarak Toplu Konut İdaresi'ne toplu alanlarda konut yaptırılması, afetzedeler için kent merkezlerinde yıkılan konutların kendi yerine veya kırsalda uygun alanlara ihaleyle konut yaptırılması ve Evini Yapana Yardım (EYY) modeli olmak üzere üç farklı yöntemle konut yapımı gerçekleştirilmektedir (Giyik vd., 2022, s. 183). Konut yapım yöntemleri içerisinde kendi yerine yapım yöntemi; yeni arazi temini ve dolayısıyla ilave kaynak kullanımı gerektirmediğinden tercih edilen ideal bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu yöntemde arazinin tekrar kullanılabilmesi için yeterli seviyede koruma, önleme ve ıslah çalışmalarının yapılarak afet riskine uygun tekniklerle yapı inşa edilmesi gerekmektedir (Giyik vd., 2022, s. 186).

Deprem sonrası hasar gören veya yıkılan binaların yeniden yapılandırılmasında tasarlama ve yapım süreçlerinde depreme hazırlıklı ve dayanıklı yapılar oluşturmak için Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği (2018)'ne uyulması ve bu yönetmeliğin belirttiği tüm kuralların uygulanması gerekmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 68). 2012

tarih ve 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Yasa" ile TOKİ'ye toplu konut projelerine arsa ile konut yapımı için kredi temini, köy mimarisinin geliştirilmesi, gecekonduların dönüşümüne, tarihi çevre ile yöresel mimarinin korunup yenilenmesine ilişkin projeleri kredilendirmek, konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak, afet alanlarında konut ve sosyal donatıları altyapıları ile birlikte inşa etmek ve yeni konut üretiminin özendirilmesi gibi görevler yüklenmiştir (Evin, 2021, s. 309). "Afet Sebebiyle Hak Sahibi Olanların Tespiti Hakkındaki Yönetmelik" kapsamında yürütülen çalışmalarda hak sahibini belirleme işlemleri AFAD tarafından, konutların inşası da özellikle son 20 yılda Toplu Konut İdaresi tarafından yürütülmektedir (Tutar, 2023, s. 174). TOKİ bu kapsamda yaklaşık 218.000 afet konutu üretmiş ve üretmeye devam etmektedir. 2003 tarihinde Bingöl'de, 2011 yılında Kütahya Simav'da, 2011 yılında Van ve Erciş'te, 2020 yılında Elazığ, Malatya ve İzmir'de meydana gelen depremler sonrasında kalıcı konutların inşası TOKİ tarafından gerçekleştirilmiştir (Tutar, 2023, s. 174).

Deprem sonrası yapılarda ortaya çıkan hasarların da gösterdiği gibi mimari tasarım ile depreme karşı dayanım arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Uygulama sonrası ortaya çıkacak ürünün temel noktası olan mimari tasarımın strüktürel tasarımıyla birlikte ele alınması gerekmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 65). Bir yapının deprem güvenliğini/dayanımını etkileyen en önemli faktörler arasında binanın büyüklüğü, yükseklik boyutları, geometrik şekilleri, duvarları, taşıyıcı sistemleri, kütle ve rijitlik dağılımı yer almaktadır. Ayrıca hasar görülebilirliği etkileyen parametreler depremin şiddeti ve özellikleri, zemin ve yerleşim yeri özellikleri, mimari (yapısal ve biçimsel özellikler), uygun malzeme seçimi, uygulama kalitesi ve korunma düzeyi olarak sıralanabilmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 67). Son otuz yılda ülkemizde yaşanan depremler sonucunda meydana gelen hasarların; zemin ile ilgili tehlikeler, mimari tasarımdan kaynaklı hatalar, statik tasarımdan kaynaklı hatalar, işçilik ve kullanıcı hataları olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 67).

Deprem sonrası kentsel dönüşüm sürecinde, yıkılan yerlere inşa edilecek konutların tasarımında yapı güvenliği, ergonomik tasarım, ferah ve aydınlık mekânlar ile erişilebilirlik gibi faktörlere dikkat edilmesi gerekmektedir (Arar, 2023, s. 45). Eski yapıların depreme dayanımını artırabilecek, depremden doğabilecek kayıp ve zararını en aza indirmenin yollarından biri olan kentsel dönüşüm, bulunduğu dönemin şartlarına

göre inşa edilmiş ve zamanla özelliğini yitirmiş, eskimiş, fiziki ve çevresel yönden zayıf düşmüş alanların/yapıların belirli bir plan ve strateji çerçevesinde yenilenerek kente kazandırılması olarak tanımlanabilmektedir (Aksoy Işık, 2025, s. 67). Deprem sonrası yeniden yapılaşma planlarının ve evsiz kalanların barınma sorunlarının çözümü mimarlık ve inşaat sektörü tarafından yürütülmekte, deprem sonrasında yapılan kentsel dönüşüm çalışmalarıyla evsiz kalanların yeni ve güvenli evlere sahip olmasında mimarlığın rolü oldukça önemli olmaktadır (Arar, 2023, s. 45).

Afet sonrası konut tercihleri, bireylerin yalnızca güvenlik ve dayanıklılık gereksinimlerine değil, aynı zamanda mekâna aidiyet duygusuna ve yer edinme isteğine göre de şekillenmektedir. Mekâna aidiyet duygusu, özellikle afet sonrası yeniden yapılanma döneminde bireylerin yeni yaşam alanlarına adaptasyon süreçlerini etkileyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Güneş vd., 2025, s. 241-242). Türkiye'deki afet sonrası yeniden yapılaşma çalışmaları, bireylerin güvenlik ihtiyaçları ve sosyal bütünleşme olanaklarını sağlayacak şekilde mekânsal düzenlemelere odaklanmaktadır. Özellikle 1999 Marmara Depremi sonrası yapılan çalışmalarda, bireylerin afetlere karşı duyarlılıklarının artmasıyla birlikte dayanıklı konutlara olan talebin arttığı gözlemlenmiştir (Güneş vd., 2025, s. 241). Afet sonrası mekânsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde, bireylerin psikolojik dayanıklılık seviyeleri konut tercihlerinde ve çevreyle kurdukları ilişkilerde belirleyici olmaktadır. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin güvenlik, dayanıklılık ve sosyal bağlılık sağlayan konutlara yönelmeleri, afet sonrası mekânsal planlama çalışmalarında dikkate alınması gereken kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Güneş vd., 2025, s. 241).

Deprem sonrasında farklı bir sosyo-mekânsal kurgu içinde yaşamaya başlayan depremzedeler için sadece konutları inşa etmek yeterli olmamaktadır. Yeni yaşam alanlarının afetzedeler için kaybettikleri yuvalarının yerini alabilmesi önemli bir sorudur. Yapılan yazın incelemeleri, afetzedelerin yeni yaşam alanları deneyimlerini konu alan akademik çalışmaların sayısının görece az olduğunu göstermektedir (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 1-2). Mevcut çalışmaların üzerinde görüş birliğine vardığı temel bulgu, afet sonrası inşa edilen yeni yaşam alanlarının, afetzedelerin mekân gereksinimlerini karşılayamadığı ve yaşam kültürlerine hizmet etmediği yönündedir. Türkiye örneğinde de durum benzerdir. Ülkemizde afet sonrası inşa edilen kalıcı deprem konutları tip projeye sahiptir ve ülkenin farklı bölgelerinde

inşa edilse bile benzer mekân organizasyonu ve konut planı kullanılmaktadır (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 2). Deprem öncesi ve sonrası konut kavramı, afetlere karşı dirençli ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulması, afetzedelerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması, güvenli ve dayanıklı konutların inşa edilmesi ve toplumun yeniden yapılanma sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.9. Dünya'da ve Türkiye'de Deprem Sonrası Toplu Konut Örnekleri

Depremler, dünya genelinde en yıkıcı doğal afetlerden biri olarak kabul edilmektedir. Deprem sonrası yeniden yapılanma süreçleri, afetzedelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kritik öneme sahiptir. Dünyada ve Türkiye'de farklı dönemlerde yaşanan depremler sonrasında uygulanan toplu konut projeleri, afet sonrası yeniden yapılanma stratejilerinin gelişimini göstermektedir.

Dünya örneklerine bakıldığında, 1995 yılında Japonya'nın Kobe kentinde meydana gelen 6.9 büyüklüğündeki deprem sonrasında uygulanan toplu konut projeleri öne çıkmaktadır. Bu projeler kapsamında, "Machizukuri" olarak adlandırılan toplum temelli planlama yaklaşımı benimsenmiş, yerel toplulukların karar alma süreçlerine katılımı sağlanmıştır. Kobe'de inşa edilen konutlarda, depreme dayanıklılık, enerji verimliliği ve yaşam kalitesi gibi faktörler göz önünde bulundurulmuş, geleneksel Japon mimarisi ile modern teknolojinin birleştirildiği bir tasarım anlayışı uygulanmıştır (Edgington, 2010, s. 45).

İtalya'nın L'Aquila kentinde 2009 yılında meydana gelen 6.3 büyüklüğündeki deprem sonrasında uygulanan "C.A.S.E." projesi, hızlı çözüm üretmesi açısından dikkat çekicidir. Depremden sadece 8 ay sonra tamamlanan proje kapsamında, sismik izolatörler üzerine yerleştirilmiş depreme dayanıklı konutlar inşa edilmiştir. Ancak, konutların kent merkezinden uzak konumlandırılması, afetzedelerin sosyal ve ekonomik yaşama entegrasyonunu zorlaştırmıştır. Bu durum, deprem sonrası toplu konut projelerinde fiziksel güvenliğin yanı sıra sosyal sürdürülebilirliğin de göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir (Alexander, 2013, s. 78).

Çin'in Sichuan eyaletinde 2008 yılında meydana gelen 7.9 büyüklüğündeki deprem sonrasında uygulanan "Paired Assistance" politikası, kaynakların etkili bir

şekilde mobilize edilmesini sağlamıştır. Bu politika kapsamında, Çin'in gelişmiş bölgelerindeki şehirler, depremde etkilenen şehirlerle eşleştirilmiş ve yeniden yapılanma sürecinde finansal ve teknik destek sağlamıştır. Sichuan'da inşa edilen toplu konutlarda, yerel kültürel değerler ve yaşam biçimleri göz önünde bulundurulmuş, enerji verimliliği ve çevre dostu malzemelerin kullanımına önem verilmiştir (Yong vd., 2011, s. 85).

Haiti'de 2010 yılında meydana gelen 7.0 büyüklüğündeki deprem sonrasında uygulanan toplu konut projeleri, uluslararası yardım kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin yoğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak, koordinasyon eksikliği ve yerel ihtiyaçların yeterince anlaşılamaması gibi sorunlar, yeniden yapılanma sürecinin etkinliğini azaltmıştır. Haiti'de inşa edilen konutlarda, depreme dayanıklılık ön planda tutulmuş, ancak yerel iklim koşullarına ve kültürel özelliklere yeterince uyum sağlanamamıştır (Audefroy, 2011, s. 663).

Türkiye'de deprem sonrası toplu konut uygulamalarının en kapsamlılarından biri, 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Marmara depremi sonrasında gerçekleştirilmiştir. Dünya Bankası kredileri ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen projeler kapsamında, Kocaeli'nde yaklaşık 17.000 konut inşa edilmiştir. Bu konutlar, depreme dayanıklılık açısından yüksek standartlara sahip olmakla birlikte, kent merkezinden uzak konumlandırılmaları ve tip projeler uygulanması nedeniyle sosyal sürdürülebilirlik açısından eleştirilere maruz kalmıştır (Kamacı Karahan ve Kemeç, 2019, s. 2).

23 Ekim 2011 tarihinde Van'da meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki deprem sonrasında, TOKİ tarafından kalıcı deprem konutları inşa edilmiştir. Bu konutlar, depreme dayanıklılık açısından yüksek standartlara sahip olmakla birlikte, Van'ın sert kış koşullarına rağmen ısı yalıtımı ve ısınma sistemlerinin yeterli düzeyde tasarlanmaması, kullanıcı memnuniyetini olumsuz etkilemiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 763).

30 Ekim 2020 tarihinde İzmir'de meydana gelen 6.9 büyüklüğündeki deprem sonrasında, TOKİ ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından toplu konut projeleri gerçekleştirilmiştir. İzmir'de inşa edilen deprem konutları, önceki uygulamalardan farklı olarak, kent merkezine daha yakın konumlandırılmış ve sosyal

donatı alanlarıyla birlikte planlanmıştır. Bayraklı ilçesinde inşa edilen konutlarda, yeşil alanlar, sosyal tesisler ve ticari birimler gibi sosyal donatılar konut alanlarıyla bütünleşik olarak tasarlanmıştır (Güneş vd., 2025, s. 240-241).

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen ve 11 ili etkileyen depremler sonrasında, TOKİ, Emlak Konut GYO ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından kapsamlı toplu konut projeleri başlatılmıştır. Deprem bölgesinde toplam 223.079 konutun inşa edileceği belirtilmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 108). Kahramanmaraş depremi sonrası toplu konut uygulamalarında, önceki deneyimlerden ders alınarak, konut alanlarının seçiminde fay hatlarından uzak, zemin yapısı sağlam bölgeler tercih edilmiş, konutların zemin artı 4 ve 5 katı geçmeyecek şekilde inşa edilmesine karar verilmiştir (Tutar, 2023, s. 176).

1.10. Konutlarda Geçmişten Bugüne Adıyaman

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde konumlanan Adıyaman, güneyinde Şanlıurfa ve Gaziantep, batısında Kahramanmaraş, doğusunda Diyarbakır ve kuzeyinde Malatya illeriyle çevrilidir. Kentin engebeli arazi yapısı, özellikle kuzeyden güneye doğru alçalarak uzanan derin vadilerle parçalanmış olması, çevre illerle ulaşım bağlantılarını zorlaştırmaktadır (Evin, 2021, s. 311). Adıyaman'ın kentsel gelişim süreci incelendiğinde, ilk yerleşimin günümüzde kentin kuzeydoğusunda, Malatya yolu üzerinde ve kente yaklaşık 5 km mesafede bulunan Pirin mağaralarında başladığı, zamanla kent merkezinin Adıyaman kalesinin bulunduğu alana taşındığı ve kentsel yerleşimin Atatürk caddesi çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. 1927 yılından sonra kent, kalenin etrafından çevresine doğru kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda genişlemeye başlamış, bu süreçte Hocaömer, Kapcamı, Sıratut, Ulucami, Eskisaray, Mara, Musalla ve Yenipınar gibi yeni mahalleler oluşmuştur. Günümüzde ise kentin nüfus ve ekonomik gelişimine paralel olarak, özellikle doğu-batı yönünde genişleme gösterdiği ve Belediye kayıtlarına göre mahalle sayısının 33'e ulaştığı belirtilmektedir (Evin, 2021, s. 311-312).

Adıyaman'ın il statüsüne kavuşmasının ardından kent merkezi nüfusu hızla artmış, konut alanları genişlemiş ve kentin çevresindeki kırsal yerleşimlerle birleşmeye başlamıştır. Bu birleşme sürecinde bazı alanlarda gecekondu yerleşimleri

ortaya çıkmış, 1980 sonrasında çıkarılan gecekondula yasalarıyla bu alanlar kent dokusunun bir parçası haline getirilerek gerekli altyapı hizmetleri sağlanmıştır (Evin, 2021, s. 312). Adıyaman kent mekânının planlanmasına yönelik ilk düzenleme 1988 tarihli "Uygulama İmar Planı" kapsamında gerçekleştirilmiş, bu plandaki eksiklikler ise 1996 tarihli 1/1000 ölçekli Adıyaman (merkez) ili uygulama imar planı ile giderilmeye çalışılmıştır (Evin, 2021, s. 313).

Şekil 2. Adıyaman İlk Yerleşim Yeri

Kaynak: <http://www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi>

Adıyaman'ın mekânsal gelişimi incelendiğinde, 1970 yılına kadar kentin mimari dokusunun Anadolu'nun geleneksel yapı karakteristiğini yansıtan, en fazla 2 katlı kerpiç ve yığma taş yapılardan oluştuğu görülmektedir. 1970-1990 yılları arasında ise 2-3 katlı briket yapıların taş ve kerpiç yapılardan daha yaygın hale geldiği, 1985 yılından sonra, özellikle Atatürk Barajı göl sahası içerisindeki arazi sahiplerinin kamulaştırma bedellerini almaları ve buna bağlı olarak kent ekonomisinin canlanmasıyla birlikte, kırsaldan kent merkezine göçün hızlanarak apartman türü binaların kent merkezinde yaygınlaştığı gözlemlenmiştir (Evin, 2021, s. 313). 1988 tarihli uygulama imar planında konut alanları genellikle ayırık nizam ve 4 kata kadar izinli imar adalarından oluşurken, 1996 yılı uygulama imar planı ve sonrasında yapılan revizyon imar planlarında adaların yükseklik sınırları artırılmış ve emsal verilerek uygulamaların toplu konut şeklinde yapılması belediye tarafından teşvik edilmiştir (Evin, 2021, s. 313).

Adıyaman Belediyesi'nin stratejik planında kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasının planlandığı belirtilmektedir. Plan ve Projeler Müdürlüğü kapsamında yürütülen kentsel dönüşüm hedeflerinde, sadece binaların dönüştürülmesini içeren eski anlayış yerine, üst ölçekte ada, parsel, sokak ve mahallelerin ve bölge halkının taleplerinin dikkate alındığı bir dönüşüm yaklaşımı benimsenmiştir (Güzel, 2024, s. 649). Adıyaman'da kentsel koruma kapsamında, kentin güçlü tarihsel kimlik unsurlarını oluşturan eserlerin restorasyonu Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteğiyle, Adıyaman Belediyesi ve Valiliği'nin işbirliğinde yürütülmektedir. Koruma uygulamaları çerçevesinde, kentin tarihi bölgesinde yer alan "Adıyaman Kalesi" ve "Keleş Konağı" restorasyonu 2015 yılında gerçekleştirilmiştir (Evin, 2021, s. 319-320). Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından Adıyaman genelinde 31 adet proje planlanmış olup, bu projeler kapsamında öngörülen 4781 adet konutun 2355 adedi tamamlanmış, 2426 adedi ise yapım aşamasındadır. Adıyaman merkezde tamamlanıp teslim edilen konut sayısı 1191 (Esentepe Mahallesi ve Eski Marangozlar Çarşısı), yapım aşamasında olan konut sayısı ise 1184'tür (Mara ve Musalla Mahallesi). Ayrıca TOKİ, konut yapımının yanı sıra altyapı ve çevre düzenlemesi ile peyzaj çalışmaları gerçekleştirmiş, 3'ü tamamlanmış 4 adet okul, 3'ü tamamlanmış 4 adet ticaret merkezi ve 1'i tamamlanmış 2 adet cami gibi sosyal donatı alanları da inşa etmiştir (Evin, 2021, s. 319).

Adıyaman il merkezinin yapı stoğu incelendiğinde, genellikle mühendislik hizmeti almış, normal yükseklikte (1-12 kat) betonarme yapıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu yapılarda taşıyıcı sistemin genel olarak salt çerçeve ve perde-çerçeve (karma) olarak tasarlandığı tespit edilmiştir. Ancak malzeme ve işçilik sorunlarına bağlı olarak bu yapılarda önemli hasarlar ve toptan göçmeler gözlemlenmiştir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 419). Betonarme yapılarda döşeme sistemi olarak, tasarımcılar tarafından asmolen döşemenin kirişli plak döşemeye göre daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Yatay yükleri karşılayacak yeterli perde duvar yerleştirilmeyen asmolen döşeme sistemine sahip yapılarda toptan göçme veya ağır hasar oluştuğu ve bu tür yapılarda yüksek can kayıpları meydana geldiği belirlenmiştir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 419). Deprem etkisiyle hasar gören veya toptan göçen betonarme yapılar malzeme kalitesi açısından değerlendirildiğinde, bu yapıların büyük çoğunluğunun 1975 deprem yönetmeliğine göre inşa edilen eski yapılar olduğu

gözlemlenmiştir. Beton dayanımının projede öngörülenden düşük olması, betonarme yapılarıdaki hasarın artmasına neden olmuştur. 2000 yılı öncesi inşa edilen eski yapıları beton dayanımının düşük olmasının nedenleri arasında; hazır beton teknolojisinin kullanılmaması, uygun olmayan agrega gradasyonu, düşük çimento dozajı, kür işleminin yapılmaması ve taze betona sonradan eklenen ilave su gibi faktörler sayılabilir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 419).

Şekil 3. Adıyaman Deprem Öncesi Saat Kulesi Meydanı

Kaynak: Adıyaman Ruhu | Adıyaman Saat Kulesi | Instagram

Şekil 4. Adıyaman Deprem Sonrası Saat Kulesi Meydanı

Kaynak: <https://m.star.com.tr/guncel/adiyamandaki-saat-kulesi-bir-yildir-0417yi-gosteriyor-haber-1846918/>

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler, Adıyaman'ın Merkez ilçesinde birçok mahalledeki binaların yıkılmasına ve insanların olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Deprem sonrasında ilçede ticari faaliyetler ve günlük yaşam durma noktasına gelmiştir. Arama kurtarma ve enkaz kaldırma çalışmalarının ardından ilde normalleşme sürecine geçilmiştir (Bay ve Kılınç, 2024, s. 1235). Kahramanmaraş merkezli depremlerde Adıyaman'da 84.401 konut zarar görmüştür (Tutar, 2023, s. 176). Adıyaman, depremden en çok etkilenen iller arasında yer almakta olup, Hatay, Malatya ve Kahramanmaraş ile birlikte en yüksek zarar gören şehirlerden biri olmuştur. Adıyaman'daki binaların dörtte biri ile üçte birinin yıkık veya acil yıktırılması gereken durumda olduğu tahmin edilmektedir (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 10). Adıyaman'da deprem nedeniyle hasar gören tahmini bağımsız birim sayısı 257.964 olup, bunların 70.683'ü hasarsız, 80.244'ü az hasarlı, 19.440'ı orta hasarlı ve 87.597'si yıkık veya acil yıktırılması gereken durumdadır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 10). Adıyaman'da deprem nedeniyle hasar gören tahmini bina sayısı 77.184'tür. Bunların 17.719'u hasarsız (%23), 24.437'si az hasarlı (%32), 4.822'si orta hasarlı (%6) ve 30.206'sı yıkık veya acil yıktırılması gereken (%39) durumdadır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 11). Adıyaman'da sigortalı konut sayısı 38.640, prim tutarı 10.3 milyon TL'dir. Konut sayısı 231.427, hanehalkı sayısı 164.712 olup, sigortalı konut oranı %17, sigortalı konut sayısının hanehalkına oranı %23 olarak hesaplanmıştır (Aydın Özüdoğru, 2023, s. 22).

2. YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDE SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı, günümüz dünyasında giderek önem kazanan ve birçok disiplinde kendine yer bulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın temelinde, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine karşı bir farkındalık ve çevresel endişelerin evrensel hale gelmesiyle ortaya çıkan çözüm arayışları yatmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıla dayanmaktadır (Hassan ve Lee, 2015). UNESCO Sosyal Dönüşüm Yönetimi Programı tarafından sürdürülebilirlik, "doğa ve toplum arasında biçimlenen ilişkileri uzun vadeli yaşatabilmek" olarak tanımlanmaktadır (Tosun, 2013). Kavram, doğasında tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalınan doğal kaynaklardan fayda sağlanırken aynı zamanda bu kaynakların uzun yıllar boyu devamlılığının sağlanması düşüncesini barındırmaktadır (Türkmen Cebeci, 2023, s. 12).

Sürdürülebilirlik kavramı, uluslararası bir boyut kazanarak sürdürülebilir kalkınma olarak ele alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınma genel anlamıyla, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli olan kaynakları tüketmeden karşılamaktır (Türkmen Cebeci, 2023, s. 1-2). Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development) tarafından 1987 yılında yayınlanan raporda sürdürülebilir kalkınma, "gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilme" olarak tanımlanmıştır (World Commission on Environment and Development, 1987). Bu tanım, 20. yüzyıl sonlarına doğru uluslararası antlaşmalarla küresel bir uygulama planı haline gelmiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 760). Zimmermann vd. (2005), sürdürülebilirliği daha kapsamlı bir şekilde "uygun bir ekonomik çerçeve ile desteklenen istikrarlı bir sosyal düzenin, Dünya'nın genel ekolojik kapasitesini aşmadan uzun vadede hakim olabileceği bir devlet yönetimi" olarak tanımlamaktadır. Buna göre, sürdürülebilir bir topluma ulaşmak için insan faaliyetinin çeşitli alanlarında gerekli katkıyı sunmak için düzenlemeler yapılmalıdır (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 761).

Sürdürülebilir kalkınma için, ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve çevrenin etkin bir şekilde korunması göz ardı edilemez üç temel öğedir (Moldan vd., 2012, s. 8). Todd ve Geissler (1999) yaptıkları çalışmada "sürdürülebilirlik; ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutları içerir ve (i) kaynak yönetimi, (ii) ekonomik canlılık, ve (iii) sosyal yaşam konuları dikkate alınarak kriterler belirlenir" demiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 760). Ortiz vd. (2009) ise "sürdürülebilir kalkınma, insanların bir bütün olarak yaşamayı hedeflemelerine, şimdiki ve gelecek nesiller için sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların sürekli iyileştirilmesini tasarımlarına olanak tanıyan yaşam kalitesi de dâhil olmak üzere birçok anlam taşıyabilir" demektedir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 760). Sürdürülebilir kalkınma için her ne kadar farklı tanımlar yapılsa da hepsinde ortak hedef, geleceği de sahiplenerek herkesin daha iyi bir hayata ilişkin beklentilerinin karşılanmasını sağlamaktır.

Sürdürülebilir kalkınma, "çevresel sürdürülebilirlik", "ekonomik sürdürülebilirlik" ve "sosyal sürdürülebilirlik" olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma tartışmalarında, üç bileşenin de eşit öneme sahip olduğu (Spangenberg ve Omann, 2006), sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için bu üç bileşenin eş zamanlı olarak uygulanması ve aynı önem derecesinde ele alınması gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır (Dempsey vd., 2011). Aksi halde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak mümkün olmamaktadır (Türkmen Cebeci, 2023, s. 2). Genel olarak çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar arasındaki karşılıklı ilişkiler, sürdürülebilirlik kavramının ayrılmaz parçaları olarak kabul edilse de, öncelik çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik konularına verilmiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 761).

2.2. Sürdürülebilir Mimarlık Kavramı

Sürdürülebilir mimarlık kavramı, sürdürülebilirlik ilkelerinin mimarlık disiplini içerisinde ele alınması ve uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, yapıların tasarım, inşa ve kullanım süreçlerinde çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ilkelerini gözetmeyi hedeflemektedir. Sürdürülebilir mimarlığın ortaya çıkışı, teknolojik gelişmelerin insan yaşamı ve çevre üzerindeki etkilerine dayanmaktadır. Özellikle Endüstri Devrimi sonrasında ortaya çıkan elverişsiz yaşam

koşulları, yaşanabilir çevreler için ilk arayışların başlamasına neden olmuştur. Yirminci yüzyılda ise insan davranışlarının doğal çevre üzerindeki yıkıcı etkisi, bu arayışların yerini sürdürülebilir hedeflere bırakmasına yol açmıştır (Küçük vd., 2022, s. 1). Endüstrileşme sonucu kentlerde ortaya çıkan sorunlar ve çözüm yolları, sürdürülebilir mimarlık anlayışının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kuban, 1989, s. 45).

Sürdürülebilir mimarlık, yapıların çevresel performanslarının yanında oluşturdukları yaşam alanlarının niteliğini de kapsamaktadır. Sosyal açıdan sürdürülebilir yapıların kullanıcının sosyal refahını da artırması beklenmektedir. Bu yönüyle sürdürülebilir mimarlık, sağlıklı çevreler ve sağlıklı yaşamla ilişkili bir kavramdır. Sürdürülebilir mimarlık kavramı, yapıların tasarım ve inşaa süreçlerinde çevreye yapılacak etkilerin minimum seviyede tutulmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, pasif ve yenilenebilir enerji sistemlerine gösterilen ilgi artmış ve sürdürülebilirlik teknolojileri yapılara entegre edilmiştir (Emmitt, 2012, s. 78). Sürdürülebilir mimarlık, çevresel sürdürülebilirlik ile birlikte ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği de içeren geniş bir kavramdır. Ekonomik açıdan sürdürülebilir yapılar üretim ve kullanımda yüksek maliyetlere gerek duymayan, finansal devamlılığı sağlanabilen yapılardır (Kronenburg, 2001, s. 23).

Sürdürülebilir mimarlık bağlamında sosyal boyut, yapıların kullanıcıların sosyal ihtiyaçlarına cevap vermesi ve toplumsal refahı desteklemesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, yapıların tasarım süreçlerinde kullanıcı katılımının sağlanması, kültürel değerlerin korunması ve sosyal etkileşimi destekleyen mekanların oluşturulması gibi faktörler önem kazanmaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliğin üç temel bileşeninden biri olarak kabul edilmektedir ve çevresel sürdürülebilirlik ile aynı derecede önem taşımaktadır (Türkmen Cebeci, 2023, s. 2). Sosyal sürdürülebilirlik, her bireyin yaşadığı topluluğa aidiyet duymasını sağlayarak ve yaşam kalitesini artırarak, mevcut ve gelecek nesillerin refahını sağlayan bir kavram olarak tariflenmiştir. Kişilerin yaşam alanlarından duydukları memnuniyet, yaşam kalitesini de aynı oranda etkileyeceğinden ötürü, sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının kentsel mekanlar üzerinden yürütülmesi önemlidir (Shirazi ve Keivani, 2018, s. 47).

Sürdürülebilir mimarlık kapsamında bina biyolojisi ve bina ekolojisi kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Bina biyolojisi, yapıların insan sağlığı üzerindeki etkilerini incelerken, bina ekolojisi ise yapıların çevre üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Bu iki kavram, sürdürülebilir mimarlığın temel bileşenleri olarak kabul edilmektedir (Küçük vd., 2022, s. 19). Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri, yapıların çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasını sağlayan temel prensiplerdir. Bu ilkeler arasında enerji verimliliği, su tasarrufu, malzeme kullanımında sürdürülebilirlik, atık yönetimi, iç mekan kalitesi ve sosyal sürdürülebilirlik bulunmaktadır (Demir, 1970, s. 56).

Sürdürülebilir mimarlık ve yaşanabilirlik kavramları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşanabilirlik, bir yerin insanların burada yaşamak istemesine neden olan özellikleri olarak tanımlanmaktadır (Küçük vd., 2022, s. 9). Sürdürülebilir mimarlık, yaşanabilir çevrelerin oluşturulmasına katkı sağlayarak, insanların yaşam kalitesini arttırmayı hedeflemektedir. Yaşanabilirlik kavramı, kent ölçeğinde ve yerleşim çevrelerini kapsayacak şekilde tartışılmaktadır. Yaşanabilir bir kentin özellikleri arasında iletişim olanakları, kamusal mekanın estetik ve işlevsel olması, kentin temiz ve güvenli olması, işlevsel çeşitlilik, insan ölçeğinde kentsel mekan tasarımı, kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği, yönetime katılım imkanları, ulaşım seçeneklerinin sürdürülebilir olması, doğal kaynakların korunması, ekonomik konut, motorlu ulaşım araçlarından bağımsızlık ve yerel ekonominin destekleniyor olması bulunmaktadır (Ghahramanpouri vd., 2013, s. 5).

Afet sonrası konut üretimi sürecinde sürdürülebilir mimarlık ilkelerinin uygulanması, afetzedelerin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Konut üretim süreci sadece bir barınma probleminin çözümü olarak görülmemeli, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınmalıdır (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 759). Afet sonrası kalıcı konut uygulamalarının en tartışılan sonuçlarından biri, afetzedelerin yaşam biçimleriyle uyumsuz yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasıdır. Memnuniyetsizlikle sonuçlanan bu durum, ya yerleşim alanlarının terkedilmesine ya da kullanıcı eliyle değişikliğe uğratılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, afet sonrası konut üretiminde sürdürülebilir mimarlık ilkelerinin, özellikle sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Konutun, sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı

katılımı, yeniden yerleşimin benimsenmesi, aidiyet duygusu, ortak değerlerin pekişmesi, güven hissi, kimlik ve yaşam kalitesinde iyileşme gibi parametrelerin kullanıcı memnuniyetini önemli düzeyde etkilediği tespit edilmiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 759).

2.3. Sürdürülebilir Toplu Konut Kavramı

Sürdürülebilir toplu konut kavramı, sürdürülebilirliğin temel ilkelerinin konut üretim sürecine entegre edilmesini ifade etmektedir. Sürdürülebilir konut üretimi, sadece bir barınma probleminin çözümü olarak görülmemeli, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda sürdürülebilir konut, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları kapsayan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmelidir (Hayles, 2010, s. 115). Sürdürülebilir konut kavramı, Birleşmiş Milletler Habitat tarafından çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik olmak üzere dört temel boyutta ele alınmaktadır. Bu boyutlar, konutun sadece fiziksel bir yapı olmaktan öte, kullanıcıların yaşam kalitesini etkileyen çok yönlü bir sistem olduğunu vurgulamaktadır (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II, 1996).

Sürdürülebilir konutun çevresel boyutu, yapının çevre üzerindeki etkilerini minimize etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, enerji verimliliği, su tasarrufu, atık yönetimi ve doğal kaynakların korunması gibi konular ön plana çıkmaktadır. Ekonomik boyut ise, konutların üretim ve kullanım aşamalarında ekonomik sürdürülebilirliği sağlamayı hedeflemektedir. Konutların karşılanabilir maliyetlerde olması ve uzun vadede ekonomik değerini koruması bu boyutun temel unsurlarıdır. Sosyal ve kültürel boyutlar ise, konutların kullanıcıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini ifade etmektedir. Bu boyutlar, konutun kullanıcıların yaşam biçimleriyle uyumlu olmasını, sosyal etkileşimi desteklemesini ve kültürel değerleri yansıtmasını gerektirmektedir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 759).

Sürdürülebilir toplu konut projelerinin temel özelliklerinden biri enerji verimliliğidir. Sürdürülebilir konutlar, enerji tüketimini minimize eden tasarım ve teknolojileri içermelidir. Pasif ve yenilenebilir enerji sistemlerine gösterilen ilgi artmıştır. Bu süreçte sürdürülebilirlik teknolojileri yapılara entegre edilmiştir. Aynı

zamanda sürdürülebilir yapı malzemelerinin kullanımı, konutların çevresel etkilerini azaltmada önemli rol oynamaktadır. Yapılarda, yapım teknolojilerinde ve malzemelerde sürdürülebilir alternatifler tercih edilmeye başlanmış ve yapım faaliyetlerinde çevreye yapılacak etkiler minimum seviyede tutulmak istenmiştir (Küçük ve Taş, 2022, s. 3). Sürdürülebilir toplu konutlar, temel hizmetlere ve altyapıya erişimi kolaylaştırmalıdır. Toplu taşıma olanaklarına yakınlık, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörler, konutların sürdürülebilirliğini artırmaktadır (Türkmen Cebeci, 2023, s. 49).

Sürdürülebilir konut projeleri, farklı sosyal grupların bir arada yaşamasını destekleyerek sosyal entegrasyonu teşvik etmelidir. Konutların, sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı katılımı, yeniden yerleşimin benimsenmesi, aidiyet duygusu, ortak değerlerin pekişmesi, güven hissi, kimlik ve yaşam kalitesinde iyileşme gibi parametreler kullanıcı memnuniyetini önemli düzeyde etkilemektedir. İçinde yaşadığımız fiziksel çevre ve sosyal yapının kimliğini yansıtan en önemli yapı tipi konuttur (Rapoport, 1977, s. 24). Konut, bir bireyin gündelik hayatındaki sığınağı, sosyo-ekonomik yapıdaki statüsü, kendisinin simgesi ve birçok psikolojik ve sosyal aktiviteyi gerçekleştirdiği yerdir (Franscescato vd., 1987, s. 48).

Sürdürülebilir toplu konut üretiminde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde, hızlı konut tedarik etme zorunluluğu, depremin gerçekleştiği bölgenin sosyo-kültürel koşullarının ve kullanıcı ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Johnson, 2007, s. 38). Bu durum, ya yerleşim alanlarının terkedilmesine ya da kullanıcı eliyle değişikliğe uğratılmasına neden olmaktadır. Türkiye'de ve dünyanın diğer ülkelerinde, inşaat yatırımlarında standart olarak geliştirilen; demografik yapı ve çevre ilişkileri gözetilmeden yapılan tasarım çalışmaları, yapı üretiminin kullanım amaçlarına ulaşmasını engellemektedir. Bu yapılar kullanıcılarıyla uyumsuz ve ihtiyaçlara cevap vermeyen yaşam alanları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 759).

Sürdürülebilir toplu konut üretiminde, çevresel ve ekonomik boyutların yanı sıra sosyal boyutun da dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Genel olarak çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar arasındaki karşılıklı ilişkiler, sürdürülebilirlik kavramının ayrılmaz parçaları olarak kabul edilse de, öncelik çevresel ve ekonomik

sürdürülebilirlik konularına verilmiştir. Vallance vd. (2011), yapılan araştırmalarda sosyal sürdürülebilirlik verilerinin ihmal edilmesinin sonuçları belirsiz ve yetersiz teoriler geliştirilmesine yol açtığını iddia etmiştir. Sosyal sürdürülebilirlik, "uyumlu sosyal ilişkileri sağlayan, sosyal bütünleşmeyi geliştiren ve tüm toplum için yaşam koşullarını iyileştiren bir kentsel gelişim süreci" olarak tanımlanmaktadır (Holden, 2012, s. 65). Sürdürülebilir toplu konut projelerinde sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması, kullanıcıların konutlarını benimsemesi ve uzun vadede memnuniyetlerinin sürdürülmesi açısından kritik öneme sahiptir. Sosyal sürdürülebilirlik performansının kalıcı afet konutlarında değerlendirildiği bir çalışmada, konutun sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı katılımı, yeniden yerleşimin benimsenmesi, aidiyet duygusu, ortak değerlerin pekişmesi, güven hissi, kimlik ve yaşam kalitesinde iyileşme gibi parametrelerin kullanıcı memnuniyetini önemli düzeyde etkilediği tespit edilmiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 758).

Sürdürülebilir toplu konut kavramı, konut üretim sürecinde çevresel, ekonomik ve sosyal boyutların bütüncül bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Özellikle sosyal sürdürülebilirlik boyutunun ihmal edilmesi, konut projelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir toplu konut üretiminde, kullanıcıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının dikkate alınması, katılımcı tasarım süreçlerinin benimsenmesi ve yerel özelliklerin göz önünde bulundurulması büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir toplu konut üretimi sadece bir barınma probleminin çözümü olarak görülmemeli, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınmalıdır. Ayrıca yeniden yapım süreci ekonomik ve sosyal bakımdan bölgenin kalkınması ile birlikte düşünülmelidir (Ingirige vd., 2013, s. 357; Carrasco vd., 2017, s. 180; Jamshed vd., 2019, s. 303).

2.4. Sosyal Sürdürülebilirlik

2.4.1. Sosyal Sürdürülebilirlik Tanımları

Sürdürülebilirliğin üç temel bileşeninden biri olan sosyal sürdürülebilirlik kavramı, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik konularına göre akademik çalışmalarda daha az ele alınmıştır (Landorf, 2011, s. 385). Bu durumun başlıca

sebeplerinden biri, sosyal sürdürülebilirliğin uzun süre çevresel sürdürülebilirlik hedef ve ilkelerine hizmet eden bir araç olarak görülmesidir. 1990'lı yıllara kadar sosyal sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği sağlayan araçlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, yoksulluk ve nüfus artışı gibi problemleri başlı başına sosyal sürdürülebilirlik sorunları olarak değil, çevresel sürdürülebilirlik üzerinde de olumsuz etkileri olan etmenler olarak kabul etmişlerdir (Foladori, 2005, s. 37).

Sosyal sürdürülebilirliğin akademik araştırmalarda yeterince ele alınamamasının diğer önemli bir nedeni de değerlendirmesinde nicel yöntemlerin kullanılmaması; aidiyet, güvende olma ve refah gibi kişiye bağlı subjektif ve soyut olgularla değerlendirilmeye çalışılması ve nitel yöntemlerin kullanılmasıdır. Sheate ve diğerleri, kriter belirleme sürecinin ve belirlenen kriterlerin ölçümlerindeki sonuçların öznel yargılardan oluştuğunu, kişiden kişiye değiştiğini ve oldukça nitel olması dolayısıyla teorik bir çerçeve etrafında toplanamayacağından, sürdürülebilirliğin sosyal yönünü kapsayan çalışmaların yeterince bilimsel olmayacağı yönündeki endişe ve şüphelerini vurgulamışlardır. Vallance vd. (2011, s. 342) de yapılan araştırmalarda sosyal sürdürülebilirlik verilerinin ihmal edilmesinin sonuçları belirsiz ve yetersiz teoriler geliştirilmesine yol açtığını iddia etmiştir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliğin tanımlanmasındaki zorlukları da beraberinde getirmektedir (Colantonio ve Dixon, 2011, s. 45; Sheate vd., 2008, s. 125).

Literatürde sosyal sürdürülebilirlik için yapılan tanımlar incelendiğinde, kavramın çok boyutlu ve karmaşık doğası nedeniyle üzerinde uzlaşılmış tek bir tanımın olmadığı görülmektedir. Farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılar, sosyal sürdürülebilirliği kendi bakış açılarından tanımlamışlardır. Holden (2012, s. 65), sosyal sürdürülebilirliği "uyumlu sosyal ilişkileri sağlayan, sosyal bütünleşmeyi geliştiren ve tüm toplum için yaşam koşullarını iyileştiren bir kentsel gelişim süreci" olarak tanımlarken, Gomaa ve Sakr (2015, s. 78), "sosyal bütünlüğün artırılmasını, sosyal/kültürel niteliklerin ve yer duygusunun korunmasını, güvenli bir ortamın oluşturulmasını sağlayan bir gelişim süreci" olarak tanımlamıştır. Littig ve Griessler (2005, s. 72) ise sosyal sürdürülebilirliği "doğa ile toplum ilişkilerinin niteliği" ve "toplumun kendi içindeki ilişkilerinin niteliği" olarak ele almaktadır.

Sachs (1999, s. 27), sosyal sürdürülebilirlikten söz edilebilmesi için "eşitlik, demokrasi ve sosyal adalet" gibi bir dizi unsurdan söz edilmesi gerektiğini belirtirken, Zimmermann vd. (2005, s. 1153) sürdürülebilirliği daha geniş bir çerçevede "uygun bir ekonomik çerçeve ile desteklenen istikrarlı bir sosyal düzenin, Dünya'nın genel ekolojik kapasitesini aşmadan uzun vadede hakim olabileceği bir devlet yönetimi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, sosyal sürdürülebilirliğin ekonomik ve çevresel boyutlarla olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Missimer vd. (2017, s. 48), mevcut literatürde sosyal sürdürülebilirliğe ait çok sayıda tanım, terim, yaklaşım ve araç bulunmasına rağmen yakın zamana kadar hala belli bir ölçüt tanımı yapılamadığını belirtmektedir. Bu nedenle ortak bir ölçüt sistemi oluşturmak oldukça zordur. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda sosyal sürdürülebilirlik için farklı ölçütler kullanılmakta ve bu durum kavramın standartlaştırılmasını zorlaştırmaktadır (Weingaertner ve Moberg, 2014, s. 126).

Sosyal sürdürülebilirlik genel olarak, her bireyin yaşadığı topluluğa aidiyet duymasını sağlayarak ve yaşam kalitesini artırarak, mevcut ve gelecek nesillerin refahını sağlayan bir kavram olarak tariflenmiştir. Kişilerin yaşam alanlarından duydukları memnuniyet, yaşam kalitesini de aynı oranda etkileyeceğinden ötürü, sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının kentsel mekanlar üzerinden yürütülmesi önemlidir (Türkmen Cebeci, 2023, s. 12). Kürüm Varolgüneş (2021, s. 759) ve Hayles (2010, s. 115) de benzer şekilde konut projelerinin sadece barınma sorununu çözen değil, toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sosyal sürdürülebilirliğin tanımları incelendiğinde, kavramın üç temel boyutu olduğu görülmektedir: sosyal eşitlik, toplumsal sürdürülebilirlik ve yer sürdürülebilirliği. Sosyal eşitlik, temel ihtiyaçlara erişim ve kaynaklara erişimde eşitliği; toplumsal sürdürülebilirlik, toplumun devamlılığını ve işlevselliğini; yer sürdürülebilirliği ise, yaşam kalitesinin korunması ve geliştirilmesini ifade etmektedir (Shirazi ve Keivani, 2018, s. 47). Bu üç boyut, sosyal sürdürülebilirliğin kapsamlı bir şekilde anlaşılması ve uygulanması için temel oluşturmaktadır.

2.4.2. Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri

Sosyal sürdürülebilirlik kavramının tanımlanmasında yaşanan zorluklar, ölçütlerinin belirlenmesinde de kendini göstermektedir. Mevcut literatürde sosyal sürdürülebilirliğe ait çok sayıda tanım, terim, yaklaşım ve araç bulunmasına rağmen yakın zamana kadar hala belli bir ölçüt tanımı yapılamamıştır (Missimer vd., 2017, s. 48). Bu durum, ortak bir ölçüt sistemi oluşturma zorluğunu ortaya koymaktadır (Weingaertner ve Moberg, 2014, s. 126). Sosyal sürdürülebilirlik ölçütleri, çeşitli disiplinlerde farklı şekillerde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Ancak literatürde yerel ölçekte yapılan çalışmaların kentsel ölçeklere de entegre edilebileceği belirtilmiştir (Kürüm Varolüneş, 2021, s. 761). Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin mahalle ölçeğinde değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Shirazi ve Keivani (2018), mahallelerde sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için mahalle, komşuluk ilişkileri ve mahalle sakinleri sütunlarından oluşan üç boyutlu bir model geliştirmişlerdir. Sosyal sürdürülebilirliğin hem nesnel (fiziksel ve somut nitelik) hem de öznel (sosyal ve soyut nitelik) olarak iki yönlü olduğunu vurgulamışlardır. Modelde, mahalle sütununun somut ve ölçülebilir nitelikli, komşuluk ilişkileri ve mahalle sakinleri sütunlarının soyut ve ölçülmesi zor nitelikte olduğu belirtilmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin üç boyutlu modelinde mekansal bir ölçek olan mahalle kavramı, sakinlerin ikamet ettiği alanın fiziksel yönlerini (yapılı çevre) ele almaktadır. Mahalle kavramı; yoğunluk, karma arazi kullanımı, kentsel yapı ve sokak ağı, bina tipolojisi, merkez kalitesi ve tesislere erişim (ulaşıma yakınlık) gibi altı kriter kapsamında incelenmiştir. Komşuluk ilişkileri kavramı; sakinler arasındaki ilişki ve sakinlerin sosyal ortamlarındaki hisleri olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir ve sosyal ağ ve etkileşim, güvenlik ve emniyet, bağlanma hissi, katılım, mahalle kalitesi ve ev kalitesi gibi altı kriter kapsamında incelenmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin üçüncü ayağı olan sakinler kavramı; mahalle sakinlerinin hem bireysel hem de aile olarak nüfus profilini haritalandırmayı ve mahalle alanına yerleşmiş kişilerin demografik açıdan incelenmesini hedeflemektedir (Shirazi ve Keivani, 2018, s. 8).

Mahalleler üzerinde yapılan sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında, fiziksel doku üzerinde sosyal sürdürülebilirlik kriterlerinin araştırılması önemli bir yer

tutmaktadır. Bu bağlamda, Shirazi ve Keivani (2018) tarafından belirlenen kriterler arasında yoğunluk, alan kullanımı, kentsel yapı ve sokak ağı, yapı tipolojisi, erişilebilirlik, yerel çevre kalitesi ve çeşitlilik yer almaktadır. Yoğunluk, mahalledeki nüfus yoğunluğu ve yapı yoğunluğunu ifade ederken; alan kullanımı, mahalledeki farklı fonksiyonların dağılımı ve çeşitliliğini kapsamaktadır. Kentsel yapı ve sokak ağı, mahalle içindeki ulaşım ağının düzeni, erişilebilirliği ve bağlantılılığını; yapı tipolojisi ise mahalledeki binaların çeşitliliği, yükseklikleri ve mimari özelliklerini ifade etmektedir. Erişilebilirlik, mahalledeki tesislere, hizmetlere ve kamusal alanlara erişim kolaylığını; yerel çevre kalitesi, mahallenin çevresel özellikleri, yeşil alanları ve peyzaj düzenlemelerini; çeşitlilik ise mahalledeki sosyal, ekonomik ve kültürel çeşitliliği kapsamaktadır (Shirazi ve Keivani, 2018, s. 8).

Ancell ve Thompson-Fawcett (2008), Yeni Zelanda'da orta yoğunluklu yerleşim bölgesi olan Christchurch mahallesi üzerinde sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için bir model geliştirmiştir. Bu modelde, konut satın alınabilirliği, konut kalitesi, ulaşım sorunları, tesislere erişim, mahalle kalitesi ve topluluk içindeki ilişkiler olmak üzere 6 ana kriter belirlenmiştir. Bu kriterleri Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi modelinden yola çıkarak ihtiyaç sıralamasına göre hiyerarşik olarak sıralamışlardır. Birincil ihtiyaç olarak, konut satın alınabilirliği ve konut kalitesine ilişkin; ikincil ihtiyaç olarak, ulaşım sorunları ve tesislere erişime ilişkin; üçüncül ihtiyaç olarak ise mahalle kalitesi ve topluluk içindeki ilişkilere dair kriterler belirlenmiştir (Ancell ve Thompson-Fawcett, 2008, s. 7).

Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kürüm Varolgüneş (2021), afet sonrası kalıcı konut uygulamalarında sosyal sürdürülebilirlik parametrelerini konutun sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı katılımı, yeniden yerleşimin benimsenmesi, aidiyet duygusu, ortak değerlerin pekişmesi, güven hissi, kimlik ve yaşam kalitesinde iyileşme olarak sıralamıştır. Bu parametrelerin kullanıcı memnuniyetini önemli düzeyde etkilediği tespit edilmiştir (Kürüm Varolgüneş, 2021, s. 759).

Sosyal sürdürülebilirlik ölçütleri, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutundan biri olan sosyal boyutun değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Vallance

vd. (2011), yapılan araştırmalarda sosyal sürdürülebilirlik verilerinin ihmal edilmesinin sonuçları belirsiz ve yetersiz teoriler geliştirilmesine yol açtığını iddia etmiştir. Bu nedenle, sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin belirlenmesi ve uygulanması, sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için kritik öneme sahiptir. Holden (2012), sosyal sürdürülebilirliğin, uyumlu sosyal ilişkileri sağlayan, sosyal bütünleşmeyi geliştiren ve tüm toplum için yaşam koşullarını iyileştiren bir kentsel gelişim süreci olduğunu belirtirken, Gomaa ve Sakr (2015), sosyal sürdürülebilirliğin, sosyal bütünlüğün arttırılmasını, sosyal/kültürel niteliklerin ve yer duygusunun korunmasını, güvenli bir ortamın oluşturulmasını sağlayan bir gelişim süreci olarak tanımlamıştır. Bu tanımlar, sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin belirlenmesinde yol gösterici olmuştur. Littig ve Griessler (2005), sosyal sürdürülebilirliği doğa ile toplum ilişkilerinin niteliği ve toplumun kendi içindeki ilişkilerinin niteliği olarak tanımlarken, Sachs (1999) ise, sosyal sürdürülebilirlikten söz edilebilmesi için eşitlik, demokrasi ve sosyal adalet gibi bir dizi unsurdan söz edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu unsurlar, sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin belirlenmesinde temel teşkil etmektedir.

Tablo 3. Sosyal Sürdürülebilirlik ltleri

Kriter	Değerlendirme lt
Nüfus	Yoğunluk / Hanede yaşayan sayısı
Eşitlik ve sosyal adalet	Sosyal donatı alanlarının varlığı ve erişim türü / Otopark mevcudiyeti / Yaya yolu genişlikleri / Durak mesafeleri / Yaşlı ve engelliler için uygunluk durumu
Sosyal sermaye	Sosyal yaşantıya uyum / Komşuları tanıma durumu / Bahçe kullanımı / Komşuluk ilişkileri / Güvenlik / Aidiyet duygusu
Kültürel süreklilik	önceki alışkanlıkları devam ettirme durumu
Yaşam kalitesi / Yaşanabilirlik ve işlevsellik	Gelir düzeyi / Mülkiyet / Yaşam alanının olumu ve olumsuz zellikleri / Beklentileri karşılama durumu / Başka bir eve çıkma işteği / En önemli sorun / Kültür farklılığı
Kentlilik bilinci ve aidiyet duygusu	Toplu konutta yaşama süresi / Aitlik ya da soyutlanmışlık hissi
Kimlik	Yerel mimariye sahip konutta oturma işteği / Kültürel yapısı
Estetik	Konutun dış görünümünden memnuniyet / Mimari yapısı
Esneklik	Konutta yapılan değişiklikler / Kültürel yapısı
Güvenlik	Bina girişi / Park alanları / Otopark ve Yaya yollarının güvenli olup olma durumu
Hijyenik faktörler ve atık yönetimi	çevreyi temiz, p kutularının düzenli ve bakımlı bulma durumu
Düzenleyici yasal faktörler	Yasalara uygunluk / evre kurallarına uygunluk
Ekonomi	Toplu konutları depremde evlerini kaybedenler için üretilip/üretilmediği / Enerji etkinliği açısından odaların güneş alma durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Deprem Sonrası Yeniden Yapılanmanın Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi

Depremler, gerçekleştikleri bölgelerde yalnızca fiziksel tahribata değil, aynı zamanda büyük bir sosyal tahribata da neden olmaktadır. Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde, hızlı konut tedarik etme zorunluluğu, depremin gerçekleştiği bölgenin sosyo-kültürel koşullarının ve kullanıcı ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olabilmektedir (Johnson, 2007, s. 38). Bu durum, deprem sonrası üretilen konutların ve yapılı çevrenin sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Deprem sonrası konut ve yapılı çevre üretimi sırasında karşılaşılan en önemli problemlerden biri, depremzedelerin yaşam biçimleriyle uyumsuz yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasıdır. Kürüm Varolgüneş (2021) kullanıcı memnuniyetini sağlamayan yerleşim bölgelerinde konutların, ya kısa sürede "kontROLSÜZ ekleme, büyütme, malzeme değiştirme" gibi değişikliklere uğratıldığını ya da tamamen terk edildiğini belirtmekte ve yeniden yerleşim alanlarında kullanıcı katılımının önemini vurgulamaktadır. Afet sonrası kalıcı konut uygulamalarının en tartışılan sonuçlarından biri, afetzedelerin yaşam biçimleriyle uyumsuz yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasıdır. Memnuniyetsizlikle sonuçlanan bu durum, ya yerleşim alanlarının terkedilmesine ya da kullanıcı eliyle değişikliğe uğratılmasına neden olmaktadır.

Konut projelerinin yapımı sadece bir barınma probleminin çözümü olarak görülmemeli, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınmalıdır (Hayles, 2010, s. 115). Ayrıca, yeniden yapım süreci ekonomik ve sosyal bakımdan bölgenin kalkınması ile birlikte düşünülmelidir (Ingirige vd., 2013, s. 357).

Sosyal sürdürülebilirlik, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Holden (2012), sosyal sürdürülebilirliği "uyumlu sosyal ilişkileri sağlayan, sosyal bütünleşmeyi geliştiren ve tüm toplum için yaşam koşullarını iyileştiren bir kentsel gelişim süreci" olarak tanımlamaktadır. Goma ve Sakr (2015) ise sosyal sürdürülebilirliği "sosyal bütünlüğün artırılmasını, sosyal/kültürel niteliklerin ve yer duygusunun korunmasını, güvenli bir ortamın oluşturulmasını sağlayan bir gelişim süreci" olarak ifade etmektedir.

İçinde yaşadığımız fiziksel çevre ve sosyal yapının kimliğini yansıtan en önemli yapı tipi konuttur (Rapoport, 1977, s. 24). Konut, bir bireyin gündelik hayatındaki sığınağı, sosyo-ekonomik yapıdaki statüsü, kendisinin simgesi ve birçok psikolojik ve sosyal aktiviteyi gerçekleştirdiği yerdir (Franscescato vd., 1987, s. 48). Bu nedenle, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde konutun sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı katılımı, yeniden yerleşimin benimsenmesi, aidiyet duygusu, ortak değerlerin pekişmesi, güven hissi, kimlik ve yaşam kalitesinde iyileşme gibi parametreler kullanıcı memnuniyetini önemli düzeyde etkilemektedir.

Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler, ülkenin yakın tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir afet olarak kayıtlara geçmiştir. Bu depremler; Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Osmaniye, Kilis ve Elazığ olmak üzere toplam 11 ili şiddetli bir şekilde etkilemiş ve Türkiye'nin birçok ilinde hissedilmiştir. Bu geniş coğrafi alanda yaklaşık 14 milyon nüfus depremde doğrudan etkilenmiştir (Günaydın ve Günaydın, 2023, s. 105; Tutar, 2023, s. 172; Aydın Özüdoğru, 2023, s. 2). Adıyaman, 6 Şubat depremlerinden en çok etkilenen illerden biridir. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yürütülen hasar tespit çalışmaları sonucunda Adıyaman ili için acil yıkılacak, yıkık veya ağır hasarlı konut sayısı 56.256, orta hasarlı konut sayısı ise 18.715 olarak tespit edilmiştir (Pala ve Başsürücü, 2024, s. 416).

Deprem sonrası başlatılan geçici barınma ile birlikte kalıcı konutların da yer seçimi ve proje çalışmalarına başlanmış, Toplu Konut İdaresi, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü ve Emlak Konut GYO yapım işlerinde görevlendirilmiştir. Bölgede köy evleri ile birlikte yaklaşık 650 bin konutun üretilmesi planlanmış, depremde 15 gün sonra Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Adana, Kilis ve Şanlıurfa'da fay hatları gözetilerek ve her türlü zemin etütleri yapılarak 4.304 konutun ihalesi gerçekleştirilmiş ve kalıcı konutların yapımına başlanmıştır (Tutar, 2023, s. 176).

Shirazi ve Keivani (2018), mahallelerde sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için mahalle, komşuluk ilişkileri ve mahalle sakinleri sütunlarından oluşan üç boyutlu bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde, mahalle sütununun somut ve ölçülebilir nitelikli, komşuluk ilişkileri ve mahalle sakinleri sütunlarının soyut ve ölçülmesi zor nitelikte olduğu belirtilmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin üç boyutlu modelinde mekansal bir

ölçek olan mahalle kavramı, sakinlerin ikamet ettiği alanın fiziksel yönlerini (yapılı çevre) ele almaktadır. Mahalle kavramı; yoğunluk, karma arazi kullanımı, kentsel yapı ve sokak ağı, bina tipolojisi, merkez kalitesi ve tesislere erişim (ulaşıma yakınlık) gibi altı kriter kapsamında incelenmiştir. Komşuluk ilişkileri kavramı; sakinler arasındaki ilişki ve sakinlerin sosyal ortamlarındaki hisleri olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir ve sosyal ağ ve etkileşim, güvenlik ve emniyet, bağlanma hissi, katılım, mahalle kalitesi ve ev kalitesi gibi altı kriter kapsamında incelenmiştir.

Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde kullanıcı katılımı, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Kullanıcıların konut tasarım ve üretim sürecine dahil edilmesi, konutların kullanıcı ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermesini sağlamakta ve kullanıcı memnuniyetini artırmaktadır. Gerek Türkiye'de, gerekse dünyanın diğer ülkelerinde, inşaat yatırımlarında standart olarak geliştirilen; demografik yapı ve çevre ilişkileri gözetenmeden yapılan tasarım çalışmaları, yapı üretiminin kullanım amaçlarına ulaşmasını engellemektedir. Bu yapılar kullanıcılarıyla uyumsuz ve ihtiyaçlara cevap vermeyen yaşam alanları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kürüm Varolgüneş, 2021). Konut üretiminin sadece barınma ihtiyacını karşılayan bir çözüm olarak değil, tüm toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir fiziksel çevre yaratma eylemi olarak ele alınması gerekmektedir. Afet sonrası konut üretiminde kullanıcı katılımının sağlanması, konutların sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumlu olması, aidiyet duygusunun geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin dikkate alınması, kullanıcı memnuniyetini artıracak ve yeni yerleşim alanlarının sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

3. ALAN ÇALIŞMASI - ADIYAMAN İNDERE DEPREM KONUTLARI

3.1. Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Adıyaman İndere bölgesinde TOKİ tarafından inşa edilen kalıcı toplu konut yerleşimlerinin sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışma, karma araştırma yöntemini benimseyerek hem nicel hem de nitel veri toplama tekniklerinden yararlanmaktadır.

3.1.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın temel veri toplama aracı, Google Forms platformu üzerinden uygulanan çevrimiçi anket formudur. Anket, sosyal sürdürülebilirlik literatürüne dayalı olarak geliştirilmiş ve 5'li Likert tipi ölçekle (1: Kesinlikle Katılmıyorum – 5: Kesinlikle Katılıyorum) yapılandırılmıştır. Ölçüm aracı altı ana bölümden oluşmaktadır:

- i. Demografik Bilgiler: Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, deprem öncesi yaşam yeri gibi temel bilgilerini içermektedir.
- ii. Konut Memnuniyeti: Konutun büyüklüğü, planlaması, malzeme kalitesi, doğal ışık ve havalandırma koşulları gibi faktörleri değerlendiren sorular içermektedir.
- iii. Çevresel ve Sosyal Erişim: Sosyal donatılara ve kent merkezine erişim gibi faktörleri değerlendiren sorular içermektedir.
- iv. Komşuluk İlişkileri ve Sosyal Etkileşim: Yeni yerleşimde oluşan topluluk hissi, komşuluk ilişkileri, sosyal bağların sürdürülebilirliği ve toplu konut yapısının sosyal ilişkilere etkisini ölçen sorulardan oluşmaktadır.
- v. Kültürel Uyum ve Aidiyet: Konut yerleşiminin kültürel değerlerle uyumu, geleneksel yaşam biçimine adaptasyon ve aidiyet hissinin oluşumunu sorgulayan maddeler içermektedir.

- vi. Açık Uçlu Sorular (Nitel Veri Toplama): Katılımcıların yerleşimin sosyal hayata etkisi, konut tasarımının aile yaşam tarzına uygunluğu ve sosyal sürdürülebilirliği geliştirmek için önerileri hakkında görüşlerini derinlemesine ifade etmelerine olanak sağlayan sorular yer almaktadır.

3.1.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini iki temel gruptan oluşmaktadır:

- i. Konut Sakinleri: Adıyaman İndere bölgesinde inşa edilen TOKİ konutlarında yaşamını sürdüren 80 hak sahibi aile.
- ii. Teknik Personel: Söz konusu konutların yapım sürecinde görev almış 70 mimar, mühendis, TOKİ ve yüklenici kurum çalışanı.

Bu çift yönlü örneklem seçimi, hem kullanıcı deneyimine hem de üretici perspektifine dayalı kapsamlı bir sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesi yapılmasına olanak sağlamaktadır. Örneklem seçiminde, farklı yaş grupları, eğitim düzeyleri ve sosyo-ekonomik statülerin temsil edilmesine özen gösterilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde, gönüllülük esaslı gözetilmiş ve etik kurallar çerçevesinde bilgilendirilmiş onam formu kullanılmıştır.

3.1.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci 01 Mayıs - 20 Mayıs 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi anket formuna katılımcılar mobil cihazlar veya bilgisayarlar üzerinden erişim sağlamış, bazı katılımcılarla telefon görüşmeleri yoluyla da veri toplanmıştır. Anket uygulaması öncesinde her katılımcıya aydınlatılmış onam metni sunulmuş, katılımın gönüllülük esasına dayandığı vurgulanmış ve katılımcılar diledikleri anda çalışmadan ayrılacakları konusunda bilgilendirilmiştir.

Veri toplama sürecinde kişisel gizlilik ilkesi gözetilmiş, hiçbir kişisel veri (isim, iletişim bilgisi, açık kimlik belirleyici bilgi) toplanmamıştır. Elde edilen veriler yalnızca bilimsel analiz amacıyla kullanılmış ve üçüncü kişilerle paylaşılmamıştır.

3.1.4. Veri Analizi

Anket aracılığıyla toplanan nicel veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) istatistik yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde şu yöntemler kullanılmıştır:

- i. Betimsel İstatistikler: Frekans dağılımları, ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanarak katılımcıların demografik özellikleri ve ölçek maddelerine verdikleri yanıtların genel eğilimleri belirlenmiştir.
- ii. Karşılaştırmalı Analizler: Konut sakinleri ile teknik personel arasındaki algı farklılıklarını ortaya koymak için t-testi ve ANOVA gibi istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Açık uçlu sorulardan elde edilen nitel veriler ise içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu süreçte, katılımcıların ifadeleri kodlanmış, temalar oluşturulmuş ve bu temalar arasındaki ilişkiler yorumlanmıştır. Gözlem verileri de benzer şekilde sistematik bir kodlama sürecine tabi tutularak, anket bulgularını destekleyici veya tamamlayıcı nitelikte kullanılmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Adıyaman İndere bölgesindeki TOKİ toplu konutları ile sınırlıdır ve bulgular diğer deprem bölgelerindeki konut uygulamalarına genellenemeyebilir. Ayrıca, veri toplama sürecinin depremde yaklaşık iki yıl sonra gerçekleştirilmiş olması, katılımcıların adaptasyon süreçlerinin farklı aşamalarında olmalarına bağlı olarak değerlendirmelerini etkileyebilir. Çevrimiçi anket yönteminin kullanılması, dijital okuryazarlığı düşük olan potansiyel katılımcıların araştırmaya dahil edilmesinde kısıtlayıcı bir faktör olabilir.

Bu sınırlılıklara rağmen, araştırma, deprem sonrası konut uygulamalarının sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesine yönelik kapsamlı bir metodolojik çerçeve sunmakta ve hem kullanıcı hem de üretici perspektiflerini bir araya getirerek bütüncül bir analiz olanağı sağlamaktadır.

3.2. Çalışma Alanının Genel Özellikleri

3.2.1. Coğrafi Konum ve Fiziksel Özellikler

Adıyaman ili, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, doğusunda Diyarbakır, batısında Kahramanmaraş, kuzeyinde Malatya, güneyinde ise Gaziantep ve Şanlıurfa illeri ile çevrili bir konuma sahiptir. İl merkezi, deniz seviyesinden yaklaşık 669 metre yükseklikte bulunmaktadır.

İndere (Zey) bölgesi, Adıyaman il merkezinin kuzeydoğusunda konumlanmış olup, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde önemli bir yerleşim alanı olarak belirlenmiştir. Bölge, Adıyaman-Diyarbakır karayolu üzerinde yer almaktadır ve il merkezine yaklaşık 7 km mesafededir.

İndere bölgesi, yaklaşık 5 milyon metrekarelik geniş bir alanı kapsamakta olup, Türkiye'nin en büyük şantiyesi olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 5. Çalışma Alanının Coğrafi Konumu

Kaynak: <https://m.star.com.tr/guncel/sehrin-merkezi-tasiniyor-yeni-yerlesim-yeri-belli-oldu-haber-1769858/>

3.2.2. İklim Özellikleri

Adıyaman ili, genel olarak Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında geçiş özelliği gösteren bir iklime sahiptir. Meteorolojik verilere göre, yıllık ortalama sıcaklık 17.7°C olup, en sıcak ay Temmuz (ortalama 31.5°C), en soğuk ay ise Ocak (ortalama 5.0°C) olarak kaydedilmiştir. Yıllık ortalama yağış miktarı 729.5 mm civarındadır ve yağışların büyük kısmı kış aylarında düşmektedir. Özellikle Aralık (142.0 mm) ve Ocak (140.5 mm) ayları en yağışlı dönemlerdir. Yaz ayları ise oldukça kuraktır; Temmuz ayında ortalama yağış miktarı sadece 1.9 mm'dir.

Adıyaman'da yıllık ortalama güneşlenme süresi 7.1 saat olup, en fazla güneşlenme Temmuz ayında (11.2 saat), en az güneşlenme ise Aralık ayında (3.3 saat) gerçekleşmektedir. Yıl içerisinde ortalama 88.2 yağışlı gün bulunmaktadır.

Tablo 4. Adıyaman İli İklim İstatistikleri

ADİYAMAN	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	5,0	6,2	10,4	15,3	20,9	27,1	31,5	31,2	26,2	19,7	11,9	6,8	17,7
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	9,2	10,9	15,7	21,1	27,4	34,1	38,7	38,6	33,6	26,3	17,4	11,1	23,7
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	1,8	2,5	5,9	10,0	14,7	20,1	24,1	23,9	19,4	14,2	7,6	3,6	12,3
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3,5	4,4	5,5	7,1	8,7	10,8	11,2	10,4	8,8	6,6	5,0	3,3	7,1
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12,37	11,77	11,47	11,30	8,40	3,00	0,80	0,67	1,63	6,80	8,30	11,70	88,2
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	140,5	107,1	87,3	61,7	45,2	9,4	1,9	2,5	9,2	48,6	74,1	142,0	729,5

Kaynak: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=Hvem=ADİYAMAN>

İndere bölgesinin iklim özellikleri, konut projelerinin tasarımında önemli bir faktör olarak göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle yazın aşırı sıcak, kışın ise soğuk geçen iklim koşullarına uygun yapı malzemeleri ve izolasyon sistemleri tercih edilmiştir.

3.2.3. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler

Adıyaman ili, Güneydoğu Anadolu'nun jeolojik yapısı içerisinde, Arap ve Anadolu levhalarının çarpışma bölgesinde yer almaktadır. Bu durum, bölgenin depremselliğini doğrudan etkilemektedir. İl genelinde kireçtaşı, kumtaşı, marn ve konglomera gibi kayaç türleri yaygın olarak görülmektedir.

İndere bölgesi, jeolojik açıdan incelendiğinde, zeminin büyük ölçüde kayalık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Nitekim 25 Mart 2023 tarihinde başlayan inşaat çalışmalarında, ilk olarak kayalık zeminin kırılması ve düzenlenmesi için yoğun çaba harcanmıştır. Zeminin tamamen kayalık olması, bir yandan inşaat sürecini zorlaştırırken, diğer yandan yapıların sağlamlığı açısından avantaj sağlamıştır.

Jeomorfolojik açıdan bakıldığında, İndere bölgesi dağlık bir arazide yer almaktadır. Bölgede yapılan topografik düzenlemeler sonucunda, konut yerleşimine uygun teraslamalar oluşturulmuştur. Bu düzenlemeler için çok sayıda iş makinesi ve patlatma tekniği kullanılmıştır.

3.2.4. Demografik Yapı

TÜİK verilerine göre, 2024 yılı itibariyle Adıyaman'ın toplam nüfusu 611.037 kişidir. Bu nüfusun 188.042'si şehir merkezinde, 422.995'i ise kırsal kesimde yaşamaktadır. İlin nüfus verileri incelendiğinde, 2022 yılına kadar nüfusun istikrarlı bir şekilde arttığı (635.169 kişi), ancak 6 Şubat 2023 depremlerinden sonra önemli bir düşüş yaşandığı (604.978 kişi) görülmektedir.

Tablo 5. Adıyaman İli Yıllara Göre Nüfus Sayısı

Yıl	Köy	Şehir	Toplam
2007	253702	329060	582762
2008	255102	329965	585067
2009	249858	338617	588475
2010	243699	347236	590935
2011	237336	356595	593931
2012	229880	365381	595261
2013	224001	373183	597184
2014	215080	382755	597835
2015	209302	393472	602774
2016	205782	404702	610484
2017	201051	414025	615076
2018	202624	421889	624513
2019	194707	431758	626465
2020	191294	441165	632459
2021	184921	447227	632148
2022	176891	458278	635169
2023	189705	415273	604978
2024	188042	422995	611037

Kaynak: <http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri>

Göç istatistikleri incelendiğinde, Adıyaman ilinin genellikle net göç veren bir il olduğu görülmektedir. Özellikle 2023 yılında, deprem sonrası dönemde, il tarihinin en büyük göç dalgasını yaşamıştır. 2023 yılında Adıyaman'a gelen göç 23.294 kişi iken, ilden giden göç 48.372 kişi olmuş ve net göç -25.078 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, önceki yıllardaki net göç değerlerinin yaklaşık 5 katıdır.

Tablo 6. Adıyaman İli Göç Bilgileri

Yıl	Alınan Göç	Verilen Göç	Net Göç
2011	13.873	23.939	-10.066
2012	14.323	22.591	-8.268
2013	15.715	24.077	-8.362
2014	16.578	24.330	-7.752
2015	18.523	24.064	-5.541
2016	18.789	21.201	-2.412
2017	18.040	22.741	-4.701
2018	21.584	22.897	-1.313
2019	17.619	24.821	-7.202
2020	16.163	16.936	-773
2021	17.598	24.860	-7.262
2022	18.780	23.359	-4.579
2023	23.294	48.372	-25.078

Kaynak: <http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri>

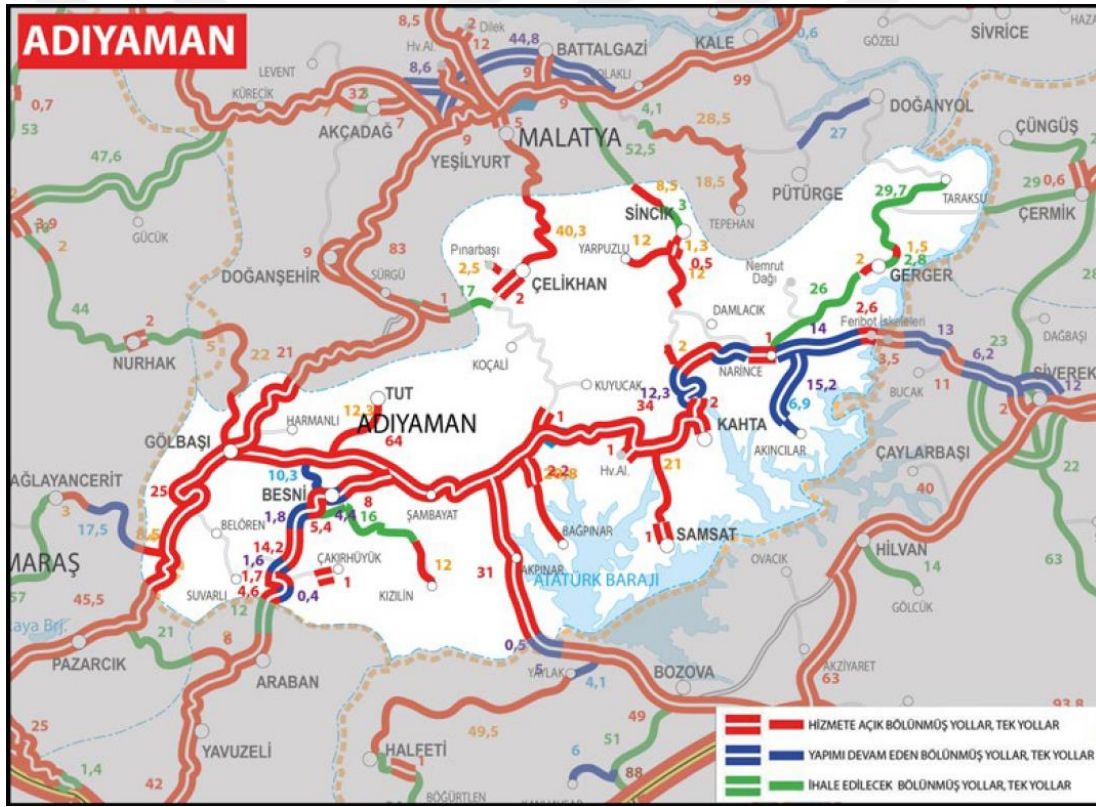
İndere bölgesinde inşa edilen deprem konutları, bu afetten etkilenen vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamak üzere planlanmıştır. Bölgede toplam 16.433 konut ve iş yeri inşa edilmektedir. Bu konutların tamamlanmasıyla birlikte, yaklaşık 65-70 bin kişilik yeni bir yerleşim alanı oluşacaktır. Bu durumun da Adıyaman'ın demografik yapısında önemli bir değişime yol açabileceği değerlendirilmektedir.

3.2.5. Ulaşım ve Erişilebilirlik

İndere bölgesi, Adıyaman-Diyarbakır karayolu üzerinde konumlanmış olup, il merkezine yaklaşık 10 km mesafededir. Bu konum, bölgenin ulaşım açısından avantajlı olmasını sağlamaktadır. Adıyaman şehir merkezi ile İndere arasında düzenli otobüs seferleri bulunmaktadır.

Adıyaman ili, Türkiye'nin en önemli kavşaklarından biri olan coğrafi konumda yer almaktadır. Son yıllarda yapılan ulaşım yatırımları ile ilin erişilebilirliği önemli ölçüde artmıştır. 2003-2019 yılları arasında Adıyaman'ın ulaşım altyapısı büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bölünmüş yol çalışmaları kapsamında il genelinde önemli mesafe kat edilmiş, yol standartları yükseltilmiştir.

Adıyaman'ın ulaşım ağının güçlendirilmesi için yapılan çalışmalar kapsamında, karayolu ağı iyileştirilmiş, Bitümlü Sıcak Karışım (BSK) kaplama çalışmaları artırılmıştır. Bu çalışmalar, İndere bölgesinin il merkezi ve diğer yerleşim yerleri ile bağlantısını güçlendirmiştir.

Şekil 6. Adıyaman İli (2003-2019) Karayolları Çalışmaları

Kaynak: <https://www.uab.gov.tr/uploads/cities/adiyaman/02-adiyaman.pdf>

Bölge içi ulaşım ağı, konut yerleşiminin etaplar ve kısımlar halinde planlanmasına uygun olarak tasarlanmıştır. Ana arterler, etaplar arasındaki bağlantıyı sağlarken, tali yollar ise kısımlar ve bloklar arasındaki erişimi kolaylaştırmaktadır.

Proje kapsamında, sadece konut alanları değil, aynı zamanda geniş bulvarlar, yaya yolları ve bisiklet yolları da planlanmıştır. Bu sayede, bölge içi ulaşımında alternatif seçenekler sunulmuştur. Ayrıca, engelli vatandaşların erişilebilirliğini artırmak için özel düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 7. Proje Alanı Ulaşım Ağı

Kaynak: <https://adldetay.com.tr/galeri/>

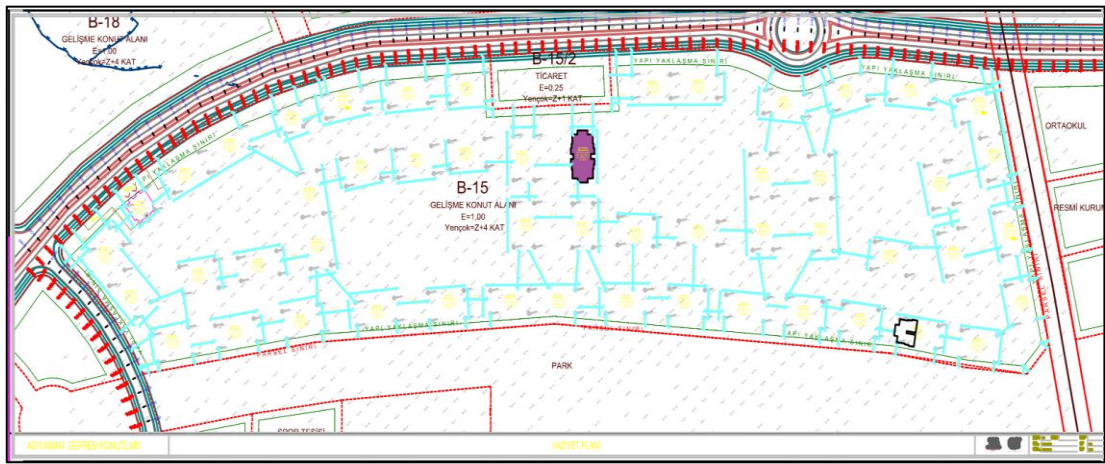
İndere bölgesinin konumu, hem şehir merkezine yakınlığı hem de ana karayolu üzerinde bulunması nedeniyle, depremzedelerin şehir merkezindeki sosyal ve ekonomik hayata entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, bölgenin ulaşım altyapısının geliştirilmesi, gelecekte buraya yapılacak yatırımları da teşvik edici niteliktedir.

3.2.6. Sosyal ve Ekonomik Yapı

Deprem öncesinde kırsal karaktere sahip olan İndere bölgesi, deprem sonrası yeniden yapılanma süreciyle birlikte önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Bölgede inşa edilen konutların yanı sıra, sosyal donatı alanları, ticari birimler ve kamu hizmet binaları da planlanmıştır.

İndere projesi kapsamında, 16.433 konutun yanı sıra, çok sayıda ticari ünite de inşa edilmektedir. Örneğin, Toplu Konut Projesinde icleme yapılan projede 22 adet ticari ünite bulunmaktadır. Bu ticari üniteler, bölgede yaşayacak vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanmıştır.

Ayrıca, bölgede okul, cami, sağlık merkezi, park ve yeşil alanlar gibi sosyal donatılar da yer almaktadır. Bu donatılar, bölgenin sadece bir konut alanı değil, aynı zamanda kendi kendine yeten bir yaşam alanı olmasını sağlayacaktır.

Şekil 8. Proje Alanı Vaziyet Planı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Adıyaman ekonomisinde tarım, hayvancılık ve hizmet sektörü önemli yer tutmaktadır. İndere bölgesindeki yeni yerleşimin, il ekonomisine entegre olacak şekilde planlandığı görülmektedir.

3.2.7. Yapılaşma Özellikleri

İndere Deprem Konutları projesi, A ve B etaplarından oluşmaktadır ve her etap kendi içinde 4 kısma ayrılmıştır. Proje yüklenici firmalarına verilmiştir.

A Etabı:

- i. Kısım
- ii. Kısım

iii. Kısım

iv. Kısım

B Etapı:

i. Kısım

ii. Kısım

iii. Kısım

iv. Kısım

Yapılaşma özellikleri incelendiğinde, konut bloklarının genellikle 1 bodrum kat, zemin kat ve 4 normal kattan (1BK+ZK+4K) oluştuğu görülmektedir. Bloklar, düzenli bir grid sistemi içerisinde yerleştirilmiş ve A1, A2, A3, B1, B2 gibi kodlarla isimlendirilmiştir.

Proje kapsamında tünel kalıp teknolojisi kullanılmıştır. Bu teknoloji, hızlı ve standart üretim sağlamak amacıyla tercih edilmiş olup, blokların yerleşiminde belirleyici olmuştur. İnşaat sürecinde yaklaşık 10 bin işçi ve 750 iş makinesi görev almıştır. Bu, projenin büyüklüğünü ve hızını gösteren önemli bir veridir.

Her etapta altyapı ve çevre düzenleme işleri de yapım işlerinin bir parçası olarak planlanmıştır. Özellikle dış cephe, altyapı ve sıva işlemleri, projenin son aşamalarında yoğun bir şekilde sürdürülmektedir.

3.3. Adıyaman İndere Deprem Konutları Projesinin İncelenmesi

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından, Adıyaman'da büyük bir yeniden yapılanma süreci başlatılmıştır. Bu sürecin en kapsamlı projelerinden biri olan İndere Deprem Konutları, yaklaşık 5 milyon metrekarelik bir alanda hayata geçirilmektedir. Toplam 16.433 konut ve çeşitli ticari ünitelerin inşa edildiği bu proje, depremden etkilenen yaklaşık 65-70 bin vatandaşın barınma ihtiyacını karşılamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin en büyük şantiyelerinden biri olarak nitelendirilen İndere Deprem Konutları, A ve B etapları olmak üzere toplam 8 kısımdan oluşmakta ve farklı yüklenici firmalar tarafından inşa edilmektedir. Devam

eden alt başlıklarda, projenin arazi kullanım tipleri, konut tipleri, yerleşim düzeni, esneklik ilkeleri, çevre ile ilişkisi, kültürel bağlamı, yöresel uyumu ve kullanıcı ihtiyaçlarını karşılama potansiyeli gibi çeşitli yönleri ele alınacaktır.

3.3.1. Arazi Kullanım Tipleri

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından depremzedelerin güvenli ve modern konutlara kavuşturulması amacıyla başlatılan Türkiye'nin en büyük şantiye alanlarından biridir. Yaklaşık 5 milyon metrekarelik (500 hektar) bir alan üzerine kurulmuş olan proje, İndere (Zey) bölgesinde dağlık bir arazide konumlandırılmıştır. Projenin en dikkat çekici özelliklerinden biri, zemin yapısının tamamen kayalık olmasıdır ki bu durum, depreme dayanıklı konutların inşası için ideal bir zemin oluşturmaktadır. 20 Şubat 2023 tarihinde başlayan zemin etüdü çalışmaları sonrasında, 25 Mart 2023'te ilk kazı çalışmaları başlamış ve kayalık zemin, yapıların depreme karşı dayanıklılığını artıran önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 9. Proje Arazisi

Kaynak: <https://emlakinsaat.com.tr/epp/public/index.php/projeler/musavirlik-projeleri>

Proje alanı, A ve B etabı olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Her bir etap kendi içinde kısımlara ayrılmış olup, her bir kısım farklı inşaat firmaları tarafından yürütülmektedir. Bu bölünme, hem inşaat sürecinin hızlandırılması hem de alanın daha organize bir şekilde planlanması açısından önem taşımaktadır.

Şekil 10. Proje Arazisi Mekansal Organizasyonu

Kaynak: <https://m.facebook.com/groups/272494595720487/posts/435858799384065/>

İndere Deprem Konutları projesinde arazi kullanımının mekansal organizasyonu, belirli bir hiyerarşi içerisinde planlanmıştır. Projede farklı renklerde gösterilen bölgeler, farklı arazi kullanım tiplerini ve yapı adalarını temsil etmektedir. Bu organizasyon, hem işlevsel hem de estetik açıdan bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Mekansal organizasyonda dikkat çeken bir diğer husus, topografyaya uyumlu bir yerleşim düzeninin benimsenmiş olmasıdır. Dağlık ve eğimli bir arazide konumlandırılan proje, topografik özellikleri dikkate alan bir yerleşim düzeni ile planlanmıştır. Bu durum, hem maliyet etkinliği hem de çevresel uyum açısından önem taşımaktadır.

İndere Deprem Konutları projesinde arazi kullanımı, çeşitli işlevlere hizmet edecek şekilde planlanmıştır. Projenin ana arazi kullanım tipleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

- i. Konut Alanları: Proje kapsamında toplam 850 blokta 16.433 konut inşa edilmektedir. Konut alanları, projenin en büyük arazi kullanım tipini oluşturmaktadır. Konutlar, yatay mimari anlayışıyla tasarlanmış olup, genellikle zemin+4 kat şeklinde planlanmıştır. Bu yaklaşım, hem depreme dayanıklılık açısından hem de sosyal yaşam kalitesi açısından önem taşımaktadır.
- ii. Sosyal Donatı Alanları: Proje, sadece konutlardan oluşmamakta, aynı zamanda sosyal yaşamı destekleyecek çeşitli donatı alanlarını da içermektedir. Bu kapsamda:
 - Eğitim tesisleri (okullar, kreşler)
 - Sağlık tesisleri
 - İbadet alanları (camiler)
 - Ticaret alanları
 - Kültürel tesisler gibi sosyal donatılar için ayrılmış alanlar bulunmaktadır.
- iii. Açık ve Yeşil Alanlar: Proje kapsamında geniş yeşil alanlar ve parklar planlanmıştır. Bu alanlar, hem rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak hem de yaşam kalitesini artırmak amacıyla tasarlanmıştır. Yeşil alanların, bloklar arasında ve çevresinde konumlandırılması, hem estetik açıdan hem de sosyal etkileşimi artırma açısından önem taşımaktadır.
- iv. Ulaşım Ağı ve Altyapı Alanları: Proje alanında kapsamlı bir ulaşım ağı planlanmıştır. Ana arterler, toplayıcı yollar ve servis yolları şeklinde hiyerarşik bir yapıda tasarlanan ulaşım ağı, erişilebilirliği artırmaktadır. Ayrıca, altyapı sistemleri için ayrılan alanlar da bulunmaktadır.
- v. Şantiye ve Mobilizasyon Alanları: İnşaat sürecinde kullanılan şantiye ve mobilizasyon alanları, projenin geçici arazi kullanım tiplerinden biridir. Bu alanlar, inşaat süreci tamamlandıktan sonra farklı amaçlarla kullanılmak üzere dönüştürülecektir.

İndere Deprem Konutları projesinde arazi kullanım planlaması yapılırken gözetilen temel ilkeler şunlardır:

- i. Depreme Dayanıklılık: Arazi seçiminde ve kullanımında en önemli faktör, depreme dayanıklılık olmuştur. Kayalık zemin yapısı, bu açıdan bilinçli bir tercih olarak öne çıkmaktadır. Zemin seçiminin kayalık olması inşaat kalitesi açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır.
- ii. Sürdürülebilirlik: Arazi kullanımında sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilmiş, yeşil alanların ve açık alanların dengeli dağılımına önem verilmiştir. Ayrıca, altyapı sistemlerinin sürdürülebilir bir şekilde planlanması da arazi kullanımını etkileyen faktörlerden biri olmuştur.
- iii. Erişilebilirlik: Konut alanları ile sosyal donatı alanları arasındaki erişilebilirlik, arazi kullanım planlamasında gözetilen bir diğer önemli ilkedir. Ulaşım ağının hiyerarşik yapısı, bu erişilebilirliği desteklemektedir.
- iv. Sosyal Etkileşim: Arazi kullanımında, sosyal etkileşimi artıracak mekansal düzenlemelere önem verilmiştir. Ortak kullanım alanları, parklar ve meydanlar, bu amaca hizmet edecek şekilde konumlandırılmıştır.

İndere Deprem Konutları projesinde arazi kullanımı, sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde, toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Konut alanları ile sosyal donatı alanları arasındaki dengeli dağılım, sosyal etkileşimi ve toplumsal bütünleşmeyi desteklemektedir. Ayrıca, açık ve yeşil alanların varlığı, yaşam kalitesini artıran ve sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Arazi kullanımında dikkat çeken bir diğer husus, yatay mimari anlayışının benimsenmiş olmasıdır. Bu yaklaşım, hem depreme dayanıklılık açısından hem de sosyal yaşam kalitesi açısından önem taşımaktadır. Yatay mimari, komşuluk ilişkilerinin gelişmesine ve toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlayabilecek bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesinde arazi kullanımı, depreme dayanıklılık, sürdürülebilirlik, erişilebilirlik ve sosyal etkileşim gibi temel ilkeler çerçevesinde planlanmıştır. Projenin arazi kullanım tiplerinin dengeli dağılımı,

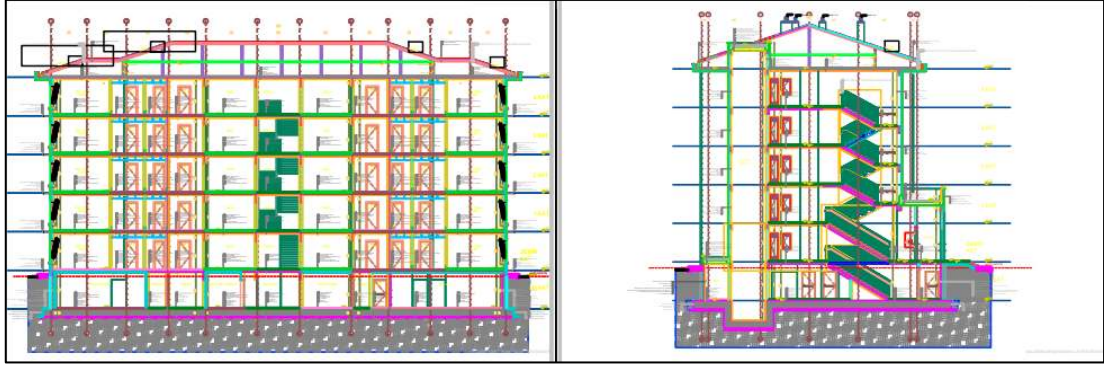
projenin sosyal sürdürülebilirlik açısından potansiyelini artırmaktadır. Ancak, projenin uzun vadeli sosyal sürdürülebilirliği, arazi kullanımının yanı sıra, toplumsal katılım, ekonomik canlılık ve kültürel uyum gibi faktörlere de bağlıdır. Bu nedenle, arazi kullanımının, bu faktörlerle birlikte bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.3.2. Konut Tipleri

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından depremzedelerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla başlatılan Türkiye'nin en büyük şantiye alanlarından biridir. Proje kapsamında inşa edilen konutlar, belirli tip ve standartlarda tasarlanmış olup, depreme dayanıklılık, kullanılabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilerek planlanmıştır.

İndere Deprem Konutları projesi kapsamında inşa edilen konutlar, yatay mimari anlayışıyla tasarlanmış olup, genellikle zemin+4 kat şeklinde planlanmıştır. Bu yaklaşım, hem depreme dayanıklılık açısından hem de sosyal yaşam kalitesi açısından önem taşımaktadır. Projede toplam 850 blokta 16.433 konut inşa edilmektedir. Konutlar, tünel kalıp sistemiyle inşa edilmekte olup, bu sistem depreme dayanıklılık açısından önemli avantajlar sağlamaktadır.

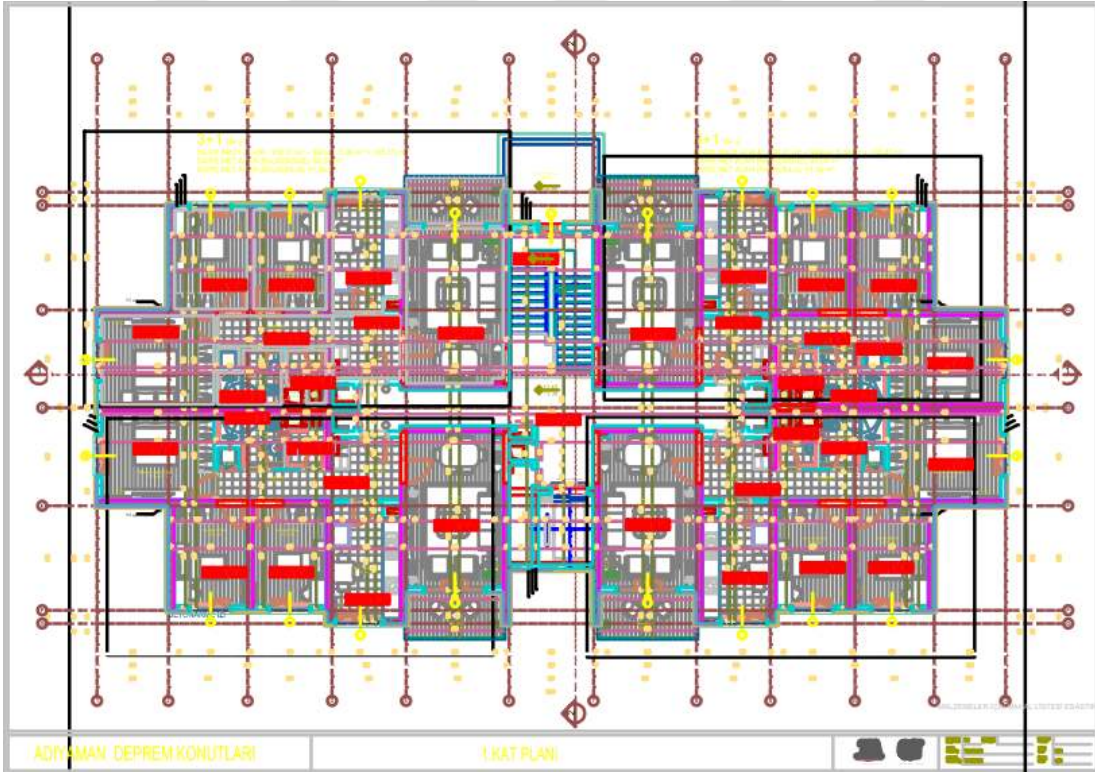
İndere Deprem Konutları projesinde, A ve B etabı olmak üzere iki ana bölüm bulunmaktadır. Her bir etap kendi içinde kısımlara ayrılmış olup, her bir kısımda farklı blok tipleri yer almaktadır. Proje kapsamında, farklı blok tiplerinin kullanılması, hem arazi koşullarına uyum sağlamak hem de çeşitlilik oluşturmak amacıyla tercih edilmiştir. Bu blok tipleri, genel olarak benzer plan şemalarına sahip olmakla birlikte, bazı detaylarda farklılıklar göstermektedir. Örneğin, bazı bloklar bodrum kat, zemin kat ve 4 normal kattan oluşurken; bazı bloklar 3 bodrum kat, zemin kat ve 3 normal kattan oluşmaktadır.

Şekil 11. Örnek Blok Planı (1BK + ZK + 4K)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İndere Deprem Konutları projesinde her bir daire, 105 metrekare brüt, 85 metrekare net kullanım alanına sahiptir. Bu standart ölçüler, depremzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanmıştır. Konutlar, 3+1 (üç oda bir salon) olarak tasarlanmış olup, her dairede bir salon, üç yatak odası, bir mutfak, bir banyo ve bir tuvalet bulunmaktadır. Dairelerin iç mekan özellikleri, kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanmıştır.

Şekil 12. Örnek Kat Planı (1. Kat)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Salon: İndere Deprem Konutları'nda salonlar, ailelerin bir araya gelebileceği geniş ve ferah alanlar olarak tasarlanmıştır. Yaklaşık 20-25 metrekare büyüklüğündeki salonlar, dairelerin en geniş yaşam alanını oluşturmaktadır. Salonlar genellikle dairenin giriş kısmında konumlandırılmış olup, doğal ışıktan maksimum düzeyde faydalanacak şekilde geniş pencerelerle donatılmıştır. Duvarlar açık renk tonlarında boyanarak mekanın daha ferah görünmesine katkı sağlanmıştır. Zeminde dayanıklı laminant parke kullanılmış olup, bu malzeme hem estetik bir görünüm sunmakta hem de kolay temizlenebilir özelliğiyle pratik bir kullanım sağlamaktadır. Tavan yüksekliği yaklaşık 2.60 metre olarak tasarlanmış olup, bu yükseklik mekana ferahlık katmaktadır. Salonlar, mutfak ile direkt bağlantılı olacak şekilde planlanmış, böylece günlük yaşam akışının daha konforlu olması hedeflenmiştir. Ayrıca, salon alanından balkona çıkış imkanı da bulunmaktadır, bu sayede dış mekan ile iç mekan arasında doğal bir geçiş sağlanmaktadır.

Şekil 13. Örnek Salon Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yatak Odaları: İndere Deprem Konutları'nda her dairede üç yatak odası bulunmaktadır. Ana yatak odası yaklaşık 12-14 metrekare, diğer iki yatak odası ise 9-10 metrekare büyüklüğündedir. Yatak odaları, mahremiyet ve konfor göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Odalar, koridorla bağlantılı olacak şekilde

konumlandırılmış olup, bu düzenleme hem erişim kolaylığı hem de ses izolasyonu açısından avantaj sağlamaktadır. Tüm yatak odalarında pencereler bulunmakta olup, doğal ışık ve havalandırma imkanı sunulmaktadır. Zeminde, salonlarda olduğu gibi dayanıklı laminant parke kullanılmıştır. Duvarlar açık renk tonlarında boyanarak ferah bir atmosfer yaratılmıştır. Odaların tavan yüksekliği yaklaşık 2.60 metre olup, bu yükseklik mekanın daha geniş algılanmasına katkı sağlamaktadır. Ana yatak odasında ebeveyn gardırobu sunulmuş, diğer yatak odalarında ise standart gardırop yerleşimine uygun duvar yüzeyleri planlanmıştır. Elektrik tesisatı, her odada yeterli sayıda priz ve aydınlatma noktası içerecek şekilde düzenlenmiştir.

Şekil 14. Örnek Yatak Odası Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Mutfak: İndere Deprem Konutları'ndaki mutfaklar, modern ve işlevsel bir tasarım anlayışıyla ele alınmıştır. Yaklaşık 8-10 metrekare büyüklüğünde olan mutfaklar, genellikle salonla bağlantılı olacak şekilde konumlandırılmıştır. Bu düzenleme, hem mekansal bütünlük sağlamakta hem de günlük yaşam akışını kolaylaştırmaktadır. Mutfaklarda L veya I formunda tasarlanmış dolaplar bulunmakta olup, bu dolaplar hem alt hem de üst kısımlarda yeterli depolama alanı sunmaktadır. Tezgahlar dayanıklı ve kolay temizlenebilir malzemeden üretilmiş olup, genellikle açık renk tonlarında seçilmiştir. Zemin, su ve lekeye dayanıklı seramik karolarla

kaplanmış olup, bu malzeme hem hijyenik bir ortam sağlamakta hem de kolay temizlenebilir özelliğiyle pratik bir kullanım sunmaktadır. Mutfaklarda eviye, ocak ve davlumbaz için gerekli altyapı hazırlanmış olup, buzdolabı ve bulaşık makinesi için de uygun alanlar bırakılmıştır. Doğal aydınlatma için pencere bulunmakta, ayrıca tezgah üstü ve genel aydınlatma için elektrik tesisatı mevcuttur. Mutfak dolapları genellikle açık renk tonlarında seçilmiş olup, mekanın daha ferah görünmesine katkı sağlamaktadır.

Şekil 15. Örnek Mutfak Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Banyo ve WC: İndere Deprem Konutları'nda banyo ve tuvalet, modern ve işlevsel bir yaklaşımla tek bir mekânda bütünleşik olarak tasarlanmıştır. Yaklaşık 5-6 metrekare büyüklüğündeki bu alan, açık bej tonlarındaki geniş format seramik karolarla kaplanmış olup, mermer görünümlü bu seramikler hem duvarlarda hem de zeminde kullanılarak estetik bir bütünlük sağlanmıştır. Mekânın sol tarafında duş alanı konumlandırılmış olup, yağmurlama başlığı ve el duşu içeren modern bir duş sistemi tercih edilmiştir. Duş alanı, siyah çerçeveli şeffaf bir cam panel ile ayrılmış, bu sayede hem su sıçraması kontrol altına alınmış hem de mekânın ferah görünümü korunmuştur. Ortada konumlandırılan klozet, beyaz rengiyle mekânın sadeliğini tamamlayan bir unsur olarak öne çıkarken, sağ tarafta yer alan ayaklı lavabo minimalist tasarımıyla

dikkat çekmektedir. Lavabo üzerinde ayna ve aydınlatma elemanı bulunmakta, bu sayede kişisel bakım ihtiyaçları için uygun bir alan sunulmaktadır. Mekânda havlu askılığı, tuvalet kağıdı tutacağı ve duş rafı gibi fonksiyonel aksesuarlar da düşünülmüş olup, bu detaylar günlük kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Tavanda asma tavan sistemi ve gömme LED aydınlatma kullanılmış, bu sayede hem modern bir görünüm elde edilmiş hem de yeterli aydınlatma seviyesi sağlanmıştır. Havalandırma için aspiratör sistemi kurulmuş olup, nem ve koku kontrolü etkin bir şekilde yapılabilmektedir. Banyonun bütünleşik tasarımı, sınırlı alan içerisinde maksimum kullanım verimliliği sağlarken, seçilen malzemeler ve renk tonları mekâna ferah ve şık bir atmosfer kazandırmaktadır.

Şekil 16. Örnek Banyo/WC Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Antre: İndere Deprem Konutları'nda antre alanı, dairenin karşılama bölümü olarak özenle tasarlanmıştır. Yaklaşık 4-5 metrekare büyüklüğündeki bu alan, daire girişinden sonra ilk karşılaşılan mekân olarak hem fonksiyonel hem de estetik bir görünüm sunmaktadır. Antre, bej tonlarındaki geniş format mermer görünümlü

seramik karolarla kaplanmış zemin ve krem rengi duvarlarla ferah bir atmosfere sahiptir. Mekânın odak noktasını, tavandan tabana kadar uzanan, gömme dolap şeklinde tasarlanmış vestiyer ünitesi oluşturmaktadır. Modern ve minimalist çizgilere sahip bu ünite, krem tonlarında mat yüzeyli panellerle kaplanmış olup, ortasında boy aynası bulunmaktadır. Vestiyer, alt kısmında çekmeceler, üst kısmında ise kapaklı dolaplar içermekte, bu sayede ayakkabı, mont, şemsiye gibi günlük kullanım eşyaları için ideal bir depolama alanı sunmaktadır. Tavanda dört adet kare formu spot aydınlatma kullanılmış olup, bu aydınlatmalar mekâna dengeli bir ışık dağılımı sağlamaktadır. Sol tarafta konumlandırılmış kapı, dairenin diğer alanlarına geçişi sağlarken, sağ duvarda asılı duran modern sanat eseri mekâna estetik bir dokunuş katmaktadır. Antrenin kompakt ancak işlevsel tasarımı, daire sakinlerinin günlük giriş-çıkış rutinlerini kolaylaştırırken, seçilen malzemeler ve renk tonları ile evin genel tasarım diline uyum sağlamaktadır. Bu alan, sadece bir geçiş mekânı olmaktan öte, ev sahibinin misafirlerine ilk izlenimini sunduğu önemli bir yaşam alanı olarak düşünülmüştür.

Şekil 17. Örnek Antre Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Giriş Holü ve Kat Holü: İndere Deprem Konutları'nda ortak kullanım alanları, modern ve işlevsel bir anlayışla tasarlanmıştır. Giriş holü, bina sakinlerini karşılayan ilk alan olarak bej tonlarındaki geniş format seramik karolarla kaplanmış zemin ve krem rengi duvarlarla ferah bir atmosfere sahiptir. Yaklaşık 6-7 metrekare büyüklüğündeki bu alanda, cam ve alüminyum profilden oluşan geniş bir giriş kapısı bulunmakta olup, bu kapı hem doğal ışığın içeri girmesine olanak tanımakta hem de bina içini dışarıdan görünür kılmaktadır. Giriş holünün her iki yanında posta kutuları konumlandırılmıştır. Tavanda iki adet spot aydınlatma kullanılarak mekânın aydınlık seviyesi artırılmıştır. Kat holü ise yaklaşık 15-18 metrekare büyüklüğünde olup, daire girişlerinin açıldığı geniş bir koridor şeklinde tasarlanmıştır. Bej tonlarındaki zemin kaplaması ve krem rengi duvarlarla giriş holüyle uyumlu bir görünüm sunmaktadır. Ortada konumlandırılan asansör, gri tonlarındaki kapısıyla modern bir görünüm sergilerken, tavanda sıralı spot aydınlatmalar ve acil çıkış yönlendirme tabelası güvenlik standartlarına uygun şekilde yerleştirilmiştir. Daire kapıları koyu gri tonlarında seçilerek mekâna kontrast katmış, her iki yanda simetrik olarak konumlandırılmıştır. Hem giriş holü hem de kat holü, sade ve fonksiyonel tasarımlarıyla dikkat çekerken, kullanılan malzemeler ve renk tonları binanın genel estetik anlayışını yansıtmaktadır. Bu ortak alanlar, bina sakinlerinin günlük yaşamlarında sıklıkla kullandıkları geçiş mekânları olarak, hem güvenlik hem de konfor unsurlarını bir arada sunmaktadır.

Şekil 18. Örnek Giriş Holü ve Kat Holü Görselleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İndere Deprem Konutları projesindeki konutlar, tünel kalıp sistemiyle inşa edilmektedir. Bu sistem, depreme dayanıklılık açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Tünel kalıp sistemi, betonarme perde duvarlar ve döşemelerin aynı anda dökülmesine olanak tanıyan bir yapım tekniğidir. Bu teknik, yapısal bütünlük ve dayanıklılık açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Konutların yapımında kullanılan malzemeler, depreme dayanıklılık, dayanım ve sürdürülebilirlik kriterleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Betonarme perde duvarlar ve döşemeler, yüksek dayanımlı beton kullanılarak inşa edilmektedir. İç mekanlarda kullanılan malzemeler ise, kullanıcı konforu ve estetik değerler göz önünde bulundurularak seçilmiştir.

İndere Deprem Konutları projesindeki konut tipleri, sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde, toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Konutların yatay mimari anlayışıyla tasarlanmış olması, komşuluk ilişkilerinin gelişmesine ve toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlayabilecek bir faktör olarak değerlendirilebilir. Konut tiplerinin standart ölçülerde ve benzer plan şemalarına sahip olması, eşitlik ve adalet ilkelerinin gözetildiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, depremzedelerin barınma ihtiyaçlarının eşit koşullarda karşılanmasını sağlamaktadır. Ancak, konut tiplerinin çeşitliliğinin sınırlı olması, farklı aile büyüklüklerine ve yaşam tarzlarına sahip kullanıcıların özel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabilir. Konut tiplerinin tasarımında, kullanıcıların sosyal etkileşimini destekleyecek mekansal düzenlemelere yer verilmiştir. Bloklar arasındaki açık alanlar ve yeşil alanlar, sosyal etkileşim için fırsatlar sunmaktadır. Ancak, konut tiplerinin iç mekan organizasyonunda, özellikle balkon ve teras gibi yarı-açık mekanların sınırlı olması, komşuluk ilişkilerinin gelişmesi açısından bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

İndere Deprem Konutları projesindeki konut tipleri, yerel mimari ve kültürel değerlerle ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, modern yapım teknikleri ve standart tasarım anlayışının ön planda olduğu görülmektedir. Konut tiplerinin tasarımında, yerel mimari öğelerin ve kültürel değerlerin sınırlı ölçüde yansıtıldığı söylenebilir. Adıyaman'ın geleneksel konut mimarisinde görülen avlulu evler, taş duvarlar ve geniş teraslar gibi öğeler, İndere Deprem Konutları projesindeki konut tiplerinde belirgin bir şekilde yer almamaktadır. Bu durum, projenin öncelikle depremzedelerin acil barınma

ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak planlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, konut tiplerinin yatay mimari anlayışıyla tasarlanmış olması, Anadolu'nun geleneksel yerleşim dokusuna bir referans olarak değerlendirilebilir. Yatay mimari, Anadolu'nun geleneksel yerleşimlerinde görülen insan ölçeğindeki yapılaşma anlayışını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, modern yapım teknikleri ve malzemeleriyle birleştirilerek, çağdaş bir yorumla projeye yansıtılmıştır.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Deprem Konutları projesindeki konut tipleri, depremzedelerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla, depreme dayanıklılık, kullanılabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilerek tasarlanmıştır. Projede toplam 850 blokta 16.433 konut inşa edilmekte olup, konutlar genellikle zemin+4 kat şeklinde planlanmıştır. Konut tipleri, 3+1 (üç oda bir salon) olarak tasarlanmış olup, her daire 105 metrekare brüt, 85 metrekare net kullanım alanına sahiptir. Dairelerin iç mekan özellikleri, kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanmıştır. Konutların yapımında tünel kalıp sistemi kullanılmakta olup, bu sistem depreme dayanıklılık açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Konut tiplerinin sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesinde, toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Ancak, konut tiplerinin çeşitliliğinin sınırlı olması ve yerel mimari öğelerin sınırlı ölçüde yansıtılması, projenin geliştirilmesi gereken yönleri olarak değerlendirilebilir. İndere Deprem Konutları projesindeki konut tipleri, depremzedelerin acil barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla, hızlı ve güvenli bir şekilde inşa edilebilecek standart tasarımlar olarak planlanmıştır. Bu yaklaşım, projenin öncelikli amacı olan depremzedelerin güvenli ve modern konutlara kavuşturulması hedefine hizmet etmektedir. Ancak, uzun vadeli sosyal sürdürülebilirlik açısından, konut tiplerinin çeşitlendirilmesi ve yerel mimari öğelerin daha fazla yansıtılması, projenin geliştirilmesi gereken yönleri olarak değerlendirilebilir.

3.3.3. Konutların Formu ve Yerleşimi

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, yaklaşık 5 milyon metrekarelik bir alan üzerine kurulmuştur ve zemin yapısı bakımından kayalık bir yapıya sahiptir. Bu özellik, depreme dayanıklı yapılar inşa etmek için bilinçli olarak tercih edilmiştir.

Yerleşim, A ve B etabı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. A etabında 4 kısım, B etabında 4 kısım olmak üzere toplam 8 kısımdan oluşan proje, farklı müteahhit firmaların sorumluluğunda inşa edilmektedir.

Konut yerleşimi, yatay mimari anlayışıyla tasarlanmıştır. Bu yaklaşım, deprem güvenliği açısından önemli bir tercih olarak öne çıkmaktadır. Yerleşim planında bloklar, arazi topografyasına uygun şekilde konumlandırılmış ve bloklar arasında yeterli açıklıklar bırakılarak hem güneş ışığından maksimum faydalanma hem de acil durumlarda tahliye kolaylığı sağlanmıştır. İndere Deprem Konutları projesi kapsamında toplam 848 blok ve 16.433 daire inşa edilmektedir. Konut blokları, genel olarak zemin+4 kat yüksekliğinde tasarlanmıştır. Bu tercih, hem yatay mimari anlayışına uygun olması hem de deprem güvenliği açısından avantaj sağlaması bakımından önemlidir.

Şekil 19. Konutların Yerleşimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Blokların yapısal formu, dikdörtgen planlı ve sade bir geometriye sahiptir. Bu basit geometrik form, deprem kuvvetlerine karşı yapısal davranış açısından avantaj sağlamaktadır. Bloklar, tünel kalıp sistemi kullanılarak inşa edilmektedir. Bu sistem, betonarme taşıyıcı duvarların ve döşemelerin tek seferde dökülmesine olanak

tanıyarak yapısal bütünlük sağlamak ve depreme karşı dayanıklılığı artırmaktadır. Konut bloklarının cephe tasarımında sade ve fonksiyonel bir yaklaşım benimsenmiştir. Cephelerde genellikle açık renkler tercih edilmiş, balkonlar ve pencereler düzenli bir ritimle yerleştirilmiştir. Bu düzenli yerleşim, hem estetik bir görünüm sağlamak hem de yapısal açıdan simetrik bir yük dağılımına katkıda bulunmaktadır.

Şekil 20. Örnek Blok Görseli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İndere Deprem Konutları'nda daireler, ortalama 105 metrekare brüt, 85 metrekare net kullanım alanına sahiptir. Dairelerin iç mekan organizasyonu, fonksiyonel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Genel olarak 3 oda 1 salon şeklinde tasarlanan konutlarda, antre, salon, mutfak, banyo, WC ve yatak odaları bulunmaktadır. Konutların iç mekan organizasyonunda dikkat çeken bir özellik, giriş holünün fonksiyonel tasarımıdır. Antre bölümü, vestiyer ünitesi ile desteklenmiş ve günlük kullanım eşyalarının depolanması için uygun çözümler sunulmuştur.

İndere Deprem Konutları yerleşiminde bloklar arası ilişkiler, sosyal etkileşimi destekleyecek şekilde kurgulanmıştır. Bloklar arasında yeterli mesafeler bırakılarak hem mahremiyet sağlanmış hem de ortak kullanım alanları için fırsatlar yaratılmıştır. Yerleşim planında, konut blokları arasında yeşil alanlar, yaya yolları ve çocuk oyun

alanları gibi ortak kullanım alanları tasarlanmıştır. Bu alanlar, sakinlerin sosyal etkileşimini artırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla planlanmıştır. Ayrıca, yerleşim içinde cami, ticaret alanları ve diğer sosyal donatılar da yer almaktadır.

Şekil 21. Ortak Kullanım Alanları

Kaynak: <http://www.ozsadullahogullari.com/Katalog2.pdf>

Projenin yerleşim planında dikkat çeken bir diğer özellik, araç ve yaya trafiğinin birbirinden ayrılmış olmasıdır. Ana arterler ve servis yolları ile konut bloklarına erişim sağlanırken, bloklar arasındaki alanlar ağırlıklı olarak yaya kullanımına ayrılmıştır. Bu yaklaşım, yerleşim içinde güvenli ve konforlu bir dolaşım imkanı sunmaktadır.

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, konutların formu ve yerleşimi açısından değerlendirildiğinde, deprem güvenliğini ön planda tutan, yatay mimari anlayışını benimseyen ve fonksiyonel mekan çözümleri sunan bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Kayalık zemin üzerine tünel kalıp sistemiyle inşa edilen konut blokları, yapısal güvenlik açısından avantaj sağlamaktadır. Yerleşim planında bloklar arası ilişkiler ve ortak kullanım alanları, sosyal etkileşimi destekleyecek şekilde kurgulanmıştır. Konutların iç mekan organizasyonu ise, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak fonksiyonel çözümler sunmaktadır.

3.3.4. Esnek Kullanım İlkeleri

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, afet sonrası hızlı bir şekilde inşa edilmesi gereken bir toplu konut projesi olmasına rağmen, konutların esnek kullanım ilkeleri açısından değerlendirilmesi önemlidir. Esneklik, mimari tasarımda kullanıcıların değişen ihtiyaçlarına cevap verebilme, mekanların farklı kullanımlara adapte olabilmek ve zamanla değişime uyum sağlayabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir. İndere Deprem Konutları projesinde esnek kullanım ilkeleri, plan organizasyonu, yapısal sistem ve mekansal düzenleme açısından incelenebilir. Projede kullanılan tünel kalıp sistemi, hızlı üretim avantajı sağlarken, belirli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir. Tünel kalıp sistemi, taşıyıcı duvarların konumunun sabitlenmesini gerektirdiğinden, iç mekanlarda radikal değişiklik yapılmasını sınırlandırmaktadır. Bu durum, konutlarda "sert esneklik" olarak tanımlanan, yapısal elemanların değiştirilmeden mekanların farklı kullanımlara adapte edilebilmesi yaklaşımını zorunlu kılmaktadır.

Daire planları incelendiğinde, konutların genel olarak 3 oda 1 salon şeklinde tasarlandığı ve yaklaşık 85 m² net kullanım alanına sahip olduğu görülmektedir. Dairelerin iç mekan organizasyonunun açık plan anlayışıyla tasarlanmış olması, bu mekanların kullanıcı tercihlerine göre farklı şekillerde düzenlenebilmesine olanak tanımaktadır. Açık plan düzenlemesi, kullanıcıların yaşam alanlarını kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirebilmelerine imkan vererek, "yumuşak esneklik" olarak tanımlanan, iç mekan elemanlarının ve mobilyaların yeniden düzenlenmesiyle sağlanan esneklik türünü desteklemektedir.

Konutlarda odaların benzer büyüklüklerde tasarlanmış olması, bu mekanların farklı fonksiyonlara hizmet edebilmesini sağlamaktadır. Örneğin, bir yatak odası gerektiğinde çalışma odası, hobi odası veya misafir odası olarak kullanılabilir. Bu yaklaşım, "nötr mekanlar" olarak adlandırılan, belirli bir fonksiyona özelleşmemiş ve farklı kullanımlara uyum sağlayabilen mekanların oluşturulması ilkesiyle örtüşmektedir.

Ancak, İndere Deprem Konutları'nda kullanılan tünel kalıp sistemi, ıslak hacimlerin (banyo, tuvalet, mutfak) konumunun sabitlenmesini gerektirmektedir. Bu durum, bu mekanların konumunda değişiklik yapılmasını zorlaştırmakta ve esnekliği

sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte, konutların genel plan şemasında, ıslak hacimlerin merkezi bir konumda toplanması, diğer yaşam alanlarının daha esnek kullanımına olanak tanımaktadır.

İndere Deprem Konutları'nda dikkat çeken bir diğer esnek kullanım özelliği, balkonların varlığıdır. Balkonlar, kullanıcıların ihtiyaçlarına göre farklı amaçlarla kullanılacak yarı açık mekanlar sunmaktadır. Bu alanlar, gerektiğinde kapatılarak iç mekana dahil edilebilme potansiyeline sahiptir.

Konutların esnek kullanım açısından bir diğer önemli özelliği, giriş holünün fonksiyonel tasarımıdır. Antre bölümü, vestiyer ünitesi ile desteklenmiş ve günlük kullanım eşyalarının depolanması için uygun çözümler sunulmuştur. Bu alan, kullanıcıların farklı depolama ihtiyaçlarına göre düzenlenebilme potansiyeline sahiptir.

Esnek kullanım ilkeleri açısından değerlendirildiğinde, İndere Deprem Konutları projesinin, afet sonrası hızlı üretim gerekliliği ve tünel kalıp sisteminin kısıtlamaları içerisinde belirli düzeyde esneklik sağladığı söylenebilir. Konutlarda sağlanan esneklik, daha çok "yumuşak esneklik" ve "nötr mekanlar" yaklaşımlarıyla sınırlı kalmaktadır. Yapısal sistemin getirdiği kısıtlamalar nedeniyle, "büyüyebilirlik" veya "bölünebilirlik" gibi daha kapsamlı esneklik stratejilerinin uygulanması mümkün olmamıştır.

Sonuç olarak, İndere Deprem Konutları projesi, afet sonrası hızlı üretim gerekliliği ve maliyet etkinliği göz önünde bulundurulduğunda, esnek kullanım ilkeleri açısından kısıtlı ancak belirli düzeyde kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek çözümler sunmaktadır. Gelecekteki afet konutu projelerinde, yapısal sistemlerin seçiminde ve plan organizasyonunda daha esnek çözümlerin geliştirilmesi, kullanıcı memnuniyetini artırabilir ve konutların uzun vadeli kullanımını destekleyebilir.

3.3.5. Çevre ve Mekan İlişkisi

Adıyaman İndere Deprem Konutları projesinde çevre ve mekan ilişkisi, projenin konumlandığı arazi yapısı, doğal çevre özellikleri ve tasarlanan yapıları

çevrenin etkileşimi bağlamında incelenmelidir. Bu ilişki, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir yerleşim alanı oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

İndere Deprem Konutları projesi, Adıyaman'ın İndere (Zey) bölgesinde, yaklaşık 5 milyon metrekarelik bir alan üzerinde konumlandırılmıştır. Proje alanı, dağlık ve kayalık bir zemine sahiptir. Bu zemin yapısı, depreme dayanıklılık açısından avantaj sağlarken, arazi düzenlemesi ve altyapı çalışmaları için zorluklar oluşturmuştur. Proje yerleşim alanı A ve B etapları olarak iki ana bölgeye ayrılmış ve topografyaya uygun şekilde yerleştirilmiştir. Kayalık zeminin varlığı, konut bloklarının konumlandırılmasında belirleyici olmuştur. Yapıların yerleşiminde, arazinin doğal eğimine uyum sağlanmaya çalışılmış, bu da farklı kotlarda yerleşim birimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu yaklaşım, hem arazinin doğal yapısının korunmasına katkı sağlamış hem de yapıların zemin ile olan ilişkisini güçlendirmiştir.

İndere Deprem Konutları projesi, toplam 850 bloktan oluşan ve 16.433 konutu kapsayan büyük ölçekli bir yerleşimdir. Yapılı çevrenin organizasyonunda, yatay mimari anlayışı benimsenmiş, 4-5 katlı bloklar şeklinde bir yerleşim düzeni oluşturulmuştur. Bu yaklaşım, hem depreme dayanıklılık açısından avantaj sağlamakta hem de insan ölçeğine daha uygun bir çevre yaratmaktadır. Konut bloklarının yerleşiminde, mahalle ölçeğinde yaşam alanları oluşturulması hedeflenmiştir. Bu birimlerin her biri, kendi içinde sosyal donatılarla desteklenmiş, böylece her mahallenin kendi içinde yeterli olması amaçlanmıştır. Konut bloklarının yerleşiminde dikkat çeken bir diğer özellik, bloklar arasında yeterli açık alanların bırakılmış olmasıdır. Bu açık alanlar, hem doğal ışık ve havalandırma açısından avantaj sağlamakta hem de afet durumunda tahliye ve toplanma alanı olarak kullanılabilecek güvenli bölgeler oluşturmaktadır.

İndere Deprem Konutları projesinde, konut bloklarının çevresinde geniş açık alanlar tasarlanmıştır. Bu alanlar, yeşil alanlar, çocuk oyun alanları, rekreasyon alanları ve yürüyüş yolları olarak düzenlenmiştir. Açık alanların varlığı, hem sosyal etkileşimi artırmakta hem de yaşam kalitesini yükseltmektedir. Konut birimlerinde balkonlar, yarı açık mekanlar olarak önemli bir rol oynamaktadır. Balkonlar, iç mekan ile dış mekan arasında bir geçiş bölgesi oluşturarak, kullanıcıların dış çevre ile ilişki kurmasını sağlamaktadır. Ayrıca, Adıyaman'ın iklim koşulları göz önünde

bulundurulduğunda, balkonlar, özellikle yaz aylarında yarı açık yaşam alanları olarak kullanılabilir.

Proje alanında, araç ve yaya dolaşımı için hiyerarşik bir yol ağı oluşturulmuştur. Ana arterler, tali yollar ve yaya yolları şeklinde kademelendirilen bu sistem, hem erişilebilirliği artırmakta hem de güvenli bir dolaşım sağlamaktadır. Konut bloklarına erişim, hem araç hem de yaya yolları ile sağlanmaktadır. Blokların giriş cephelerinin yaya yollarına yönlendirilmesi, yaya öncelikli bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Araç park alanları ise genellikle blokların çevresinde konumlandırılmıştır.

Şekil 22. Araç Park Alanları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İndere Deprem Konutları projesi, sadece konut birimlerinden oluşmamakta, aynı zamanda sosyal donatılar ve kamusal alanlarla da desteklenmektedir. Proje kapsamında, eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, dini tesisler, ticari birimler ve rekreasyon alanları gibi sosyal donatılar planlanmıştır. Bu sosyal donatıların konut alanları ile entegrasyonu, çevre ve mekan ilişkisinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Sosyal donatıların erişilebilir konumlarda yerleştirilmesi, kullanıcıların günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmakta ve sosyal etkileşimi artırmaktadır.

Adıyaman'ın iklim özellikleri, İndere Deprem Konutları projesinde çevre ve mekan ilişkisini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bölgenin sıcak ve kurak yaz ayları ile soğuk kış ayları, konutların tasarımında pasif iklimlendirme stratejilerinin uygulanmasını gerektirmektedir. Konut bloklarının yönlendirilmesinde, güneş ışığından maksimum düzeyde yararlanılması hedeflenmiştir. Blokların çoğunlukla doğu-batı aksında konumlandırılması, kuzey-güney cephelerinin gün ışığından optimum düzeyde faydalanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, konut birimlerinin çoğunlukla çift cepheli olarak tasarlanması, doğal havalandırma imkanı sunmaktadır. Bu özellik, özellikle sıcak yaz aylarında enerji tüketimini azaltmakta ve iç mekan konforunu artırmaktadır.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Deprem Konutları projesinde çevre ve mekan ilişkisi, doğal çevre özellikleri, yapı çevre organizasyonu, açık ve yarı açık mekanların düzenlenmesi, ulaşım ve dolaşım sistemi, sosyal donatılar ve iklimsel faktörler bağlamında ele alınmıştır. Projenin, afet sonrası hızlı bir şekilde inşa edilmesi gerekliliğine rağmen, çevre ve mekan ilişkisine dair belirli duyarlılıklar gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte, projenin büyük ölçeği ve standart konut tipolojilerinin yaygın kullanımı, yerel çevre özellikleri ve kullanıcı ihtiyaçlarına daha spesifik çözümler üretilmesini kısıtlamış olabilir. Gelecekteki afet konutu projelerinde, çevre ve mekan ilişkisinin daha detaylı ele alınması, sürdürülebilir ve yaşanabilir yerleşimler oluşturulması açısından önem taşımaktadır.

3.3.6. Kültür Mekan İlişkisi

Adıyaman, zengin tarihi geçmişi ve kültürel çeşitliliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli yerleşimlerinden biridir. Bölge, Hitit, Asur, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, bu kültürel katmanlar günümüz yerleşim dokusunu ve mimari karakterini şekillendirmiştir. Adıyaman'ın geleneksel konut mimarisi, avlulu evler, sofalı plan şemaları, mahremiyet anlayışını yansıtan mekansal hiyerarşiler ve iklime uygun yapı teknikleri ile karakterize edilmektedir. Geleneksel Adıyaman evlerinde, ailenin bir arada vakit geçirdiği ortak mekanlar (sofa, avlu), misafir ağırlama alanları ve özel yaşam alanları arasındaki ayırım, kültürel değerlere dayalı mekansal organizasyonun bir yansımasıdır. Ayrıca,

mutfak ve yemek alanlarının konumu ve büyüklüğü, yemek kültürünün mekana yansımaları göstermektedir.

İndere Deprem Konutları projesi, afet sonrası hızlı bir şekilde inşa edilmesi gerekliliği nedeniyle, büyük ölçüde standartlaştırılmış konut tipolojileri üzerine kurulmuştur. Konutların genellikle 3 oda 1 salon şeklinde, yaklaşık 85 m² net kullanım alanına sahip olduğu görülmektedir. Bu standartlaşma, hızlı üretim ve maliyet etkinliği açısından avantaj sağlarken, yerel kültürel özelliklere uyum konusunda belirli kısıtlamalar getirmektedir. Standart konut tipolojilerinin, Adıyaman'ın geleneksel konut kültüründe önemli yeri olan avlu, sofa gibi yarı-özel mekanları içermediği görülmektedir. Geleneksel konut dokusunda önemli bir sosyal etkileşim alanı olan avlu veya bahçe, apartman tipi yapılaşma nedeniyle ortak kullanım alanlarına dönüşmüştür ve bu da komşuluk ilişkilerinin niteliğini değiştirme potansiyeline sahiptir.

İndere Deprem Konutları'nda daire planları incelendiğinde, modern konut anlayışına uygun bir mekansal organizasyon görülmektedir. Konutlarda odalarının boyutları ve konumları, çekirdek aile yapısına uygun şekilde tasarlanmıştır. Ancak, Adıyaman'da halen yaygın olan geniş aile yapısı düşünüldüğünde, bu mekansal organizasyon kültürel yaşam pratikleriyle tam olarak örtüşmeyebilir. Özellikle büyük aile buluşmaları, dini bayramlar ve özel günlerde bir araya gelme geleneği, mevcut konut büyüklükleri ile kısıtlanabilmektedir.

Adıyaman'ın geleneksel konut kültüründe önemli bir yeri olan mahremiyet anlayışı, İndere Deprem Konutları'nda farklı bir biçimde ele alınmıştır. Geleneksel konutlarda sokak-avlu-ev hiyerarşisi ile sağlanan kademeli mahremiyet, apartman tipi yapılaşmada apartman girişi-kat holü-daire girişi şeklinde dönüşmüştür. Daire girişlerinde rüzgarlık olarak adlandırılan küçük bir giriş holü bulunmaktadır. Bu alan, geleneksel konutlardaki eşik kültürünün modern bir yorumu olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu alanın boyutları ve niteliği, geleneksel konutlardaki giriş sekisi veya hayat olarak adlandırılan alanlardan oldukça farklıdır.

İndere Deprem Konutları'nda kullanılan yapı malzemeleri ve teknolojisi, geleneksel yapı kültüründen önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Geleneksel Adıyaman evlerinde yaygın olarak kullanılan taş, ahşap ve kerpiç gibi doğal malzemeler yerine,

betonarme yapı sistemi ve endüstriyel yapı malzemeleri kullanılmıştır. Bu durum, yapıların depreme dayanıklılığı açısından gerekli olmakla birlikte, yerel yapı kültürü ve kimliğinden uzaklaşmaya neden olmaktadır.

İndere Deprem Konutları'nın cephe karakteri, modern mimari anlayışı yansıtmaktadır. Cephelerde kullanılan renkler ve malzemeler, geleneksel Adıyaman evlerinin cephe karakterinden farklılık göstermektedir. Bu durum, yeni bir kentsel kimlik oluşturma çabası olarak değerlendirilebilir, ancak yerel mimari kimliğin sürdürülebilirliği açısından tartışmalıdır. Cephe tasarımlarında, belirli bir renk ve doku çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çeşitlilik, monotonluğu kırmak ve yerleşimin görsel kalitesini artırmak amacıyla olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu cephe karakterinin Adıyaman'ın geleneksel mimari kimliğiyle ilişkisi sınırlıdır.

İndere Deprem Konutları projesinde, kültürel sürdürülebilirlik açısından belirli kısıtlamalar olmakla birlikte, kullanıcıların zaman içinde mekanları kendi kültürel pratiklerine uygun şekilde dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır. Konutların iç mekan düzenlemelerinde, mobilya yerleşimi ve dekorasyon yoluyla kültürel kimliğin yansıtılması mümkündür. Ayrıca, yerleşim alanında planlanan sosyal donatılar (cami, pazar yeri, meydanlar), geleneksel sosyal etkileşim biçimlerinin sürdürülmesine olanak tanıyabilir. Bu kamusal mekanların, yerel kültürel pratiklere uygun şekilde kullanılması ve sahiplenilmesi, kültürel sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, kültür-mekan ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, afet sonrası hızlı yapılaşma gerekliliği ve modern yapım teknolojilerinin kullanımı nedeniyle yerel kültürel özellikleri sınırlı ölçüde yansıttığı görülmektedir. Standartlaştırılmış konut tipolojileri, yerel yaşam biçimlerine ve kültürel pratiklere tam olarak uyum sağlayamasa da, kullanıcıların zaman içinde mekanları kendi kültürel ihtiyaçlarına göre adapte etme potansiyeli bulunmaktadır. Afet sonrası konut projelerinde kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması, teknik gereklilikler ve hız faktörü ile dengelenmesi gereken önemli bir konudur. İndere Deprem Konutları örneği, bu dengenin kurulmasındaki zorlukları göstermekle birlikte, gelecekteki afet konutu projelerinde kültürel faktörlerin daha fazla göz önünde bulundurulması için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

3.3.7. Yöreye Uygunluk

Afet sonrası konut projelerinde yöresel özelliklere uygunluk, yapıların sürdürülebilirliği ve kullanıcılar tarafından benimsenmesi açısından kritik öneme sahiptir. Adıyaman İndere Deprem Konutları projesinin yöreye uygunluğu; iklimsel, topografik, kültürel ve mimari açılardan değerlendirilebilir.

Adıyaman, coğrafi konumu itibarıyla kuzeyde karasal iklim, güneyde ise Akdeniz iklimi etkisinde kalmaktadır. Yaz aylarında sıcaklık 40°C'yi aşabilirken, kış aylarında nadiren 0°C'nin altına düşmektedir. İndere Deprem Konutları projesi, bu iklim koşullarına belirli ölçüde uyum sağlamaya çalışmıştır. Konutlarda ısı yalıtımına önem verilmiş olsa da, geleneksel Adıyaman evlerinde görülen avlular, kalın duvarlar ve küçük pencereler gibi iklime yönelik çözümler modern yapım teknikleri nedeniyle tam olarak uygulanamamıştır.

İndere bölgesi, Adıyaman'ın yaklaşık 7 km kuzeyinde, kayalık bir arazi yapısına sahiptir. Proje yerleşim alanı topografyaya belirli ölçüde uyum sağlayacak şekilde planlanmıştır. Zemin seçiminin kayalık olması, depreme dayanıklılık açısından önemli bir avantaj sağlamıştır. Ancak, geleneksel Adıyaman yerleşimlerinde görülen topografyaya uyumlu organik sokak dokusu yerine, daha geometrik ve standartlaştırılmış bir yaklaşım benimsenmiştir.

Adıyaman'ın geleneksel konut mimarisi, kerpiç, taş ve ahşap malzemelerle inşa edilmiş, avlulu, düz damlı ve genellikle iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Evlerin dış cephelerinde taş işçiliği, iç mekanlarında ise ahşap işçiliği öne çıkmaktadır. Geleneksel evlerde, sokak-avlu-ev hiyerarşisi ile kademeli bir mahremiyet sağlanmakta, iç mekanlarda ise sofa etrafında dizilen odalar ailenin bir arada yaşamasına olanak tanımaktadır. İndere Deprem Konutları projesi ise modern yapım teknikleri ve standartlaştırılmış konut tipolojileri nedeniyle, bu geleneksel özelliklerden farklılaşmaktadır. Konutlar genellikle 3 oda 1 salon şeklinde, yaklaşık 85 m² net kullanım alanına sahip apartman dairelerinden oluşmaktadır. Geleneksel evlerdeki avlu ve sofa gibi yarı-özel mekanlar, apartman tipi yapılaşma nedeniyle bulunmamaktadır.

Yapı malzemeleri açısından bakıldığında, geleneksel Adıyaman yapılarında kullanılan taş, kerpiç ve ahşap gibi doğal malzemeler yerine, İndere Deprem

Konutları'nda afet sonrası hızlı yapılaşma gerekliliği ve depreme dayanıklılık kriterleri nedeniyle modern yapı malzemeleri tercih edilmiştir. Konutların yapımında tünel kalıp sistemi kullanılmıştır. Bu sistem depreme dayanıklılık açısından avantajlar sunsa da, yerel yapı ustalarının bilgi ve becerilerinin projeye dahil edilmesini zorlaştırmaktadır.

Sosyal ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde, İndere Deprem Konutları'nın modern konut anlayışına uygun mekansal organizasyonu, geleneksel aile yapısı ve sosyal etkileşim biçimleriyle tam olarak örtüşmemektedir. Ancak, yerleşim alanında planlanan sosyal donatılar (cami, pazar yeri, meydanlar), geleneksel sosyal etkileşim biçimlerinin sürdürülmesine olanak tanıyabilir.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, afet sonrası hızlı yapılaşma gerekliliği ve modern yapım teknolojilerinin kullanımı nedeniyle, yerel özellikleri sınırlı ölçüde yansıtmaktadır. Projenin güçlü yönleri arasında depreme dayanıklı yapı sistemi, kayalık zemin seçimi ve planlanan sosyal donatılar sayılabilir. Buna karşın, geleneksel Adıyaman mimarisinin iklime uygun çözümleri, yerel malzeme kullanımı ve kültürel yaşam biçimlerine uygun mekansal organizasyon gibi özelliklerin projede yeterince yansıtılamaması, zayıf yönler olarak değerlendirilebilir.

3.3.8. Konut-Kullanıcı İlişkisi ve İhtiyaçların Karşılanması

Konut-kullanıcı ilişkisinin temelinde, konutların kullanıcıların fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesi yatmaktadır. İndere Deprem Konutları'nda bu ilişki, öncelikle güvenlik ihtiyacının karşılanması üzerine kurgulanmıştır. Konutların kayalık zemin üzerine inşa edilmesi ve tünel kalıp sistemi kullanılması, depremzedelerin en temel ihtiyacı olan güvenlik hissinin sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır. Deprem sonrası travma yaşayan kullanıcılar için güvenli bir barınma alanı sunulması, konut-kullanıcı ilişkisinin sağlıklı kurulmasındaki ilk adımı oluşturmaktadır.

İndere Deprem Konutları'nda dairelerin brüt 105 metrekare, net 85 metrekare kullanım alanına sahip olması, kullanıcıların temel yaşam alanı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik planlandığını göstermektedir. Konutların iç mekân organizasyonunda, kullanıcıların günlük yaşam pratikleri göz önünde bulundurulmuş ve fonksiyonel mekânlar oluşturulmuştur.

Konut-kullanıcı ilişkisinde önemli bir diğer boyut, kullanıcıların sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İndere Deprem Konutları projesinde, sadece konutlar değil, aynı zamanda sosyal donatı alanları da planlanmıştır. Proje kapsamında eğitim kurumları, sağlık tesisleri, ibadet alanları ve ticari birimler de yer almaktadır. Bu yaklaşım, kullanıcıların gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri ve sosyal etkileşim kurabilmeleri açısından önemlidir. Sosyal donatı alanlarının varlığı, konut-kullanıcı ilişkisini güçlendiren ve kullanıcı memnuniyetini artıran faktörlerden biridir.

İndere Deprem Konutları'nda yatay mimari anlayışının benimsenmesi, kullanıcıların alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Konutların zemin+4 katı geçmeyecek şekilde tasarlanması, hem deprem güvenliği açısından hem de kullanıcıların yaşam alışkanlıklarına uygunluk açısından önemlidir.

Kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanmasında, konutların iç mekân kalitesi de önemli bir faktördür. İndere Deprem Konutları'nda duvar, cephe, alçıpan uygulamaları, seramik ve fayans döşemeleri, boya ve dekoratif uygulamalar gibi detaylı işçiliklerle, konutların iç mekânlarının estetik ve işlevsel olmasına özen gösterilmiştir. Bu uygulamalar, kullanıcıların yaşam kalitesini artırmaya ve mekânsal memnuniyeti sağlamaya katkı sağlamaktadır.

Konut-kullanıcı ilişkisinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, kullanıcıların ekonomik ihtiyaçlarıdır. İndere Deprem Konutları projesinde, konutların yanı sıra ticari birimler de planlanmıştır. Bu durum, kullanıcıların ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmelerine ve geçim kaynaklarını yeniden oluşturabilmelerine olanak sağlamaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik, konut-kullanıcı ilişkisinin uzun vadeli başarısı için kritik öneme sahiptir.

Kullanıcı memnuniyetinin sağlanmasında, konutların teslim süreçleri ve kullanıcı beklentilerinin yönetilmesi de önemlidir. İndere Deprem Konutları projesinde, örnek daireler üzerinden kullanıcıların mekânı deneyimlemesine olanak sağlanmıştır. Bu yaklaşım, kullanıcıların beklentilerinin gerçekçi bir şekilde yönetilmesi ve memnuniyet düzeyinin artırılması açısından değerlidir.

Afet sonrası konut projelerinde, kullanıcıların psikolojik ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İndere Deprem Konutları'nda,

depremzedelerin travma sonrası iyileşme süreçlerine katkı sağlayacak güvenli ve huzurlu bir yaşam alanı oluşturulması hedeflenmiştir. Konutların sağlam zemin üzerine inşa edilmesi ve depreme dayanıklı yapılar olması, kullanıcıların psikolojik güvenlik hissini desteklemektedir.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Deprem Konutları projesi, konut-kullanıcı ilişkisi ve ihtiyaçların karşılanması bağlamında çok boyutlu bir yaklaşım sergilemektedir. Güvenlik, fonksiyonellik, sosyal etkileşim, ekonomik sürdürülebilirlik ve psikolojik iyileşme gibi faktörler göz önünde bulundurularak tasarlanan konutlar, depremzedelerin yeni yaşam alanlarına adaptasyonunu kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, projenin uzun vadeli başarısı için kullanıcı katılımının sağlanması, topluluk oluşturma çalışmalarının desteklenmesi ve kullanıcı geri bildirimlerinin değerlendirilmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir.

3.4. Adıyaman İndere Deprem Konutları Projesinin Değerlendirilmesi

3.4.1. Yeniden Yapılanma Süreci Açısından Değerlendirme

İndere Deprem Konutları projesi, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı en büyük afetlerden biri olarak kayıtlara geçen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından başlatılan yeniden yapılanma sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu depremler sonucunda Adıyaman'da büyük bir yıkım yaşanmış, çok sayıda konut ve işyeri kullanılamaz hale gelmiştir. Deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde, TOKİ tarafından yürütülen konut inşaa çalışmaları kapsamında İndere Deprem Konutları projesi hayata geçirilmiştir.

Projenin arazi kullanım tipleri incelendiğinde, konut alanlarının yanı sıra sosyal donatı alanları, yeşil alanlar, ticaret alanları ve diğer kamusal alanların dengeli bir şekilde dağıtıldığı görülmektedir. Bu durum, yeniden yapılanma sürecinde sadece barınma ihtiyacının değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik ihtiyaçların da göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Projede konut alanlarının yanı sıra eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, dini tesisler ve rekreasyon alanları gibi sosyal donatıların da planlanmış olması, yeniden yapılanma sürecinin bütüncül bir yaklaşımla ele alındığını ortaya koymaktadır.

Konut tipleri açısından değerlendirildiğinde, projede farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek çeşitlilikte konut tiplerinin bulunması, yeniden yapılanma sürecinin kullanıcı odaklı bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir. Bodrum kat + zemin kat + 4 kat şeklinde tasarlanan bloklar, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde benimsenen "zemin artı 4 ve 5 katı geçmeyecek şekilde inşa edilme" ilkesine uygun olarak planlanmıştır. Bu durum, deprem güvenliği açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Konutların formu ve yerleşimi açısından değerlendirildiğinde, blokların birbirine yakın ancak yeterli mesafede konumlandırılması, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde güvenlik faktörünün ön planda tutulduğunu göstermektedir. Blokların yerleşiminde güneş ışığından maksimum düzeyde faydalanma ve havalandırma imkanlarının optimize edilmesi gibi faktörlerin dikkate alınması, yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Ayrıca, bloklar arasında oluşturulan açık alanlar ve yeşil alanlar, olası bir deprem durumunda toplanma alanı olarak kullanılabilecek niteliktedir.

Esnek kullanım ilkeleri açısından değerlendirildiğinde, konutların iç mekan organizasyonunda kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişiklik yapılabilme imkanının sunulması, yeniden yapılanma sürecinde kullanıcı memnuniyetini artırmaya yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu durum, farklı aile yapılarına ve yaşam tarzlarına sahip kullanıcıların konutları kendi ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmelerine olanak sağlamaktadır.

Yeniden yapılanma sürecinde, konutların inşa edildiği arazinin seçiminde de deprem güvenliği faktörü ön planda tutulmuştur. Projenin yer seçiminde, fay hatlarından uzak, zemin yapısı sağlam ve taşıma gücü yüksek alanların tercih edilmesi, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde güvenlik odaklı bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, İndere Deprem Konutları projesi, yeniden yapılanma süreci açısından değerlendirildiğinde, deprem güvenliği, kullanıcı ihtiyaçları, sosyal donatılar ve yaşam kalitesi gibi faktörlerin dengeli bir şekilde ele alındığı bir proje olarak öne çıkmaktadır. Ancak, yeniden yapılanma sürecinin uzun soluklu bir süreç

olduğu ve projenin başarısının zaman içinde kullanıcı deneyimleri doğrultusunda değerlendirilebileceği unutulmamalıdır.

3.4.2. Kentsel Bütünleşme Açısından Değerlendirme

İndere Deprem Konutları projesinin kentsel bütünleşme açısından değerlendirilmesinde, projenin kent dokusuyla uyumu, kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına erişilebilirliği, kentsel donatılara yakınlığı ve kentsel yaşama entegrasyonu gibi faktörler önem taşımaktadır.

Projenin arazi kullanım tipleri incelendiğinde, konut alanlarının yanı sıra ticaret alanları, eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, dini tesisler ve rekreasyon alanları gibi kentsel donatıların da planlandığı görülmektedir. Bu durum, projenin kendi içinde bir yaşam alanı oluşturarak kentsel bütünleşmeyi desteklediğini göstermektedir. Kentsel donatıların varlığı, konut sakinlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini ve sosyal etkileşim kurabilmelerini sağlayarak, projenin kentsel yaşama entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır.

Projenin kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına erişilebilirliği, kentsel bütünleşme açısından önemli bir faktördür. İndere Deprem Konutları projesinin ulaşım ağı incelendiğinde, projenin kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına erişiminin sağlandığı görülmektedir. Proje alanının ulaşım ağı, konut sakinlerinin kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına kolayca erişebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum, projenin kentsel bütünleşmesini desteklemektedir.

Konut-çevre ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, projede yeşil alanların ve açık kamusal alanların varlığı, kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bloklar arasında oluşturulan ortak kullanım alanları, sosyal etkileşimi teşvik ederek kentsel bütünleşmeye katkı sağlamaktadır. Ayrıca, yeşil alanların varlığı, projenin çevre dostu bir yaklaşımla ele alındığını ve sürdürülebilir kentleşme ilkelerine uygun olarak planlandığını göstermektedir.

Araç park alanlarının düzenlenmesi ve ulaşım ağının planlanması, projenin kent içi ulaşım sistemine entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Bu durum, konut sakinlerinin kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına erişimini sağlayarak kentsel

bütünleşmeyi desteklemektedir. Ayrıca, araç park alanlarının yeterli sayıda ve uygun konumda planlanması, konut sakinlerinin günlük yaşamlarını kolaylaştırmakta ve kentsel yaşama entegrasyonlarını desteklemektedir.

Projenin kentsel bütünleşme açısından değerlendirilmesinde, konut yakın çevresi kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Konut yakın çevresi, "yerleşme düzeninde, yapılar arasında kalan ve konut mahremiyeti ile kamusal aktiviteler arasında sınır oluşturan alanlar" şeklinde tanımlanmaktadır. İndere Deprem Konutları projesinde, konut yakın çevresinin düzenlenmesinde, konutun değerini artıran sağlıklı bir çevrenin oluşturulması, tasarlanan konut çevresinde belirli bir kalite seviyesinin sağlanması, kullanımlara göre farklılaşmış alanların düzenlenmesi ve tasarlanan çevrenin kentle uyumunun gerçekleştirilmesi faktörleri göz önünde bulundurulmuştur.

Kültür-mekan ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, projenin tasarımında bölgenin kültürel özelliklerinin dikkate alınması, kentsel bütünleşmeyi destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Konutların tasarımında bölgenin kültürel özelliklerinin ve yaşam tarzının dikkate alınması, konut sakinlerinin mekanı benimsemelerini kolaylaştırmakta ve kentsel yaşama entegrasyonlarını desteklemektedir.

Yöreye uygunluk açısından değerlendirildiğinde, projenin tasarımında bölgenin iklimsel özelliklerinin, yerel malzemelerin ve yapım tekniklerinin dikkate alınması, kentsel bütünleşmeyi destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Konutların tasarımında bölgenin iklimsel özelliklerinin dikkate alınması, konut sakinlerinin yaşam konforunu artırmakta ve kentsel yaşama entegrasyonlarını desteklemektedir.

Sonuç olarak, İndere Deprem Konutları projesi, kentsel bütünleşme açısından değerlendirildiğinde, kent dokusuyla uyumu, kent merkezine ve diğer yerleşim alanlarına erişilebilirliği, kentsel donatılara yakınlığı ve kentsel yaşama entegrasyonu gibi faktörler açısından başarılı bir proje olarak öne çıkmaktadır. Ancak, projenin kentsel bütünleşme açısından başarısının zaman içinde kullanıcı deneyimleri doğrultusunda değerlendirilebileceği unutulmamalıdır.

3.4.3. Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirme

Sosyal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliğin üç temel bileşeninden biri olarak kabul edilmektedir ve çevresel sürdürülebilirlik ile aynı derecede önem taşımaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik, her bireyin yaşadığı topluluğa aidiyet duymasını sağlayarak ve yaşam kalitesini arttırarak, mevcut ve gelecek nesillerin refahını sağlayan bir kavram olarak tariflenmiştir. Bu bağlamda, İndere Deprem Konutları projesinin sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi, projenin uzun vadeli başarısı için büyük önem taşımaktadır.

Konut tipleri açısından değerlendirildiğinde, projede farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek çeşitlilikte konut tiplerinin bulunması, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Farklı aile yapılarına ve yaşam tarzlarına sahip kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilecek konut tiplerinin varlığı, konut sakinlerinin memnuniyetini artırmakta ve sosyal sürdürülebilirliği güçlendirmektedir.

Esnek kullanım ilkeleri açısından değerlendirildiğinde, konutların iç mekan organizasyonunda kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişiklik yapılabilme imkanının sunulması, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, farklı aile yapılarına ve yaşam tarzlarına sahip kullanıcıların konutları kendi ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmelerine olanak sağlamak ve konut sakinlerinin memnuniyetini artırmaktadır.

Çevre-mekan ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, projede yeşil alanların ve açık kamusal alanların varlığı, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bloklar arasında oluşturulan ortak kullanım alanları, konut sakinleri arasında sosyal etkileşimi teşvik etmekte ve topluluk duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca, yeşil alanların varlığı, konut sakinlerinin yaşam kalitesini artırmakta ve sosyal sürdürülebilirliği desteklemektedir.

Kültür-mekan ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, konutların tasarımında bölgenin kültürel özelliklerinin dikkate alınması, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Konutların tasarımında bölgenin kültürel özelliklerinin ve yaşam tarzının dikkate alınması, konut sakinlerinin mekanı benimsemelerini kolaylaştırmakta ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Bu

durum, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan aidiyet duygusunu desteklemektedir.

Yöreye uygunluk açısından değerlendirildiğinde, projenin tasarımında bölgenin iklimsel özelliklerinin, yerel malzemelerin ve yapım tekniklerinin dikkate alınması, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Konutların tasarımında bölgenin iklimsel özelliklerinin dikkate alınması, konut sakinlerinin yaşam konforunu artırmakta ve memnuniyetini yükseltmektedir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan yaşam kalitesini desteklemektedir.

Konut-kullanıcı ilişkisi ve ihtiyaçların karşılanması açısından değerlendirildiğinde, konutların temel yaşam ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinin yanı sıra, sosyal etkileşimi destekleyen ortak kullanım alanlarının varlığı, sosyal sürdürülebilirliği güçlendirmektedir. Bloklar arasında oluşturulan yeşil alanlar, çocuk oyun alanları ve diğer rekreasyon alanları, konut sakinleri arasındaki sosyal bağları güçlendirerek topluluk duygusunu pekiştirmektedir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan sosyal etkileşimi desteklemektedir.

İndere Deprem Konutları projesinin sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesinde, Shirazi ve Keivani (2018) tarafından geliştirilen üç boyutlu model kullanılabilir. Bu modelde, mahalle, komşuluk ilişkileri ve mahalle sakinleri sütunlarından oluşan üç boyut bulunmaktadır. Mahalle boyutu; yoğunluk, karma arazi kullanımı, kentsel yapı ve sokak ağı, bina tipolojisi, merkez kalitesi ve tesislere erişim gibi kriterleri içermektedir. Komşuluk ilişkileri boyutu; sosyal ağ ve etkileşim, güvenlik ve emniyet, bağlanma hissi, katılım, mahalle kalitesi ve ev kalitesi gibi kriterleri kapsamaktadır. Sakinler boyutu ise mahalle sakinlerinin demografik profilini incelemektedir.

Bu model çerçevesinde değerlendirildiğinde, İndere Deprem Konutları projesi, mahalle boyutunda yoğunluk, karma arazi kullanımı, kentsel yapı ve sokak ağı, bina tipolojisi, merkez kalitesi ve tesislere erişim kriterleri açısından olumlu bir tablo çizmektedir. Projede farklı arazi kullanım tiplerinin dengeli bir şekilde dağıtılması, konut alanlarının yanı sıra sosyal donatı alanlarının, yeşil alanların, ticaret alanlarının

ve diğerkamusal alanların planlanması, mahalle boyutunda sosyal sürdürülebilirliği desteklemektedir.

Komşuluk ilişkileri boyutunda, sosyal ağ ve etkileşim, güvenlik ve emniyet, bağlanma hissi, katılım, mahalle kalitesi ve ev kalitesi kriterleri açısından değerlendirildiğinde, İndere Deprem Konutları projesi, bloklar arasında oluşturulan ortak kullanım alanları, yeşil alanlar ve rekreasyon alanları ile sosyal etkileşimi teşvik etmekte ve topluluk duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca, konutların tasarımında bölgenin kültürel özelliklerinin dikkate alınması, konut sakinlerinin mekanı benimsemelerini kolaylaştırmakta ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

Sakinler boyutunda, mahalle sakinlerinin demografik profili incelendiğinde, İndere Deprem Konutları projesinin farklı aile yapılarına ve yaşam tarzlarına sahip kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan sosyal çeşitliliği desteklemektedir.

Sonuç olarak, İndere Deprem Konutları projesi, sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde, konutların sosyal, kültürel ve bölgesel özelliklerle uyumu, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesi, aidiyet duygusunu destekleme potansiyeli ve yaşam kalitesini artırma imkanları gibi faktörler açısından başarılı bir proje olarak öne çıkmaktadır. Ancak, projenin sosyal sürdürülebilirlik açısından başarısının zaman içinde kullanıcı deneyimleri doğrultusunda değerlendirilebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, projenin sosyal sürdürülebilirlik açısından başarısını artırmak için, konut sakinlerinin memnuniyetlerini ve ihtiyaçlarını düzenli olarak değerlendiren ve bu doğrultuda gerekli iyileştirmeleri yapan bir yönetim anlayışının benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

3.5. Adıyaman İndere Deprem Konutları Kullanıcıların Memnuniyetlerine Yönelik Saha Araştırması Bulguları

Bu bölümde, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası Adıyaman İndere bölgesinde inşa edilen toplu konut alanlarında ikamet eden kullanıcıların yaşadıkları çevreye ilişkin memnuniyet düzeyleri değerlendirilmiştir. Deprem sonrası hızlı bir müdahale ile hayata geçirilen bu projeler, fiziksel barınma

ihtiyacını karşılamamanın ötesinde, sosyal sürdürülebilirlik açısından da kullanıcıların yaşam kalitesini etkileyen temel unsurlar olarak ele alınmıştır.

Saha araştırması kapsamında, konut kullanıcılarının yaşam çevresine dair algılarını ve deneyimlerini ölçmek amacıyla hazırlanan anket formu, sosyal sürdürülebilirlik bağlamındaki belirleyici göstergeleri kapsamaktadır. Bu göstergeler arasında, konut tasarımının işlevselliği, ortak alanların kullanımı, komşuluk ilişkileri, aidiyet duygusu, sosyal etkileşim düzeyi, çevresel estetik, ulaşım kolaylığı, kamu hizmetlerine erişim, güvenlik algısı ve sosyal donatıların yeterliliği gibi çok boyutlu başlıklar yer almaktadır.

13–14 Mayıs 2025 tarihleri arasında dijital ortamda, SurveyMonkey platformu aracılığıyla uygulanan anket çalışması, toplam 150 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, hem Adıyaman İndere toplu konutlarında ikamet eden yerel halktan bireyleri hem de projede görev alan mimar ve mühendisleri kapsamaktadır. Bu durum, hem kullanıcı deneyimlerine hem de teknik gözlemlere dayalı olarak zenginleştirilmiş bir veri kümesinin oluşmasını sağlamıştır. Katılımcıların çoğunluğu orta yaş grubunda yer almakta olup, farklı meslek gruplarına ve eğitim seviyelerine sahiptir.

Anket sonuçlarına göre, kullanıcıların önemli bir bölümü fiziksel konut yapılarından memnun olduklarını, özellikle dayanıklılık, konfor ve iç mekân kullanışlılığı açısından olumlu geri bildirimler sunduklarını ifade etmiştir. Ancak sosyal sürdürülebilirlik göstergelerine ilişkin değerlendirmelerde, komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğu, sosyal etkileşim olanaklarının sınırlı kaldığı, ortak kullanım alanlarının yetersiz olduğu ve mahalle kültürünün tam anlamıyla gelişmediği gibi olumsuzluklara sıklıkla vurgu yapılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğu, konutların işlevsel olmakla birlikte çevre düzenlemelerinin sosyal bütünleşmeyi destekleyecek düzeyde olmadığı görüşünü paylaşmaktadır. Ortak açık alanların azlığı, çocuk oyun alanları, sosyal tesisler, rekreasyon alanları ve kültürel mekânların sınırlılığı, sosyal yaşamın gelişmesini engelleyen temel sorunlar arasında sıralanmıştır. Özellikle yaşlı bireyler ve çocuklu aileler, sosyal donatı eksikliklerinin gündelik yaşamı olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Aidiyet duygusu, araştırmanın dikkat çeken bir diğer boyutudur. Yeni yerleşim alanlarında yaşayan bireylerin önemli bir kısmı, yaşadıkları çevreyle henüz güçlü bir

duygusal bağ kuramadıklarını ve sosyal anlamda “yabancılaşma” hissettiklerini belirtmiştir. Bu durum, toplumsal bütünleşme süreçlerinin zamanla oluşacağını göstermekle birlikte, konut planlamasında sosyal dokuyu destekleyecek mekânsal kararların yeterince dikkate alınmadığını düşündürmektedir.

Bulgular ayrıca, bazı kullanıcıların mimari tasarımların yerel kültürel dokuyla uyumsuzluğunu eleştirdiğini göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı, konut alanının geleneksel Adıyaman konut tipolojisinden uzaklaştığını ve bu durumun kullanıcılar arasında kültürel bağlamda kopukluk yarattığını ifade etmiştir. Bu durum, sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel değil, aynı zamanda kültürel bir bağlamda da ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Genel değerlendirme sonucunda, Adıyaman İndere Deprem Konutları'nın fiziksel ihtiyaçları büyük ölçüde karşıladığı; ancak sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli gelişim alanlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Sosyal ilişkilerin desteklenmesi, kullanıcıların mekâna aidiyet duygusunun güçlendirilmesi ve sosyal donatıların artırılması yönünde yapılacak düzenlemelerin, konut kullanıcılarının yaşam kalitesini yükselteceği ve uzun vadeli sosyal bütünleşmeyi destekleyeceği öngörülmektedir.

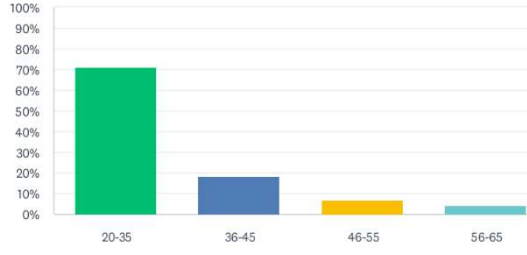
3.6. Toki Toplu Konut Kullanıcıların Memnuniyetlerine Göre Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Adıyaman İndere Toplu Konutlarında yaşayan kullanıcıların yeni yaşam alanlarına ilişkin memnuniyet düzeyleri dijital ortamda uygulanan bir anket çalışmasına dayalı olarak değerlendirilmiştir. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası TOKİ tarafından hızla inşa edilen konutların sosyal sürdürülebilirlik boyutunda ne ölçüde karşılık bulduğu araştırılmıştır. Anket formu WhatsApp uygulaması aracılığıyla dağıtılmış, katılım gönüllülük esasına dayanarak sağlanmıştır.

Anketin uygulanma süreci dijital olarak yürütülmüştür. Katılımcılara Google Forms bağlantısı WhatsApp üzerinden iletilmiş ve konut kullanıcılarının görüşleri toplanmıştır. Anket, sosyal sürdürülebilirlik kriterleri çerçevesinde hazırlanmış; aidiyet duygusu, komşuluk ilişkileri, mimari uyum, sosyal donatılar ve yaşam kalitesi gibi temalara odaklanmıştır.

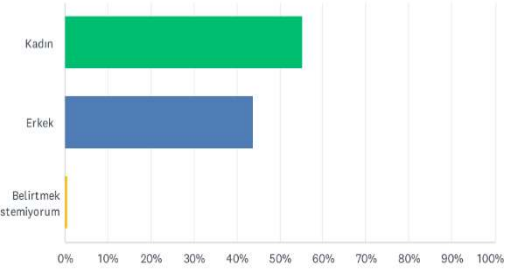
S1 Yaş Aralığınız

Yanıtlanan: 148 Atlanan: 2

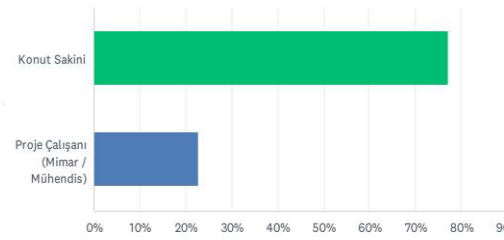
S2 Cinsiyetiniz

Yanıtlanan: 148 Atlanan: 2

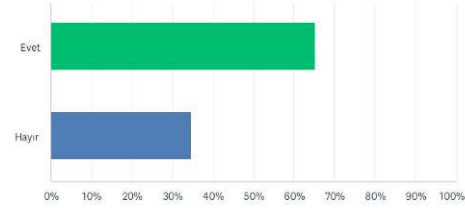
S3 Katılımcı Grubunuz

Yanıtlanan: 144 Atlanan: 6

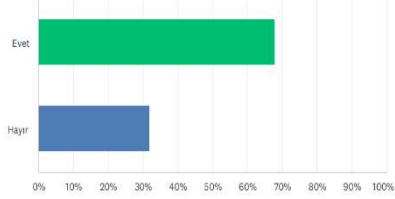
S4 Yeni yaşam alanınızda kendinizi bir topluluğa ait hissediyor musunuz?

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

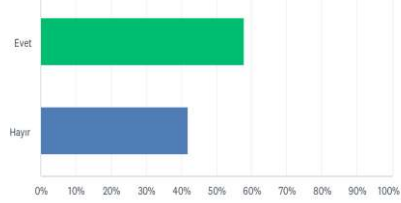
S5 Fiziksel çevreniz, aidiyet duygusunu ve sosyal ilişkileri destekliyor mu?

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

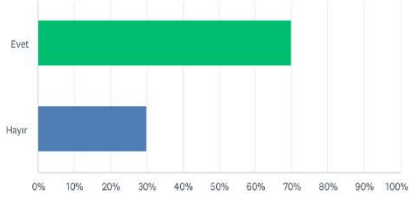
S6 Yerleşim alanı, sosyal ilişkiler açısından afet öncesi yaşantınızın devamını sağlayacak şekilde planlanmış mı?

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

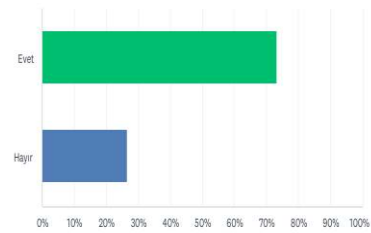
S7 Konutunuzun iç mekân planlaması, günlük yaşam ihtiyaçlarınıza uygun şekilde tasarlanmıştır.

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

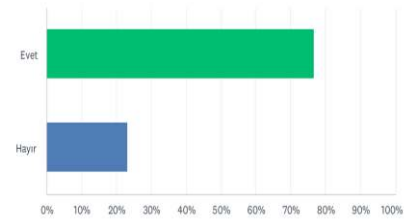
S8 Konutunuzda doğal aydınlatma ve havalandırma yeterli düzeydedir.

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

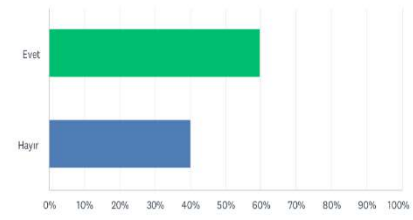
S9 Ortak kullanım alanları (park, yeşil alan, oturma alanları vb.), sosyal etkileşimi desteklemektedir.

Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

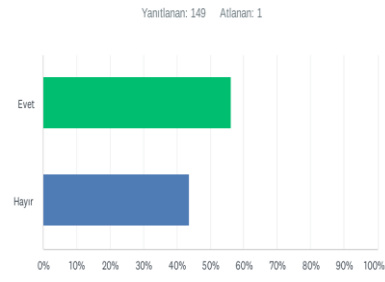
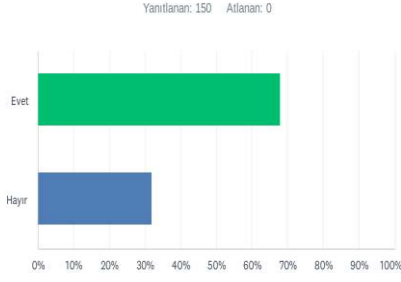

S10 Yaşam alanınız, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım imkânı sunmaktadır.

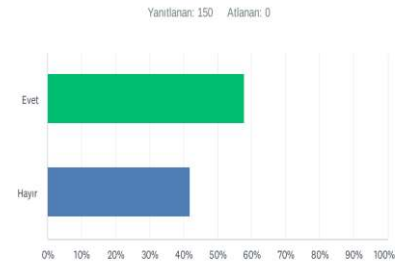
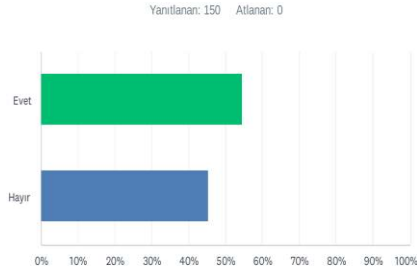
Yanıtlanan: 150 Atlanan: 0

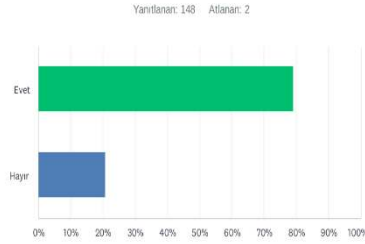
S11 Bulunduğunuz çevre, güvenli ve sosyal açıdan destekleyici bir yaşam sunmaktadır. S12 Konut çevresi, geleneksel yaşam alışkanlıklarınıza uygun mekânsal çözümler sunmaktadır.

S13 Yaşam alanınız, kültürel kimliğinizi yansıtan fiziksel ve mimari özellikler içermektedir. S14 Yerleşim bölgesi, sosyal sürdürülebilirlik ilkeleri (aidiyet, etkileşim, süreklilik vb.) açısından değerlendirildi mi?

S15 Proje ya da yerleşim deneyiminizin, gelecekteki afet sonrası konut projelerine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

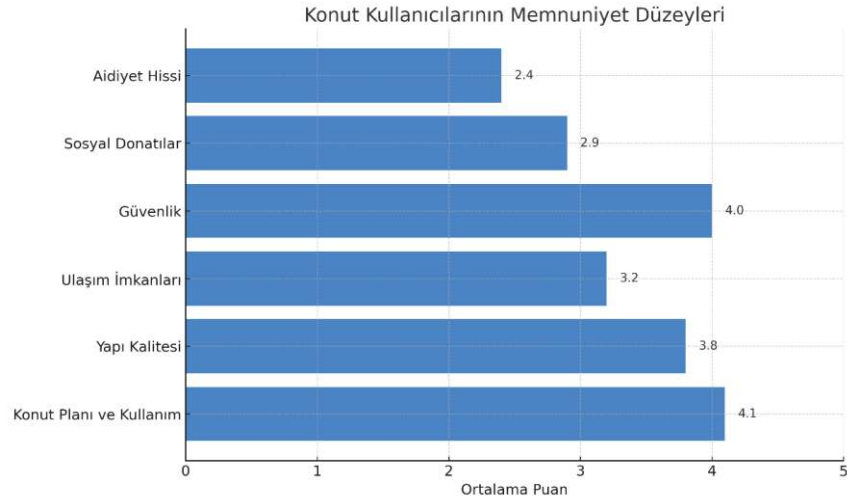
Şekil 23. Anket Çalışması Verileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiş, frekans dağılımları ve yüzdelikler kullanılarak yorumlanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun 31–45 yaş aralığında olduğu, kadın ve erkek oranının dengeli dağıldığı tespit edilmiştir. Mülkiyet durumu açısından, katılımcıların %82’i konut sahibi, %18’si ise kiracıdır.

Analiz sonuçları, yapıların hızla inşa edilmesinin bazı sosyal boyutların göz ardı edilmesine neden olduğunu göstermektedir. Kullanıcılar fiziksel yapı güvenliğinden genel olarak memnun olmakla birlikte, konutların şehrin mimarisine uygun olmaması, kültürel değerlerle bağ kuramama ve aidiyet hissinin gelişmemesi gibi hususlarda olumsuz görüş bildirmiştir.

Tablo 7. Konut Kullanıcılarının Memnuniyet Ortalama Puanı (Grafığı)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların demografik özellikleri şu şekildedir:

- **Cinsiyet:** %52 kadın, %48 erkek
- **Yaş Aralığı:** 18–30 (%25), 31–45 (%45), 46 ve üzeri (%30)
- **Meslek:** Çeşitli sektörlerden çalışanlar, ev hanımları, emekliler ve öğrenciler
- **Konut Sahipliği:** %82 mülk sahibi, %18 kiracı

Aşağıdaki grafiklerde kullanıcı memnuniyet düzeyleri konu başlıklarına göre yüzde dağılım şeklinde görselleştirilmiştir. Her bir grafik, anket sorularına verilen yanıtlar üzerinden oluşturulmuş ve açıklayıcı niteliktedir.

Tablo 8. Konut Kullanıcılarının Memnuniyet Düzeyleri (Likert Ölçeği)

Değerlendirilen Unsur	Ortalama Puan
Konut Planı ve Kullanım	4,1
Yapı Kalitesi	3,8
Ulaşım İmkanları	3,2
Güvenlik	4,0
Sosyal Donatılar	2,9
Aidiyet Hissi	2,4

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablo, kullanıcıların fiziksel unsurlarda görece yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduklarını, ancak sosyal ve kültürel boyutlarda memnuniyetin düşük kaldığını göstermektedir. Özellikle mahalle kültürü, komşuluk ilişkileri ve yöresel mimari ile bütünleşememe sorunları dikkat çekmektedir. Bu durum, afet sonrası yapılaşma süreçlerinde sadece teknik ve hız odaklı değil, aynı zamanda insan ve kültür odaklı bir planlama yaklaşımının benimsenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası afet bölgesi ilan edilen Adıyaman’da, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından hızla inşa edilen İndere Toplu Konutları’nın, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, konut kullanıcılarının fiziksel ve sosyal çevreye ilişkin memnuniyet düzeyleri ile mekâna aidiyet ve toplumsal bütünleşme gibi ölçütler temel alınarak kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırması kapsamında hem konut kullanıcılarından hem de projede görev almış mimar ve mühendislerden elde edilen nicel ve nitel veriler, İndere Deprem Konutları’nın sosyal sürdürülebilirlik ilkeleri açısından önemli çıktılar sunduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgulara göre, konutların yapısal güvenliği ve temel ihtiyaçlara yanıt veren fiziksel koşulları kullanıcılar tarafından genel olarak olumlu değerlendirilmiştir. Ancak, konutların tasarımında yerel kültürel değerlerin yeterince yansıtılmadığı, sosyal donatı alanlarının yetersiz olduğu ve mahalle ölçeğinde bir topluluk hissinin henüz tam anlamıyla oluşmadığı anlaşılmıştır.

Konut sakinleri, mimari uyum, kültürel bağ ve sosyal etkileşim açısından projede çeşitli eksiklikler tespit etmiş; özellikle aidiyet duygusunun zayıf olduğu ve sosyal ilişkilerin sınırlı kaldığına dikkat çekmiştir. Bu durum, afet sonrası konut üretim süreçlerinde yalnızca fiziksel güvenliğin değil, sosyal bütünleşme ve kültürel sürekliliğin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Adıyaman İndere Toplu Konutları projesi, hızlı yapı üretimi ve güvenli yaşam alanları sunma hedefini büyük ölçüde karşılamış olsa da, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında geliştirilmeye açık yönler taşımaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek afet sonrası yerleşim projelerinde, kullanıcı memnuniyetinin yalnızca fiziksel ölçütlerle değil, sosyal bağlamda da ele alınması; yerel mimari ile kültürel kimliği destekleyen tasarım yaklaşımlarının ön plana çıkarılması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (2016). Sosyal konutların Türkiye'nin konut politikaları içerisindeki yeri ve TOKİ'nin sosyal konut uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 107-123. <https://doi.org/10.18069/fusbed.87145>
- Aksoy Işık, R. (2025). Deprem sonrası Adıyaman Gölbaşı'na dair gözlemler ve mimarlık. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 11(1), 58-69. <https://doi.org/10.21324/dacd.1465730>
- Alexander, D. (2013). An evaluation of medium-term recovery processes after the 6 April 2009 earthquake in L'Aquila, Central Italy. *Environmental Hazards*, 12(1), 60-73. <https://doi.org/10.1080/17477891.2012.689250>
- Altun, T. D. A. (2012). İzmir'de yeni bir konut üretim süreci olarak kapalı konut siteleri. *İdealkent*, 3(5), 102-127.
- Ambraseys, N. (2009). *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A multidisciplinary study of seismicity up to 1900*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139195430>
- Arar, İ. (2023). *Deprem sonrası kentsel dönüşüm konutlarında kullanıcı memnuniyeti değerlendirmesi: Elazığ Abdullahpaşa Mahallesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Audefroy, J. F. (2011). Haiti: post-earthquake lessons learned from traditional construction. *Environment and Urbanization*, 23(2), 447-462. <https://doi.org/10.1177/0956247811418736>
- Aydın Özüdoğru, B. (2023). 2023 yılında gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremin etkileri ve politika önerileri. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1685435726-1.2023_yılında_gerceklesen_kahramanmaras_merkezl%C3%9C_depreminin_etkileri_ve_politika_onerileri.pdf

- Aydın, F. (2024). *Toplu konut uygulamalarında zaman içerisinde mekan ve cephe tipolojilerinin değişimi: Diyarbakır örneği* [Yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Bay, A., ve Kılınç, E. (2024). Normalleşme sürecinde ticari mekânlar: Deprem sonrası Adıyaman'da kurulan esnaf çarşılarının ekonomik ve sosyo-kültürel katkıları. *Kent Akademisi Dergisi*, 17(4), 1231-1251. <https://doi.org/10.35674/kent.1441361>
- Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II. (1996). *Türkiye için Ulusal Rapor ve Eylem Planı*. İstanbul.
- Bolt, B. A. (2006). *Earthquakes* (5th ed.). W. H. Freeman and Company.
- Carrasco, S., Ochiai, C., ve Okazaki, K. (2017). Disaster induced resettlement: Multi-stakeholder interactions and decision making following tropical storm Washi in Cagayan de Oro, Philippines. *Procedia Engineering*, 180, 179-186. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.04.008>
- Chen, Y., Tsoi, K. L., Chen, F., Gao, Z., Zou, Q., ve Chen, Z. (1988). *The Great Tangshan Earthquake of 1976: An anatomy of disaster*. Pergamon Press.
- Cisternas, M., Atwater, B. F., Torrejón, F., Sawai, Y., Machuca, G., Lagos, M., Eipert, A., Youlton, C., Salgado, I., Kamataki, T., Shishikura, M., Rajendran, C. P., Malik, J. K., Rizal, Y., ve Husni, M. (2005). Predecessors of the giant 1960 Chile earthquake. *Nature*, 437(7057), 404-407. <https://doi.org/10.1038/nature03943>
- Colantonio, A. ve Dixon, T. (2011). *Urban regeneration ve social sustainability: Best practice from European cities*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444329445>
- Çinçin, S. K. (2023). *Türkiye konut üretiminde bir rol model olarak Türkiye Emlak (kredi) Bankası, toplu konut mimarisi ve tipolojisi, 1926–2001* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., ve Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289-300. <https://doi.org/10.1002/sd.417>

- DesRoches, R., Comerio, M., Eberhard, M., Mooney, W., ve Rix, G. J. (2011). Overview of the 2010 Haiti earthquake. *Earthquake Spectra*, 27(S1), S1-S21. <https://doi.org/10.1193/1.3630129>
- Edgington, D. W. (2011). *Reconstructing Kobe: The geography of crisis and opportunity*. UBC Press.
- Emmitt, S. (2012). *Architectural technology: Research and practice*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118292365>
- Evin, H. (2021). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları: Adıyaman örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 291-328. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.858267>
- Foladori, G. (2005). Advances and limits of social sustainability as an evolving concept. *Canadian Journal of Development Studies*, 26(3), 501-510. <https://doi.org/10.1080/02255189.2005.9669070>
- Franscescato, G., Wiedemann, S., ve Anderson, J. (1987). Residential satisfaction. In W. van Vliet, H. Choldin, W. Michelson, ve D. Popenoe (Eds.), *Housing and neighborhoods: Theoretical and empirical contributions* (pp. 43-58). Greenwood Press.
- Geray, C. (2007). *Geçmiş korumak geleceği tasarlamak, toplumsal konut yöneltili ve TOKİ'nin tutum ve yöneltilerindeki son değışiklikler*. İmge Kitabevi.
- Ghahramanpouri, A., Lamit, H., ve Sedaghatnia, S. (2013). Urban social sustainability trends in research literature. *Asian Social Science*, 9(4), 1-8. <https://doi.org/10.5539/ass.v9n4p185>
- Giyik, C., Oyguç, R. A., ve Anıktar, S. (2022). Van ilinin afetselliği ve afet konutlarında yer seçimi uygulamaları. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 8(2), 178-195. <https://doi.org/10.21324/dacd.1000259>
- Goda, K., Kiyota, T., Pokhrel, R. M., Chiaro, G., Katagiri, T., Sharma, K., ve Wilkinson, S. (2015). The 2015 Gorkha Nepal earthquake: Insights from earthquake damage survey. *Frontiers in Built Environment*, 1, 8. <https://doi.org/10.3389/fbuil.2015.00008>

- Gomaa, B., ve Sakr, N. (2015). Social sustainability; maintenance of socio-cultural characteristics: A case study of El-Raml Station. *European Journal of Sustainable Development*, 4(2), 203-212. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2015.v4n2p203>
- Greenhalgh, S., ve Moss, J. (2009). *Principles for social housing reform*. Localis Research.
- Guidoboni, E., Comastri, A., ve Traina, G. (2007). *Catalogue of ancient earthquakes in the Mediterranean area up to the 10th century*. Istituto Nazionale di Geofisica.
- Günaydın, G., ve Günaydın, M. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi. Özgür Yayınları, 101-112. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub310.c1426>
- Güneş, P., Görgülü, B., ve Tanrıvermiş, Y. (2025). Afet sonrası bireylerde konut tercih analizi: Adıyaman ili örneği. *Reflektif Journal of Social Sciences*, 6(1), 233-250. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2025.210>
- Güzel, İ. H. (2024). Belediye planlarında afet sorunu: Malatya, Hatay, Kahramanmaraş ve Adıyaman belediyeleri örneği. *Memleket Siyaset Yönetim (MSY)*, 19(43), 637-660. <https://doi.org/10.56524/msydergi.1463090>
- Hançer, G. (2019). *Toplu konut alanlarında kentsel mekân kalitesinin değerlendirilmesi; Gaziantep örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Hassan, A. M., ve Lee, H. (2015). The paradox of the sustainable city: definitions and examples. *Environment, Development and Sustainability*, 17(6), 1267-1285. <https://doi.org/10.1007/s10668-014-9604-z>
- Hayır, M., ve Akyol, M. (2007). Deprem konutları ve Adapazarı şehrinin gelişmesine etkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 125-146.
- Hayles, C. S. (2010). An examination of decision making in post disaster housing reconstruction. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 1(1), 103-122. <https://doi.org/10.1108/17595901011026508>

- Holden, M. (2012). Urban policy engagement with social sustainability in Metro Vancouver. *Urban Studies*, 49(3), 527-542.
<https://doi.org/10.1177/0042098011403015>
- Hutchins, M. J. ve Sutherland, J. W. (2008). An exploration of measures of social sustainability and their application to supply chain decisions. *Journal of Cleaner Production*, 16(15), 1688-1698.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.06.001>
- Ingirige, B., Jones, K., ve Keraminiyage, K. (2013). Building up resilience in construction practice. In P. S. Brandon ve P. Lombardi (Eds.), *Evaluating sustainable development in the built environment* (pp. 350-370). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Jamshed, A., Rana, I.A., ve McMillan, J.M. (2019). A multi-dimensional policy framework for socio-spatial flood risk management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 35, 303-314.
- Johnson, C. (2007). Strategic planning for post-disaster temporary housing. *Disasters*, 31(4), 435-458. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2007.01018.x>
- Kamacı Karahan, E., ve Kemeç, S., (2019). Kalıcı afet konutlarında konut memnuniyeti üzerine: Van-Kalecik kalıcı afet konutları deneyimi . 1. *Uluslararası Şişli Bilim Kongresi* (ss. 188-189). İstanbul.
- Karademir, N., Ortaç, Y., ve Bilinir, Ş. (2019). Earthquake perception and settlement relations in Samsat (Adıyaman). *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 248-265.
<https://doi.org/10.32003/iggei.557232>
- Kardeş, O. (2022). *Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından yapılan konutlarda mekan duygusunun peyzaj memnuniyeti üzerine etkisi: Burdur örneği* [Yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kawata, Y. (2001). Disaster mitigation due to next Nankai earthquake tsunamis occurring in around 2035. In *Proc. International Tsunami Symposium* (pp. 315-329).

- Keskin, I. (2018). *21.yy. İstanbul'daki toplu konutların yaşama mekanlarının kurgusal açıdan örneklerle incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- King, P. (2006). *Choice and the end of social housing*. The Institute of Economic Affairs. <https://doi.org/10.2139/ssrn.918480>
- Koca, D. (2015). Türkiye'de çağdaş konut üretiminin yeniden okunması. *Tasarım+Kuram*, 11(19), 19-36. <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.239591>
- Kömürlü, R. (2006). *Ülkemizde toplu konut üretimine yönelik kaynak oluşturma model yaklaşımları* [Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kronenburg, R. (2001). *Spirit of the machine: Technology as an inspiration in architectural design*. Wiley-Academy.
- Kuban, D. (1989). *Mimarlık kavramları*. YEM Yayın.
- Küçük, A. İ., Taş, M., ve Taş, N. (2022). *Teknolojik gelişmeler bağlamında sağlıklı yaşam için sürdürülebilir mimarlık ve geleceğin yaşanabilir konutu*. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Kürüm Varolüneş, F. (2021). Sosyal sürdürülebilirlik performansının kalıcı afet konutlarında değerlendirilmesi: Bingöl örneği. *İdeal Kent*, 12(32), 757-784. <https://doi.org/10.31198/idealkent.815153>
- Landorf, C. (2011). Evaluating social sustainability in historic urban environments. *International Journal of Heritage Studies*, 17(5), 463-477. <https://doi.org/10.1080/13527258.2011.563788>
- Lay, T., Kanamori, H., Ammon, C. J., Nettles, M., Ward, S. N., Aster, R. C., Beck, S. L., Bilek, S. L., Brudzinski, M. R., Butler, R., DeShon, H. R., Ekström, G., Satake, K., ve Sipkin, S. (2005). The great Sumatra-Andaman earthquake of 26 December 2004. *Science*, 308(5725), 1127-1133. <https://doi.org/10.1126/science.1112250>
- Littig, B. ve Griessler, E. (2005). Social sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1/2), 65-79. <https://doi.org/10.1504/IJSD.2005.007375>

- Mimura, N., Yasuhara, K., Kawagoe, S., Yokoki, H., ve Kazama, S. (2011). Damage from the Great East Japan Earthquake and Tsunami - A quick report. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 16(7), 803-818. <https://doi.org/10.1007/s11027-011-9297-7>
- Missimer, M., Robèrt, K. H. ve Broman, G. (2017). A strategic approach to social sustainability–Part 1: exploring the social system. *Journal of Cleaner Production*, 140, 32-41. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.170>
- Moldan, B., Janoušková, S., ve Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2011.04.033>
- Ortiz, O., Castells, F., ve Sonnemann, G. (2009). Sustainability in the construction industry: A review of recent developments based on LCA. *Construction and Building Materials*, 23(1), 28-39. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2007.11.012>
- Özaydın, Y. (2017). 2011 Van depremleri sonrası kalıcı afet konutlarındaki yaşam koşulları üzerine sosyolojik bir araştırma [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Pala, M., ve Başsürücü, M. (2024). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Adıyaman ilindeki betonarme yapılarda oluşan hasarların malzeme ve işçilik problemlerine bağlı olarak incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 24, 415-427. <https://doi.org/10.54365/adyumbd.1550346>
- Peköz Sev, A. ve Özgen, A. (1999). Türkiye'de gerçekleştirilen çok katlı toplu konutlarda mekân standartlarının irdelenmesi (Ataşehir örneği). *Tasarım+Kuram*, 1(1), 28-35. <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240829>
- Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form: Towards a man-environment approach to urban form and design*. Pergamon Press.
- Reinprecht, C. (2007). *Social housing in Austria*. London School of Economics and Political Science.

- Sachs, I. (1999). Social sustainability and whole development: exploring the dimensions of sustainable development. In E. Becker ve T. Jahn (Eds.), *Sustainability and the social sciences: A cross-disciplinary approach to integrating environmental considerations into theoretical reorientation* (pp. 25-36). Zed Books.
- Sev, A., ve Özgen, A. (2003). Çok katlı perde duvarlı toplu konutların strüktürel değerlendirme ölçütleri doğrultusunda irdelenmesi, Ataşehir örneği. *Tasarım+ Kuram*, 2(3), 130-140. <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240841>
- Sheate, W. R., do Partidario, M. R., Byron, H., Bina, O. ve Dagg, S. (2008). Sustainability assessment of future scenarios: methodology and application to mountain areas of Europe. *Environmental Management*, 41(2), 282-299. <https://doi.org/10.1007/s00267-007-9051-9>
- Shirazi, M. R., ve Keivani, R. (2018). The triad of social sustainability: Defining and measuring social sustainability of urban neighbourhoods. *Urban Research ve Practice*, 12(4), 448-471. <https://doi.org/10.1080/17535069.2018.1469039>
- Soylu, B. (2017). *Deprem sonrası konut politikaları: Türkiye örneği (1992-2016)* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Spangenberg, J. H., ve Omann, I. (2006). Assessing social sustainability: social sustainability and its multicriteria assessment in a sustainability scenario for Germany. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 1(4), 318-348. <https://doi.org/10.1504/IJISD.2006.013734>
- Todd, J. A., ve Geissler, S. (1999). Regional and cultural issues in environmental performance assessment for buildings. *Building Research ve Information*, 27(4-5), 247-256. <https://doi.org/10.1080/096132199369363>
- Tosun, E. K. (2013). Yaşam kalitesi ekseninde şekillenen alternatif bir kentsel yaşam modeli: Yavaş kentleşme hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 215-237.

- Tuğaç, Ç. (2021). Tarihsel gelişim süreci içinde Anadolu'daki yerleşimler ve konut tipolojileri üzerine bir değerlendirme. *Mimarlık ve Yaşam*, 6(1), 257-276. <https://doi.org/10.26835/my.892537>
- Tutar, H. (2023). Afetlerle mücadelede bir araç olarak kentsel dönüşüm ve afet sonrası konut uygulama örnekleri. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 168-179.
- Tutkun, M. (2018). *Toplu konut yakın çevresinin mekan kalitesi açısından incelenmesi; TOKİ Trabzon uygulamaları örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Türkmen Cebeci, G. (2023). *Sosyal sürdürülebilirliğin mahalle ölçeğinde değerlendirilmesi: Kayabaşı toplu konutları*. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Vallance, S., Perkins, H. C., ve Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342-348. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.01.002>
- Vural, Z. B., ve Sağıroğlu Demirci, Ö. (2022). Modern mimarlık mirası bağlamında konut mimarisi ve Türkiye'deki yüksek katlı konut örnekleri üzerine bir değerlendirme. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 7(2), 751-772. <https://doi.org/10.26835/my.958353>
- Weingaertner, C., ve Moberg, Å. (2014). Exploring social sustainability: Learning from perspectives on urban development and companies and products. *Sustainable Development*, 22(2), 122-133.
- Whitehead, C., ve Scanlon, K. (2007). *Social housing in Europe*. London School of Economics and Political Sciences. <https://doi.org/10.1002/sd.536>
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- Yetkin, G. (2009). *Toplu konut uygulamalarındaki fiziksel mekan özelliklerinin irdelenmesi "Konya örneği"* [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Yong, C., Booth, D. C., Yong, C., ve Booth, D. C. (2011). *The Wenchuan earthquake* (pp. 1-69). Springer Berlin Heidelberg.

Zimmermann, M., Althaus, H. J., ve Haas, A. (2005). Benchmarks for sustainable construction: A contribution to develop a standard. *Energy and Buildings*, 37(11), 1147-1157. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2005.06.017>

EKLER

Ek-1: Anket Formu

Bölüm 1: Demografik Bilgiler (Kapalı Uçlu)

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz: Kadın / Erkek / Belirtmek istemiyorum
3. Eğitim Durumunuz: İlkokul / Ortaokul / Lise / Lisans / Lisansüstü
4. Mesleğiniz:
5. Depremden önce nerede yaşıyordunuz?
6. Adıyaman İndere TOKİ konutlarında ne zamandan beri ikamet ediyorsunuz?
7. Bu konutta kiracı mısınız, hak sahibi misiniz?

Bölüm 2: Konut Memnuniyeti (5'li Likert Ölçeği)

(1: Kesinlikle Katılmıyorum – 5: Kesinlikle Katılıyorum)

8. Yeni konutumun büyüklüğü ihtiyaçlarıma uygundur.
9. Konutun planlaması günlük yaşamı kolaylaştırmaktadır.
10. Doğal ışık ve havalandırma yeterlidir.
11. Malzeme kalitesi tatmin edicidir.
12. Konutumda kendimi güvende hissediyorum.

Bölüm 3: Çevresel ve Sosyal Erişim

13. Sosyal donatılara (park, okul, sağlık ocağı vb.) kolay erişim sağlanmaktadır.
14. Toplu taşıma olanakları yeterlidir.
15. Alışveriş ve hizmet noktaları yakınımdadır.

Bölüm 4: Komşuluk ve Sosyal Etkileşim

16. Yeni yerleşimde komşularıyla sosyal ilişki kurabiliyorum.
17. Mahalle ortamında bir topluluk hissi oluşmuştur.

18. Önceki yaşam yerimdeki sosyal ilişkilerimi sürdürebiliyorum.

19. Toplu konut yapısı, sosyal bağları desteklemektedir.

Bölüm 5: Kültürel Uyum ve Aidiyet

20. Bu konut yerleşimi kültürel değerlerime uygundur.

21. Geleneksel yaşam biçimime uyum sağlıyorum.

22. Burada yaşamaktan memnunum.

23. Kendimi bu mahalleye ait hissediyorum.

Anket Soru Tablosu

No	Soru	
1	Yaş Aralığınız:	20–35 36–45 46–55 56–65
2	Cinsiyetiniz:	Kadın Erkek Belirtmek istemiyorum
3	Katılımcı Grubunuz:	Konut Sakini Proje Çalışanı (Mimar / Mühendis)
No	Soru	Evet / Hayır
4	Yeni yaşam alanınızda kendinizi bir topluluğa ait hissediyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
5	Fiziksel çevreniz, aidiyet duygusunu ve sosyal ilişkileri destekliyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
6	Yerleşim alanı, sosyal ilişkiler açısından afet öncesi yaşantınızın devamını sağlayacak şekilde planlanmış mı?	☐ Evet ☐ Hayır

7	Konutunuzun iç mekân planlaması, günlük yaşam ihtiyaçlarınıza uygun şekilde tasarlanmıştır.	☐ Evet ☐ Hayır
8	Konutunuzda doğal aydınlatma ve havalandırma yeterli düzeydedir.	☐ Evet ☐ Hayır
9	Ortak kullanım alanları (park, yeşil alan, oturma alanları vb.), sosyal etkileşimi desteklemektedir.	☐ Evet ☐ Hayır
10	Yaşam alanınız, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım imkânı sunmaktadır.	☐ Evet ☐ Hayır
11	Bulunduğunuz çevre, güvenli ve sosyal açıdan destekleyici bir yaşam sunmaktadır.	☐ Evet ☐ Hayır
12	Konut çevresi, geleneksel yaşam alışkanlıklarınıza uygun mekânsal çözümler sunmaktadır.	☐ Evet ☐ Hayır
13	Yaşam alanınız, kültürel kimliğinizi yansıtan fiziksel ve mimari özellikler içermektedir.	☐ Evet ☐ Hayır
14	Yerleşim bölgesi, sosyal sürdürülebilirlik ilkeleri (aidiyet, etkileşim, süreklilik vb.) açısından değerlendirildi mi?	☐ Evet ☐ Hayır
15	Proje ya da yerleşim deneyiminizin, gelecekteki afet sonrası konut projelerine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır

Dijital Anket Formu – Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçeği Taslağı

Tez Anket Şablonu

Katılımcı Bilgileri

Bilgi Alanı Seçenekler

Yaş Aralığı 20-35 / 36-45 / 46-55 / 56-65

Katılımcı Grubu

Konut Sakini Kullanıcı / Proje Çalışanı (Mimar / Mühendis / TOKİ Personeli)

Konut Sakini Kullanıcılar İçin Sorular

No Soru Evet / Hayır

1. Konutunuzun iç mekân planlaması günlük yaşamınızı rahatlatmak şekilde tasarlanmıştır. ☐ ☐
2. Konutunuzda doğal ışık ve havalandırma yeterli düzeydedir. ☐ ☐
3. Sosyal donatı alanlarına (park, yeşil alan, sağlık ocağı vb.) kolayca erişim sağlanmaktadır. ☐ ☐
4. Yaşam alanınız, geleneksel yaşam alışkanlıklarınıza uygun mekânsal çözümler sunmaktadır. ☐ ☐
5. Yerleşim alanı, yöresel mimari ve kültürel kimliği yansıtan özellikler taşımaktadır. ☐ ☐
6. Yeni yerleşim yerinizde kendinizi sosyal açıdan bir topluluğun parçası olarak hissetmektedir. ☐ ☐
7. Yeni yaşam alanınızda aidiyet duygunuz güçlü bir şekilde gelişmiştir. ☐ ☐
8. Yeni yerleşim alanı, afet öncesi yaşamınızdaki sosyal ilişkileri devam ettirmenizi kolaylaştırmaktadır. ☐ ☐

Proje Çalışanları İçin Sorular

No Soru Evet / Hayır

9. Proje kapsamında geliştirilen konutlar, kullanıcıların temel yaşam

ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmıştır. ☐ ☐

10. Konut tasarımlarında geleneksel mekân kullanımı dikkate alınmıştır. ☐ ☐

11. Konut alanı planlamasında sosyal yaşamı destekleyici ortak alanlar

oluşturulmuştur. ☐ ☐

12. Proje süreci boyunca, sosyal sürdürülebilirlik kavramı uygulamalı olarak

dikkate alınmıştır. ☐ ☐

13. Projede çalışırken iş süreçlerinin verimliliği konusunda genel olarak

memnuniyet yaşamaktasınız. ☐ ☐

14. Üretilen konut projelerinin kullanıcıların sosyal yaşam kalitesini artırmaya

katkı sağladığını düşünümaktesiniz. ☐ ☐

15. Proje deneyiminizin gelecekteki afet sonrası konut projelerine olumlu katkı

sağlayacağını düşünüyor musunuz? ☐ ☐

TOPLUMSAL KATKI

Bu tez çalışması, afet sonrası yerleşim alanlarının yalnızca fiziksel barınma ihtiyacını karşılamasının yeterli olmadığını; toplumsal sürdürülebilirlik, kültürel uyum ve mekânsal aidiyet gibi sosyal boyutların da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Adıyaman İndere TOKİ Konutları örneği üzerinden yürütülen bu araştırma, hızlı yapı üretimi ile toplumsal beklentiler arasındaki dengeyi sorgulamakta ve bu bağlamda sosyal sürdürülebilirliğin yeniden yapılanma süreçlerinde ne ölçüde gözetildiğini değerlendirmektedir.

Araştırma sonucunda, konut kullanıcılarının fiziksel güvenlik ve temel ihtiyaçlar açısından büyük ölçüde memnun oldukları; ancak sosyal etkileşim, mahalle kültürü, geleneksel yaşam biçimleriyle uyum ve aidiyet hissi gibi alanlarda ciddi eksiklikler yaşandığı ortaya konmuştur. Bu durum, afet sonrası inşa edilen konut projelerinde sadece yapı üretimine odaklanmanın yeterli olmadığını; sosyal bağları destekleyecek, kültürel sürekliliği koruyacak ve yerel kimliği yansıtacak mekânsal çözümlerin zorunlu olduğunu göstermektedir.

Tez çalışması, toplu konut politikalarının sosyal sürdürülebilirlik ilkeleriyle entegre edilmesinin gerekliliğine dikkat çekerek; afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde yalnızca mühendislik ve yapı güvenliği değil, aynı zamanda toplumsal yapıların korunması ve desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle çalışma, kamu otoriteleri, yerel yönetimler, planlamacılar ve mimarlar için rehber niteliği taşıyan öneriler sunmakta; afet sonrası konut politikalarının daha bütüncül, insan merkezli ve kültürel bağlamı gözetten bir yaklaşımla ele alınmasına katkı sağlamaktadır.